

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM MEZHEPLERİ BİLİM DALI

KESNEZANİ TARİKATI: KÖKENLERİ, TARİHİ VE GELİŞİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmed Najmalddin Ahmed AHMED

Danışman

Prof. Dr. Doğan KAPLAN

KONYA-2025

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ahmed Najmalddin Ahmed AHMED		
	Numarası	22810601068		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Mezhepleri Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	KESNEZANİ TARİKATI: KÖKENLERİ, TARİHİ VE GELİŞİMİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ahmed Najmalddin Ahmed AHMED

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ahmed Najmalddin Ahmed AHMED		
	Numarası	22810601068		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Mezhepleri Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Doğan KAPLAN		
Tezin Adı	KESNEZANİ TARİKATI: KÖKENLERİ, TARİHİ VE GELİŞİMİ			

Bu tez, kökenleri Kadiri tarikatına dayanan ve Irak'ın özellikle kuzeyinde etkin olan Kesnezani tarikatını çok yönlü biçimde incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, Kesnezani tarikatının tarihsel gelişimini, öğretilerini, dini ritüellerini, liderlerini ve İslam dünyasındaki yerini detaylı olarak ortaya koymaktır. Tezde, tarikatın Kadiri geleneğinden ayrılarak bağımsız bir yapı kazanması, Kuzey Irak'taki tasavvufi hareketler bağlamında ele alınmakta; tarikatın şeyhleri, liderleri ve uygulanan dini ritüeller ayrıntılı biçimde tanıtılmaktadır. Araştırma doküman analizine dayalı nitel bir araştırma olup literatür taraması, arşiv çalışmaları ve Kuzey Irak'taki tarikat mensuplarıyla yapılan röportajlar temel veri kaynaklarını oluşturmuştur. Kesnezani tarikatı hakkında akademik kaynakların azlığı, bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Tezde, tarikatın temel öğretileri, mürit-mürşit ilişkisi, adap kuralları, zikir ve toplu ibadetler, biat, tevessül, murakabe, keşf, cezbe ve hal gibi tasavvufi kavramlar detaylı biçimde açıklanmıştır. Tarikatın ritüelleri arasında toplu zikirler, dini müzikler, salavatlar ve bazen keramet olarak görülen olağanüstü davranışlar (ateş yeme, kendine vurma vb.) yer almaktadır. Bu ritüeller, şeyhin izniyle ve manevi rehberliğiyle gerçekleştirilir. Kesnezani Tarikatı, farklı mezheplere ve etnik gruplara açık bir yaklaşım benimser; barış, birlik ve mezhepsel farklılıkların aşılması gibi değerleri ön plana çıkarır. Tarikatın tekkeleri, sadece ibadet değil, aynı zamanda sosyal yardımlaşma, eğitim ve kültürel faaliyetlerin merkezi olarak işlev görür. Tarikat, hayır projeleriyle de toplumsal alanda etkin rol oynamaktadır. Tezde ayrıca, Kesnezani tarikatının Şiilerle ilişkileri, Irak ve çevre ülkelerdeki coğrafi yayılımı, uluslararası faaliyetleri ve çağdaş İslam düşüncesine katkıları da ele alınmıştır. Tarikat, modern dünyada İslam'ın barışçıl ve mistik yönünü vurgulayan bir söylem geliştirmiştir. Sonuç olarak bu tez, Kesnezani tarikatının tarihsel kökenlerinden günümüze kadar olan gelişimini, dini ve toplumsal işlevlerini kapsamlı biçimde analiz ederek, İslam tasavvufunun önemli ve az bilinen bir kolunu bilimsel olarak aydınlatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Tasavvuf, Kesnezani Tarikatı, Dini Ritüeller, Manevi Rehberlik.

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Ahmed Najmalddin Ahmed AHMED		
	Student Number	22810601068		
	Department	Basic Islamic Sciences / The History of Islamic Denominations		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Doğan KAPLAN		
Title of the Thesis/Dissertation	KASNAZANI ORDER: ORIGINS, HISTORY, AND DEVELOPMENT			

This thesis provides a comprehensive examination of the Qasnazani Order, which has its roots in the Qadiri Sufi order and is particularly active in the northern regions of Iraq. The main objective of the study is to present a detailed account of the historical development, teachings, religious rituals, leadership, and the position of the Qasnazani Order within the Islamic world. The thesis explores how the order diverged from the Qadiri tradition to become an independent structure within the context of Sufi movements in Northern Iraq, and introduces the order's sheikhs, leaders, and religious practices in detail. Qualitative methods, especially narrative research and document analysis, were employed in the research; literature review, archival studies, and interviews with order members in Northern Iraq constituted the primary data sources. The lack of academic resources on the Qasnazani Order increases the significance of this study. The thesis provides thorough explanations of the order's fundamental teachings, disciple-master relationships, rules of conduct, dhikr (remembrance rituals), collective worship, allegiance (bay'ah), invocation (tawassul), meditation (muraqaba), unveiling (kashf), spiritual ecstasy (jadhba), and other Sufi concepts. The order's rituals include collective dhikrs, religious music, recitation of blessings, and at times, miraculous acts (such as fire-eating and self-piercing), which are regarded as manifestations of spiritual power. These rituals are performed under the permission and spiritual guidance of the sheikh. The Qasnazani Order adopts an open approach to different sects and ethnic groups, emphasizing values such as peace, unity, and the overcoming of sectarian differences. The order's tekkes (lodges) function not only as places of worship but also as centers for social assistance, education, and cultural activities. The order is also prominent in the field of social charity activities. Additionally, the thesis examines the Qasnazani Order's relations with Shia Islam, its geographical spread in Iraq and neighboring countries, international activities, and contributions to contemporary Islamic thought. The order has developed a discourse that highlights the peaceful and mystical aspects of Islam in the modern world. In conclusion, this thesis comprehensively analyzes the historical origins, development, and religious/social functions of the Qasnazani Order, thereby shedding light on an important yet little-known branch of Islamic mysticism from a scholarly perspective.

Keywords: History of Islamic Sects, Sufism, Qasnazani Order, Religious Rituals, Spiritual Guidance.

İÇİNDEKİLER.....	2
KISALTMALAR	4
ÖNSÖZ.....	5
GİRİŞ.....	6
1. Araştırmanın Konusu ve Problemi	6
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	6
3. Araştırmanın Yöntemi	7
4. Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar.....	7
BİRİNCİ BÖLÜM	10
KESNEZANİ TARİKATI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI VE MÜSTAKİLLEŞMESİ.....	10
1.1.Kuzey Irak'ta Bulunan Tarikatlar	10
1.1.1.Nakşibendilik	10
1.1.2. Kadirilik	14
1.2.Kesnezani Tarikatının Kökeni	16
1.3. Kesnezani Tarikatı Şeyhleri	18
1.3.1.Şeyh Abdülkerim (Şahkesnezan) (1824-1902).....	18
1.3.2. Şeyh Abdülkadir Kesnezan (1902-1922).....	20
1.3.3.Şeyh Hüseyin Kesnezan (1922-1939).....	22
1.3.4.İkinci Şeyh Abdülkerim Kesnezan (1939-1978).....	24
1.3.5.Şeyh Muhammed Kesnezan (1978-2020).....	25
1.3.6. Şeyh Şemsuddin Muhammed Nehro el-Kesnezân el-Hüseyini.....	28
İKİNCİ BÖLÜM	31
KESNAZANİ TARİKATININ DİNİ UYGULAMALARI.....	31
2.1.Kesnezani Tarikatının Tasavvuftaki Metodu	31
2.2.Kesnezani Tarikatının Tasavvuf Anlayışı	33
2.3. Kesnezani Tarikatında Bağlılık Yemini (Biat).....	36
2.4.Kesnezani Tarikatında Medet, Tevessül ve Murakabe	39
2.5.Kesnezani Tarikatında Keşf, Cezbe ve Hal	42
2.6.Kesnezani Tarikatında Mücadele ve Huzur	43
2.7.Kesnezani Tarikatında Kendine Vurmak, Ateş Yemek.....	46
2.8. Kesnezani Tarikatında Zikir, Salavat ve Dini Müzikler	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	53
KESNEZANİ TARİKATININ KURUMLARI VE DİĞER DİNİ HAREKETLERLE İLİŞKİSİ.....	53
3.1.Kesnezani Tarikatının Irak ve İslam Dünyasındaki Coğrafi Dağılımı.....	53
3.2.Dünya Tasavvuf ve Manevi Araştırmalar Merkezi'nin Kurulması	57
3.3. Kesnezani Tarikatının Kurumsal ve Sosyal Yapılanması	58
3.3.1. İlmi ve Ekonomik Kurumları.....	58
3.3.2.Kesnezani Tarikatının Hayırsever Projeleri	59
3.3.3.Tarikatın Dünyadaki Olumsuz İslam Algısına Karşı Küresel Mücadelesi.....	61
3.4. Kesnezani Tarikatının Dini Gruplarla İlişkisi.....	62

3.4.1. Tarikatlarla İlişkisi	62
3.4.2. Kesnezani Tarikatının Şii Mezhebiyle İlişkileri	64
SONUÇ	66
KAYNAKÇA	68
EKLER.....	72

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselam
b.	: Bin, ibn (oğlu)
b.y.	: Basım yeri yok
c.c.	: Celle celaluh
çev.	: Çeviren
H.z.	: Hazreti
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
y.y.	:Yayıncı yok
yy.	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

İslam tarihi boyunca mezhepler ve tarikatlar, dinî düşüncenin hem teorik hem de pratik boyutunu şekillendiren iki temel dinamik olmuştur. Tarikatlar, mezheplerin sınırlarında ya da onları aşan yönleriyle sadece birer inanç grubu değil, aynı zamanda geniş halk kitlelerinin dinî ve kültürel dünyasını biçimlendiren sosyal yapılardır. Bu bağlamda, özellikle Ortadoğu gibi mezhebi çeşitliliğin yoğun olduğu coğrafyalarda ortaya çıkan tasavvufi yapılar, mezhep kimliğinin dönüşümünde ve dinî aidiyetin yeniden tanımlanmasında kritik roller oynamıştır.

Bu tez, kökenleri Kadiri tarikatına dayanan ve özellikle Irak'ın kuzeyinde etkili olan Kesnezani tarikatını tarihsel, dini, toplumsal ve kültürel boyutlarıyla kapsamlı bir biçimde incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Tasavvuf geleneği içerisinde özgün bir yere sahip olan bu tarikatın, bugüne dek akademik anlamda yeterince incelenmemiş olması, bu çalışmanın önemini ve gerekliliğini açıkça ortaya koymuştur.

Tez sürecinde, literatür taraması, arşiv çalışmaları ve sahada yapılan görüşmelerle elde edilen bilgiler doğrultusunda, Kesnezani tarikatının tarihsel gelişimi, temel öğretileri, dini ritüelleri ve toplumsal etkileri analiz edilmiştir. Özellikle Kuzey Irak'ta tarikat mensuplarıyla yapılan görüşmeler, çalışmanın saha boyutuna önemli katkılar sağlamıştır.

Bu süreçte desteklerini ve rehberliklerini esirgemeyen birçok kişi ve kuruma teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Öncelikle, akademik rehberliği ve değerli yönlendirmeleriyle bu çalışmanın oluşmasında büyük katkısı olan tez danışmanım Prof. Dr. Doğan Kaplan'a en içten şükranlarımı sunuyorum. Tez savunma jürimde bulunarak tezimi okuyan ve önerilerde bulunan hocalarım Prof. Dr. Ali Temizel ve Dr. Öğr.Üyesi Salih Kalkan'a teşekkür ederim. Aynı zamanda sahada bilgi paylaşımında bulunan ve tecrübeleriyle çalışmamı zenginleştiren tarikat mensuplarına ve Kuzey Irak'taki yerel kaynak kişilere de müteşekkirim.

Bu zorlu akademik süreçte manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim sevgili aileme en derin teşekkürlerimi sunuyorum. Varlıklarıyla bana güç veren anne ve babama, kardeşlerime ve ailemin diğer fertlerine minnettarım. Ayrıca hem ilmi birikimiyle hem de manevi desteğiyle bu çalışmaya ilham veren kıymetli amcam Dr. Abdullah Mela Ahmad Ahmadavayi'ye teşekkür etmek isterim.

Bu çalışmanın, İslam dünyasında az bilinen fakat önemli bir grup olan Kesnezani tarikatının akademik alanda daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamasını ve bu alanda ileride yapılacak araştırmalara ışık tutmasını temenni ederim.

Ahmed Najmalddin

Ağustos 2025

GİRİŞ

Tasavvuf, İslam düşüncesi içinde bireyin Allah ile kurduğu derin, içsel ve manevi ilişkiyi esas alan; ahlak, irfan ve içsel arınma temelli bir dinî hayat tarzıdır. Bu gelenek, hicri ilk asırlardan itibaren şekillenmeye başlamış ve zamanla tarikatlar aracılığıyla kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Farklı sosyal, kültürel ve politik bağlamlarda farklı biçimlerde tezahür eden tarikatlar, sadece bireysel manevi hayat üzerinde değil, toplumsal yapılar üzerinde de derin etkiler bırakmış; sanat, edebiyat, siyaset ve günlük yaşam pratikleri üzerinde belirleyici roller üstlenmişlerdir. Bu yönüyle tasavvuf, yalnızca bir dinî eğilim değil, aynı zamanda sosyokültürel bir dinamik olarak da ele alınmalıdır.

Her tarikat, doğduğu çevresel ve tarihî bağlamda kendine özgü bir biçim ve söylem geliştirir. Bu bağlamda, bir tarikatın doğuşu, gelişimi ve dönüşümü yalnızca inanç boyutunda değil; sosyolojik, antropolojik ve tarihsel açılardan da analiz edilmeye muhtaçtır. Irak'ta ortaya çıkan ve köklerini Kadiri geleneğinden alan Kesnezani tarikatı da bu bağlamda incelenmesi gereken özgün yapılar arasında yer almaktadır.

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bu tez, özellikle modern dönemde Irak gibi etnik, mezhebi ve kültürel çeşitliliğin belirgin olduğu bir coğrafyada şekillenen Kesnezani tarikatını tarihsel ve sosyo-dini bir perspektiften ele almayı hedeflemektedir. Kadiri tarikatı içerisinde neşet etmiş olmasına rağmen zamanla kendine has ritüeller, semboller ve liderlik yapısı geliştiren Kesnezani tarikatı hem içerdiği mistik unsurlar hem de yerel halk üzerindeki etkileri açısından dikkat çekici bir örnektir.

Tarikatın özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Irak toplumunda kazandığı görünürlük, onu sadece bir tasavvufi yapı olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir hareket olarak da değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Kesnezani tarikatının tarihsel kökenleri, öğretileri, ritüelleri ve lider figürlerinin bu gelişimdeki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu yapının Şii gelenekle olan ilişkisi, coğrafi yayılımı ve toplumsal karşılığı da araştırmanın problematiği içinde değerlendirilecektir.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı, Kesnezani tarikatının tarihsel gelişimini, öğretisel yapısını ve İslam tasavvufu içindeki konumunu bütüncül bir şekilde ortaya koymaktır. Tarikatın Kadiri kökenlerinden nasıl ayrılarak bağımsız bir yapıya dönüştüğü, hangi tarihsel ve toplumsal koşullarda kurumsallaştığı ve hangi dini-simgesel repertuarı benimsediği araştırmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

Ayrıca, tarikatın liderleri ve şeyhlerinin rolü, müritleriyle kurdukları ilişkiler ve bu ilişkilerin tarikat uygulamaları üzerindeki yansımaları da ele alınacaktır. Bu bağlamda,

Kesnezani tarikatının özellikle son yüzyıldaki dönüşüm süreci, İslam dünyasında tarikatların geçirdiği genel dönüşümle birlikte değerlendirilerek güncel dini hareketlerin anlaşılmasına da katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Araştırma, tasavvuf tarihi çalışmalarına katkı sağlamakla birlikte, modern Ortadoğu’da dini yapılar ve kimliklerin şekillenmesine ilişkin analizlere de ışık tutacaktır. Kesnezani tarikatı hakkında Türkçe literatürdeki sınırlı bilgi göz önüne alındığında, bu çalışmanın önemli bir boşluğu doldurması ve ileride yapılacak araştırmalara zemin hazırlaması beklenmektedir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu tez çalışması, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde yürütülmüştür. Araştırmanın deseni doküman incelemesidir. Bu yöntemle, Kesnezani tarikatının tarihî gelişimi, öğretileri ve İslam tasavvufu içindeki konumu yazılı belgeler üzerinden sistematik biçimde analiz edilmiştir.

Çalışmada kullanılan veriler hem birincil hem de ikincil kaynaklardan elde edilmiştir. Birincil kaynaklar arasında tarikatla ilgili orijinal metinler, risaleler ve arşiv belgeleri yer alırken; ikincil kaynaklar olarak akademik çalışmalar, kitaplar, makaleler ve ilgili literatürden faydalanılmıştır. Bu kaynaklar ışığında tarikatın tarihsel kökenleri, gelişim seyri ve tasavvuf içindeki yeri kronolojik ve tematik bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Belge incelemesi yöntemi, tarihsel bir olguyu anlamak için temel başvuru araçlarından biridir. Bu bağlamda çalışma, tarihsel bağlamlandırma, metin çözümlemesi ve eleştirel yorumlama tekniklerini bir arada kullanarak konuyu derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu yöntemsel yaklaşım, Kesnezani tarikatının İslam tasavvufu içindeki yeri ve etkisini daha sistematik ve bütüncül bir şekilde ortaya koymayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, konu hakkında yapılacak gelecekteki araştırmalar için de bir zemin oluşturması beklenmektedir.

4. Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar

Bu çalışma, İslam Mezhepleri Tarihi disiplini içerisinde yer almakla birlikte, tasavvufi yapıları mezhepsel kimlikler, tarihsel kırılmalar, otorite ilişkileri ve dinî çoğulculuk bağlamında ele almaktadır. Tarikatlar, her ne kadar tasavvufun kurumsal biçimleri olarak kabul edilse de tarihsel süreçte hem mezhep sınırlarının yeniden tanımlanmasında hem de toplum içindeki dini aidiyetlerin şekillendirilmesinde etkili olmuştur. Bu nedenle Kesnezani tarikatının ele alınışı, yalnızca bir tasavvuf yapısının incelenmesinden ibaret olmayıp, aynı zamanda mezhep-içi ve mezhepler-arası ilişkilerin, özellikle de Şii-Sünni etkileşiminin analizini de kapsamaktadır.

Kesnezani tarikatının tarihî kökenleri Kadiri geleneğe dayanmakla birlikte, zaman içinde bu gelenekten ayrılarak özgün bir yapı kazanmıştır. Özellikle Irak gibi dinî-mezhebî

çoğulculuğun belirgin olduğu bir coğrafyada, Sünnî ve Şîî unsurları bünyesinde birleştirmesi ve her iki mezhep mensuplarına da hitap etmesi, bu tarikatın İslam mezhepleri tarihi açısından dikkat çekici bir örnek teşkil etmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, tarikatın mezhebî sınırlar üzerindeki etkisi, şeyh otoritesi ile mezhep otoritesi arasındaki ilişki, ritüel farklılaşmalar ve halk inançları ile mezhep kimliği arasındaki etkileşim gibi başlıklar çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Kesnezani tarikatı özelinde yapılmış akademik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ancak hem Kadiri tarikatı hem de Irak'taki mezhep-toplum ilişkileri üzerine yapılan araştırmalar, Kesnezani yapısının anlaşılması açısından önemli arka planlar sunmaktadır. Ulaşılan mevcut kaynaklar ise daha çok tarikatın liderleri ve takipçileri tarafından yazılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma, akademik anlamda bu konuda yapılan ilk çalışmalardan biri olacaktır. Kesnezani Tarikatı hakkında ulaşılan eserler şunlardır:

Seyyid Şeyh Muhammed Abdulkerim Kesnezani'nin *Tarikat-i Aliy-i Kâdirî-yi Kesnezânî*¹ adlı eseri tasavvufun öğretileri, ruhani gelişim süreçleri, ahlaki değerler ve bir müridin manevi yolculuğu üzerine odaklanan bu eser, Kesnezani tarikatının temel ilkelerini detaylı şekilde açıklar. Kitap, müridin şeyhine bağlılığı, şeyhlerin bereket kaynağı olarak görülmesi ve Kesnezani yolunun esaslarını derinlemesine ele alır. Aynı zamanda, tasavvuf yolunda bireysel arayışları ve manevi olgunlaşmayı da kapsamlı bir şekilde işler.

Louay Fatoohi'nin, *et-Tasavvuf fi tarikati'l-aliyyeti'l-kâdiriyyeti'l-kesnezâniyye. Menhec tatbiki li'l-cânibi'r-rûhiyyi li'l-İslâm*² adlı eseri son derece önemlidir. Iraklı bir Hıristiyanken yirmili yaşlarında İslam'la şereflenip otuzlu yaşlarında eşiyile taşındığı İngiltere'de astronomi alanında doktorasını tamamlayan ve daha sonra Kesnezani tarikatı halifelerinden biri olan Louay Fatoohi'nin (Luey Fetûhî) bu eseri, tasavvufun Kur'an ve Peygamber Sünnetindeki temellerini açıklarken, Kesnezani tarikatını yolunun öğretisini ve pratiklerini sunar. Kitabı, her biri farklı bir konuyu ele alan üç bölüme ayrılmakta: İlk bölümde, Kesnezani tarikatının düşüncesine göre temel sufî kavramları açıklanmakta; ikinci bölümde, tarikatın önderleri tanıtılmakta; üçüncü ve son bölümde tarikatın uygulamaları ele alınmaktadır.

Yine Louay Fatoohi, *Hayatun ve fenâun fi hubbi'n-Nebîyy Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem Sîratu's-Seyyid eş-Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kesnezân*³, adlı

¹ Seyyid Şeyh Muhammed Abdulkerim Kesnezani, *Tarikat-i Aliy-i Kâdirî-yi Kesnezânî*, çev. Halife Reşid Kesnezani, (Süleymaniye: Çaphâne-yi Kemâl, 2013.)

² Louay Fatoohi, *et-Tasavvuf fi tarikati'l-aliyyeti'l-kâdiriyyeti'l-kesnezâniyye. Menhec tatbiki li'l-cânibi'r-rûhiyyi li'l-İslâm*. (Birmingham: Dâru't-Tarîka, 2021.)

³ Louay Fatoohi, *Hayatun ve fenâun fi hubbi'n-Nebîyy Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem Sîratu's-Seyyid eş-Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kesnezân*, (Birmingham: Dâru't-Tarîka, 2020.)

kitabında 1978-2020 arasında 42 yıl süreyle Kesnezani tarikatının şeyhliğini yapmış Şeyh Muhammed Kesnezani'nin hayatını ve manevi yolculuğunu kapsamlı şekilde ele almaktadır. Hayatını İslam'a ve insanlığa hizmet etmeye adanmış olan şeyhin Kur'an ve Sünnet yolunda örnek bir önder oluşundan bahsedilip Allah'ın onun vesilesiyle birçok insana hidayet nasip ettiği vurgulanır. Kitabın ana başlığı şeyhin hayatını Hz. Peygamber (s.a.v.) sevgi ve muhabbetine adadığını, insanlara Rasulullah sevgisinin Allah sevgisine ulaşmada bir vesile olduğunu öğretmekle geçtiğini vurgular.

Muhammed Rauf Tevekküli'nin *Mejuy Tasavvuf le Kurdistan*⁴ adıyla Kürtçeye çevrilen bu eserinde öncelikle Kürtlerin eski dini inançları tanıtılmakta, ardından çeşitli tarikatlara ilişkin açıklayıcı bilgiler verilmektedir. Ayrıca, kitabın diğer bölümlerinde Kadiriyye, Nakşibendiyye ve yine bölgedeki diğer tarikatların kurucuları ile bu mezheplerin temel uygulamalarına dair bir giriş sunulmaktadır.

Tarikatın mevcut lideri Şeyh Şemseddin Muhammed Nehro Kesnezani adına yayınlanan *Tarikat ve murid*⁵ adlı kitapta Şeyh Nehro'nun çeşitli konferanslar ve toplantılarda yaptığı konuşmalar ayrıntılı olarak yer almaktadır. Ayrıca, Şeyh Nehro'nun kişisel yaşamı, manevi yolculuğu ve siyasi kariyeri de kapsamlı şekilde incelenmiştir. Böylece hem düşünceleri hem de hayatı bütün yönleriyle okuyucuya sunulmaktadır.

Vefa Hudur Ahmed'in "et-Tarîkatu'l-Âliyyetu'l-Kâdiriyyetu'l-Kesnezâniyye: en-Neş'etu ve't-Tekvîn"⁶ adlı hakemli dergide yayınlanan makalesinde Kesnezani tarikatı, müfredatı ve şeyhlerinin takip ettiği yöntemler sayesinde hem Irak'ta hem de dünya çapında en yaygın Sufî tarikatlarından biri olarak kabul edildiği ifade edilmiştir. Tarihsel açıdan incelenen bu tarikat, Irak ve uluslararası alanda binlerce kişiyi müridi olarak kendine çekmiştir. Özellikle 2003 ve 2014 yıllarından sonra Irak'ta önemli bir sosyal sorumluluk üstlenerek, yerlerinden edilmiş birçok insan ve mülteciye ücretsiz barınma, yiyecek, içecek ve ilaç sağlamıştır. Ayrıca, ihtiyaç sahiplerini tarikatın imkânları doğrultusunda yurt dışındaki cerrahi tedavilere yönlendirmiştir. Bunun yanında, tarikat entelektüel alanda da olumlu katkılar sunmuştur.

Bu çalışma, Kesnezani tarikatının İslam Mezhepleri Tarihi içindeki özgün yerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylelikle sadece bir tarikatın tarihini değil, aynı zamanda çağdaş İslam dünyasında mezhep-tasavvuf ilişkilerinin evrimini de anlamaya katkı sunması beklenmektedir.

⁴ Muhammed Rauf Tevekküli. *Mejuy Tasavvuf le Kurdistan*, çev. Yusuf Zâhîr Hevrâmi. (Erbil: Çaphâne-yi Rojhilat, ts.)

⁵ Şeyh Şemseddin Muhammed Nehro Kesnezani, *Tarikat ve murid*. (b.y.: y.y. 2022.)

⁶ Vefa Hudur Ahmed, "et-Tarîkatu'l-Âliyyetu'l-Kâdiriyyetu'l-Kesnezâniyye: en-Neş'etu ve't-Tekvîn." *Mecelletu'd-Dirâsâti'l-Mustedâme*, 4/(2022):97-110.

BİRİNCİ BÖLÜM

KESNEZANİ TARİKATI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI VE MÜSTAKİLLEŞMESİ

Çalışmanın bu bölümünde genel tasavvuf tarihi kısa bir şekilde anlatıldıktan sonra Kesnezani Tarikatı'nın ortaya çıktığı Kuzey Irak'taki tasavvufi hareketlerin tarihinden söz edilecek ardından müstakil bir tarikat oluşu anlatılacaktır.

1.1.Kuzey Irak'ta Bulunan Tarikatlar

Coğrafi olarak Irak'ın kuzeyinde bulunan Kuzey Irak, Erbil, Süleymaniye, Duhok ve Halepçe gibi şehirleri içerir. Kuzey Irak, aynı zamanda halihazırda Kürt Bölgesel Yönetimi'nin (KBY) bulunduğu alandır. Bu bölge, Irak'ın iki ana bölgesinden birini teşkil etmektedir. Diğer bölge ise Güney Irak'tır.

Kürt Bölgesel Yönetimi (KBY) idaresindeki bölgedeki nüfus yaklaşık olarak 6 ila 7 milyon arasında değişmektedir. Bu nüfusun çoğunluğunu Kürtler oluştururken, aynı zamanda Türkmenler, Araplar gibi etnik kimliklerle Hristiyanlar (çoğunlukla Süryaniler ve Keldaniler), Ezidiler gibi farklı dini anlayışlara sahip insanlar da bulunmaktadır. Bu bölgede genellikle Müslümanlar çoğunluktadır, ancak farklı inançlara sahip diğer gruplar da bulunmaktadır. Kuzey Irak'ta yaşayan halkın çoğunluğu Sünni Müslümanlardan oluşur. Ayrıca, bölgede Şii müslümanlar, Hristiyan, Ezidi ve diğer dinlere mensup gruplar da bulunmaktadır. Bölgedeki Müslümanların fihhi mezhebi ise Şafii'dir.⁷

Kuzey Irak'ta Nakşibendi ve Kadiri olmak üzere iki büyük tarikat bulunmaktadır. Çalışma konumuz olan Kesnezani tarikatı, Kadirilik içerisinden çıkıp bağımsız bir tarikat olmuştur. Şimdi bu tarikatlar hakkında kısa bilgi verelim.

1.1.1.Nakşibendilik

İslam dünyasının büyük tarikatlarından biri olan Nakşibendiliğin kurucusu Hâce Muhammed Bahâeddin Nakşibend el-Buhârî'dir (öl.791/1389). Nakşibendiliğin 19.yüzyıla geldiğinde en önemli kollarından olan Nakşî-Hâlidî geleneğin kurucusu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî (öl.1242/1827), Kuzey Irak'taki Süleymaniye şehrine bağlı Karabağ kasabasında doğmuştur. Babasının bölgede etkili olan Kadirilik tarikatına mensup olduğu tahmin edilmektedir. Karadağ'da ünlü ailelerden olan Berzenc ailesi şeyhlerinden Şeyh Abdürrahim ve kardeşi Şeyh Abdülkerim'den ders almıştır. Bir süreliğine Bağdat'a giden Mevlânâ Halid orada müderrislik yapma teklifini kabul etmemiş, Şeyh Abdülkerim Berzenci'nin 1798'de vebadan ölmesi üzerine onun Süleymaniye'deki medresesinin sorumluluğunu üstlenmiş ve 7 yıl müderrislik yapmıştır. Mevlânâ Halid'in hayatı 1805'te yaptığı Hac yolculuğu sebebiyle

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Zhiyan Najmaddin Hassan, *The Geopolitical Position of Northern Iraqi Region and Its Impact on The Relations with Turkey*. (İstanbul: İstanbul Aydın University, Institute of Social Sciences, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 3-5.

değişmiş tasavvufa ilgi duyar olmuştur. Mekke ve Medine’de yaşadığı bazı olaylar sebebiyle 1809 yılında Hind alt kıtasına gidip orada Delhili Nakşibendi şeyhi Abdullah Dihlevi’ye (öl.1240/1824) intisap etmiştir. Şeyhin yanında seyr-i sülûkunu kısa sürede tamamlayan Mevlânâ Hâlid, şeyhi tarafından halife olarak Süleymaniye’ye gönderilmiştir. Nakşiliğin yanı sıra Kadiri, Sührevedi, Kübrevi ve Çiştî tarikatlarından da irşad izni verilen Hâlid, Süleymaniye’ye dönünce orada Kadiri şeyhlerinin direnciyle karşılaşınca önce Bağdat’a daha sonra da Şam’a yerleşmiş ve zaman içerisinde siyasilerle kurduğu bağın etkisiyle Nakşibendi-Hâlidî kolu Irak, Türkiye, İran ve Suriye’de yaygınlık kazanmıştır.⁸ Mevlâna Hâlidî’nin babası Pir Mikail Hüseyin, Irak’ın kuzeyindeki Caf aşiretindedir. Bu nedenle Nakşi-Halidi gelenek zaman içerisinde Kuzey Irak’ta Kâdiriliğin yerine geçmiş, Berzenc âşireti başta olmak üzere birçok aşiret Nakşibendi tarikatına geçmiştir.⁹

Nakşibendi tarikatının Kuzey Irak Silsilesi şu şekildedir:

1. Hz. Muhammed (s.a.v.)
2. Hz. Ebu Bekir Sıddık (r.a.)
3. Selman-ı Fârisî (r.a.)
4. Kasım b. Muhammed b. Ebubekir (r.a.)
5. İmam Cafer-i Sâdık (r.a.)
6. Bâyezid-i Bistâmi (r.a.)
7. Hâce Ebu’l-Hasen Harakâni (r.a.)
8. Hâce Ebû Ali Farmadî (r.a.)
9. Hâce Ebû Yakûb Yûsuf el-Hemedânî (r.a.)
10. Hâce Abdulhâlîk Gücdevâni (r.a.)
11. Hâce Arif Rivgeri (r.a.)
12. Hâce Mahmud İncir Fagnevi (r.a.)
13. Hâce Azîzan Ali Râmiteni (r.a.)
14. Hâce Muhammed Baba Semmâs (r.a.)
15. Hâce Seyyid Emir Külâl (r.a.)
16. Hâce Muhammed Bahâeddin Nakşibend-i Buhâri (r.a.)
17. Hâce Alaeddin Attar Buhâri (r.a.)
18. Hâce Yakub Çerhi (r.a.)
19. Hâce Ubeydullah Ahrar. (r.a.)

⁸ Mala Abdullkarimi Mudaris, *Yâd-ı Merdân*, (Erbil: Çaphanay Kori Zanyari Kurd, 1979), 56.; Ünal Yapıcı, *Cumhuriyet Döneminde Nakşibendilik ve Siyaset*, (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 6-7; Hamid Algar, “Hâlid el-Bağdâdî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/283-285.

⁹ Salahaddin Şeyh Talb Nakşibandi, *Rebazi Nakşibandiu Tasavvuf* (Erbil: Çaphanay Kori Zanyari Kurd, 2002), 51.

20. Hâce Muhammed Kadi Zahid (r.a.)
21. Hâce Derviş Muhammed (r.a.)
22. Hâce Muhammed Emkenegi (r.a.)
23. Hâce Muhammed Bakibilah Berang (r.a.)
24. Hâce İmam Rabbani Ahmed Faruk es-Serhindi müceddi-i elf-i sâni (r.a.)
25. Hâce Muhammed Masum es-Serhendi (r.a.)
26. Hâce Seyyid Muhammed Seyfeddin Faruki (r.a.)
27. Seyyid Nur Muhammed el-Bedâyuni (r.a.)
28. Şehîd Mirza Mazhar Cân-ı Cânân Şemseddin Habibullah (r.a.)
29. Hâce Abdullah Dihlevî (r.a.)
30. Mevlânâ Ziyaeddin Muhammed Hâlid-i Bağdadi eş-Şehrizori (r.a.)
31. Şeyh Osman Siraceddin et-Tavîli (Osman Siraceddin-i Evvel) (r.a.)
32. Şeyh Muhammed Bahaeddin b. Osman Siraceddin (r.a.)
33. Şeyh Ömer Ziyaeddin b. Osman Siraceddin (r.a.)
34. Şeyh Muhammed Alaeddin (r.a.)
35. Şeyh Osman Siraceddin-i Sâni (r.a.)¹⁰

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadi'nin en gözde talebesi Osman Siraceddin et-Tavîli'dir (öl.1283/1867) Osman Siraceddin-i Evvel (Birinci Osman Siraceddin) ve Pir Osman isimleriyle de bilinir. Hâlid-i Bağdadi'nin görev yaptığı medresede hem ilim tahsil etmiş hem de tasavvuf yolunda ilerleyerek Nakşibendiyye tarikatı usulünce yetişmiştir. İki yıl içinde şeyhinden tarikat icazeti alarak halife olmuştur. Osman Siraceddin'in Halid-i Bağdadi'nin tarikat icazet verdiği ilk kişi olduğu söylenir. Mevlânâ Halid onu çok değer vermiş ve onu mektuplarında "Fakih Osman" diyerek takdir etmiştir. Şeyhinin Şam'a hicret etmesinden sonra doğduğu Tavila'ya dönmüş orada ve Süleymaniye'de 40 yıl boyunca irşad faaliyeti yürütmüştür. Nakşibendiliğin Süleymaniye ve İran içlerinde yayılmasını sağlamıştır. Dergâhı, Türk, Azeri, Afgan ve İran'dan gelen talebelerle dolup taşmıştır.¹¹

Şeyh Osman Siraceddin'in vefatından sonra tarikat şeyhliğine büyük oğlu ve halifesi Şeyh Muhammed Bahaeddin (öl.1298/1881) geçmiştir. Halk arasında "İmâmu'l-Evliyâ" lakabıyla bilinen Şeyh Bahaeddin hem dini ilim tahsil etmiş hem de tasavvufi ilimlerde derinleşmiştir. Şeyh Bahaeddin'den sonra tarikat silsilesi oğlu Şah Muhammed Ali Hüsameddin'le (öl.1939) devam etmiştir. Hazret-i Şah ve Baba Ali isimleriyle de anılan Şah Ali

¹⁰ Muhyendeht Mutamydi, *Nakşy ez Mevlana Halid Nekşabendi u Peruan* (Tahran: Çaphane u İntyşaraty Paşing, 1990), 221.; ilgili silsilede ilk 30 şeyh için ayrıca bkz. *Silsile-i Hâcegân*, edit. Emine Altay Öztürk, İstanbul: Arifan, 3.basım, 2016).

¹¹ Müderris, *Ulemâunâ fi hidmeti'l-ilmî ve 'd-din*, 81.

Hüsameddin Irak'ta 60 yıl boyunca irşad faaliyeti yürütmüş ve bu yönüyle silsilede en uzun süre hizmet eden şeyh olmuştur. Önce doğduğu yer olan Tavila'da tekkede irşad faaliyeti yapmış daha sonra Bahekon köyüne geçerek orada da bir tekke inşa etmiş hizmetini her iki yerde sürdürmüştür. Dünyada çok sayıda müridi bulunmuş olan Şah Ali Hüsameddin'in 9 ayrı tarikatta halifelik icazeti olduğu bilinmektedir. Tarikat silsilesi şeyhin vefatından sonra oğlu Muhammed Bahâeddin-i Sâni (öl.1971) ile devam etmiş ondan sonra Ahmed Nureddin'e (öl.1989) geçmiş onun vefatıyla da mevcut şeyh Muhammed İrfan Nakşibendi'yle devam etmektedir.¹²

Kuzey Irak'ta Nakşibendilik silsilesi, Şeyh Osman Siraceddin'le Tavili ailesinden devam etmiştir. Zira şeyhler genellikle çocuklarına halifelik vererek irşad izni vermişlerdir. Bu da tarikat silsilesinin aile içinde devam etmesini temin etmiştir.

Ailenin önemli büyük şeyhlerinden olan Şeyh Ömer Ziyaeddin, Şeyh Osman Siraceddin'in üçüncü oğlu ve halifesidir. Abisi Şeyh Muhammed Bahaeddin'in gözetimi altında eğitimini sürdürmüş ve babasından halifelik almıştır. Şeyh Ömer Ziyaeddin irşad faaliyetlerini Halepçe'ye bağlı Biyara köyünde sürdürmüş ve 1900 yılında orada ölmüştür. On erkek çocuğu olan Şeyh Ömer Ziyaeddin çocuklarından ikisine hilafet izni vermiştir. Bunlar da Muhammed Alâeddin ve Muhammed Necmeddin'dir. Tasavvufi eğitimlerini amcaları Şeyh Muhammed Bahaeddin'in yanında tamamlayan Alâeddin ve Necmeddin kardeşler babalarının vefatından sonra irşad faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Şeyh Alâeddin kardeşi Şeyh Muhammed Necmeddin Biyara köyündeki tekkede faaliyeti yürüttüğünden İran'a gitmiş orada Durud köyünde medresesini kurarak İran'da irşad faaliyetini sürdürmüştür. Bu tekke İran'da kurulan en etkili Nakşi tekkesi olmuştur. Zira Kuzeybatı İran'da yaşayan Sünniler içerisinde çok etkili olmuştur. Şeyh Muhammed Alâeddin, kardeşinin ölümü sonrası İran'dan Biyara'ya dönüp orada postnişinlik yapmaya devam etmiştir. 1953 yılında 90 yaşında vefat eden Muhammed Alâeddin'den sonra tekkenin başına oğlu Osman Siraceddin geçmiştir. "Osman Siraceddin-i Sâni" (İkinci Osman Siraceddin) ve "Baba Şah" lakaplarıyla da bilinen Şeyh Osman Siraceddin, babasından sonra Biyara'daki tekkenin başına geçmiş ve orada irşad faaliyetini sürdürmüştür. Irak'taki siyasi ortamın karışık olması sebebiyle 1959 yılında İran'a göç etmiş yine babasının Durud'da kurmuş olduğu tekkede faaliyetini devam ettirmiştir. Bölgede bulunduğu 20 yıl boyunca 100'den fazla okul inşa ettirmiştir. 1979'daki İran İslam Devrimi'nden sonra önce Irak'a gelmiş oradan da sırasıyla Fransa ve ardından vefat edeceği İstanbul'a yerleşmiştir. 7 yıl yaşadığı İstanbul Hadımköy'de hizmetini sürdürmüş 1997 yılında orada vefat etmiştir. Kabri

¹² Bk. Abdullah Mala Ahmed Ahmedauayi. *Nakşibendi u Nakşibendiyekan Puhtayek la Mezhuy Şeyhani Nakşibendi Hauraman u Zana u Pyauchakan u Mala u Şairani Muhlis u Hauadaranyan*. (Süleymaniye: Başury Kurdistan, 2018), 140-143.

Hadımköy'deki dergâh içinde bulunmaktadır.¹³

1.1.2. Kadirilik

Kadirilik tarikatı, 12. yüzyılda Bağdat'ta yaşamış Abdülkadir Geylânî'ye (öl. 561/1166) nispetle kurulan ve kısa sürede İslam coğrafyasının farklı bölgelerine yayılan önemli bir tarikattır. Bu tarikatın takipçileri özellikle Irak, Suriye, Mısır, Pakistan ve Doğu Afrika olmak üzere birçok ülkede bulunmaktadır. Tarikatın kendine has kuralları vardır. Sözgelimi, Allah'a çok ibadet etmek, toplanıp bir araya gelmek, şeyhleri dinlemek ve onları sevmek bunlardan bazılarıdır. Kadirilik, Kuzey Irak'ta Arakiye, Birifkaniye ve Kesnazaniye kollarına ayrılmıştır.¹⁴

Coğrafi olarak Bağdat'a yakınlığı, toplumsal yapının tarikatlara açıklığı ve Şeyh Geylânî'nin karizmatik şahsiyeti, Kadiriliğin özellikle Kuzey Irak bölgesinde erken dönemlerden itibaren güçlü bir şekilde yerleşmesini sağlamıştır.

Kuzey Irak, tarihsel olarak Musul, Erbil, Kerkük, Süleymaniye gibi şehirleri ve çevresindeki kırsal bölgeleri kapsayan, çoğunlukla Kürt nüfusun yaşadığı, Sünnî-Şafî mezhebinin hâkim olduğu bir coğrafyadır. Bu bölge hem Abbâsîlerin son döneminde hem de Osmanlı hâkimiyeti süresince çeşitli tasavvufî yapıların gelişimine açık bir zemin sunmuştur. Abdülkadir Geylânî'nin Kürt kökenli olduğu yönündeki rivayetler de bu bölgede Kadiriliğe duyulan ilginin meşruiyet zeminini güçlendirmiştir.

Kadirilik, Kuzey Irak'a özellikle 14. yüzyıldan itibaren farklı şeyhler ve halifeler aracılığıyla ulaşmış, Berzenc, Kerkük, Süleymaniye ve Erbil gibi merkezlerde kurulan tekkelerle toplumsal bir karşılık bulmuştur. Bu süreçte tarikat, yerel aileler (özellikle seyyid kökenli aileler) eliyle şubeleşmiş ve zamanla kendine özgü kollar oluşturmuştur. Bu kollar arasında Arakiyye, Birifkaniyye, Kesnazaniyye ve Berzenciyye gibi isimlerle anılan yapılar dikkat çeker.

Bu süreçte önemli roller üstlenen ailelerden biri de Berzencî ailesidir. Bu aileye mensup bazı şahsiyetlerin Nûrbahşiyye ve Halidiyye gibi diğer tarikat gelenekleriyle de temas ettiği, ancak nihayetinde Kadirî silsileyi esas aldıkları görülmektedir.

Kadirî tarikatı mensubu şeyhler, sadece dini birer rehber olarak değil, aynı zamanda toplumsal uzlaşmayı sağlayan kanaat önderleri olarak da faaliyet göstermişlerdir. Berzencî, Kesnezan, Birifkan ve Zengene gibi aşiret ve köy merkezli yapıların içinde şeyhler hem dini hem de toplumsal liderlik pozisyonları üstlenmişlerdir. Bu bağlamda Şeyh Musa Berzencî, Şeyh İsa, Seyyid Abdülkerim ve Bayezid gibi isimler, tarikatın sürekliliği ve toplumsal nüfuzu

¹³ Bk. Ahmedauayi. *Nakşibendi u Nakşibendiyekan* 148-157.

¹⁴ Kasem Hani, *Tarih-i Tasavvuf der İslam*, (Tahran: Çaphane vu İntişarat-ı Zuar, 1962), 83.

açısından önem arz eder.¹⁵

Sonuç olarak Kadirîliğin Kuzey Irak'ta güçlü bir şekilde yerleşmesinde birkaç temel etken ön plana çıkmaktadır ki bunlar; Bağdat'a coğrafi yakınlık, Kürt aşiret yapısına hitap eden hiyerarşik ve ahlaki söylem, Seyyidlik makamı ve karizmatik şeyhlerin etkisi, toplumsal istikrar arayışında tarikatların oynadığı arabulucu rol. Bu nedenlerle Kadirîlik, Kuzey Irak'ta yalnızca bir tarikat olarak değil, aynı zamanda toplumsal düzenin bir unsuru ve kültürel aidiyetin taşıyıcısı olarak konumlanmıştır. Günümüzde hâlâ etkisini sürdüren Kadirîlik bölgenin dini ve kültürel mirasında merkezi bir yer tutmaktadır.

Kadiri tarikatından bağımsızlaşan Kesnezan tarikatının silsilesini vermeden önce Kadiri tarikatının biri Hz. Ali'den Maruf-ı Kerhi'ye kadar olan ve altın silsile diye tesmiye edilen olmak üzere iki silsilesi bulunmakta olduğunu ifade edelim. Altın silsile şöyledir:

1. Hz. Muhammed (s.a.v.)
2. Hz. Ali (k.v.)
3. Hz. İmam Hüseyin (r.a.)
4. Hz. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin (r.a.)
5. Muhammed b. Ali el-Bâkır (r.a.)
6. İmam Cafer-i Sâdık (r.a.)
7. İmam Musa el-Kâzım (r.a.)
8. İmam Ali er-Rıza (r.a.)
9. Maruf el-Kerhî

Kadiri tarikatının ikinci silsilesi şu şekildedir:

1. Hz. Ali (k.v.)
2. Hasan-ı Basri (r.a.)
3. Habib el-A'cemi (r.a.)
4. Davud et-Tâî (r.a.)
5. Maruf el-Kerhî (r.a.)
6. Seriy es-Sakatî (r.a.)
7. Cüneyd el-Bağdadi (r.a.)
8. Ebu Bekir Şibli (r.a.)
9. Abdulvâhid Yemâni (r.a.)
10. Ebu Ferac Tarsûsi (r.a.)
11. Ali el-Hekkârî (r.a.)

¹⁵ Marsa Brel Olkod, *Sofizim la Asyay Nauarast*, çev. Abdullah Mala Ahmed Ahmedauayi (Süleymaniye: Hamdi Süleymaniye, 2017), 33.

12. Ebu Said Mahzûmi (r.a.)
13. Gavs-ı A‘zam Abdulkadir Geylânî (r.a.)
14. Şeyh Abdurrezzak (r.a.)
15. Şeyh Davud-ı Sâni (r.a.)
16. Şeyh Muhammed Garîbullah (r.a.)
17. Şeyh Abdulfettah Seyyâh (r.a.)
18. Şeyh Muhammed Kâsım (r.a.)
19. Şeyh Muhammed Sâdik (r.a.)
20. Şeyh Hüseyin el-Basrâî (r.a.)
21. Şeyh Ahmed el-Ahsâî (r.a.)
22. Şeyh İsmail el-Velyânî (r.a.)
23. Şeyh Muhyiddin Kerkûk (r.a.)
24. Şeyh Abdussamed Kellezerde (r.a.)
25. Şeyh Hüseyin Kazankaya (r.a.)
26. Şeyh Abdülkadir Kazankaya (r.a.)
27. Şeyh el-Gavs Abdülkerim Şah el-Kesnezân (r.a.)
28. Şeyh el-Gavs Abdulkadir el-Kesnezân (r.a.)
29. Şeyh el-Gavs Hüseyin el-Kesnezân (r.a.)
30. Şeyh el-Gavs Abdülkerim el-Kesnezân (r.a.)
31. Şeyh Muhammed el-Kesnezân (r.a.)
32. Şeyh Şemsuddin Nehro el-Kesnezân (r.a.)¹⁶

1.2.Kesnezani Tarikatının Kökeni

Kesnezani tarikatı, esas itibarıyla Kadiri tarikatının büyük kollarından birisidir. Tarikatın ismi Şeyh Abdülkerim Hüseyin Şah el-Kesnezân el-Hüseyini’ye (öl.1902) dayanmaktadır. Şeyh Abdülkerim 1824 yılında Süleymaniye’nin Kırbiçne köyünde doğmuştur. Şeyhe verilen “Kesnezân” lakabı, Kuzey Irak’ta Kürtçe Sorani lehçesinde “Kimsenin haberi yok” anlamına gelen bir ifadedir. Bu ünvan Kesnezani Tarikatı’nın ilk Şeyhi olan Şeyh Abdülkerim’in dört yıl boyunca halktan ayrılarak Süleymaniye şehrinin Karadağ kasabasının dağlarında Allah’a ibadet edip tarikat adabıyla halvete girmiş olması sebebiyledir. Birisi Şeyh Abdülkerim’in durumunu sorduğunda verilen cevap “kesnezân / kimse bilmiyor” olunca bu ifade zamanla bu tarikat için de bir özel isim olmuştur. Şeyh Abdülkerim’in yerini insanlara Kadiri tarikatı şeyhi öz dayısı

¹⁶ Louay Fatoohi , *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kesnezân el-Hüseyini, Siyer Ala Hatti Hayri’s-Siyer* (Beyrut: ed-Dâru'l-Arabiyye li'l-Ulûm nâşirûn, 2019), 87-88.

Şeyh Abdülkadir Kazankaya bildirmiştir. Dayısı kendinden sonra tarikat şeyhliğini yeğeni Abdülkerim Hüseyin Şah'a bizzat teslim etmiş ve tarikat artık "Yüce Kadiri Kesnezani Tarikatı / et-Tarîkatu'l-Aliyyetu'l-Kâdiriyyetu'l-Kesnezâniyye" adıyla anılmaya başlamıştır. Şeyh Abdülkerim Hüseyin'in lakaplarından biri de dört yıllık münzevi yaşamı sebebiyle "Gaybın Sultanı" anlamında "Sultânu'l-Gayb"tır.¹⁷

Şeyh Abdülkerim Hüseyin Şah el-Kesnezân'ın Hz. Ali'ye dayanan soy şeceresi şöyledir:

Seyyid Abdülkerim b. Seyyid Hüseyin b. Seyyid Hasan b. Seyyid Abdülkerim b. Seyyid İsmail el-Velyâni b. Seyyid Muhammed Nûdhi b. Baba Ali el-Venderine b. Seyyid Baba Rasulu'l-Kebir b. Seyyid Abdusseyyid b. Seyyid Abdurrasul b. Seyyid Kalender b. Seyyid Abdusseyyid b. Seyyid İsa el-Ahdeb b. Seyyid Hüseyin b. Seyyid Bâyezid b. Seyyid Abdülkerim el-Evvel b. Seyyid İsa el-Berzenci b. Seyyid Baba Ali Hemedâni b. Seyyid Yusuf el-Hemedâni b. Seyyid Muhammed Mansur b. Seyyid Abdulaziz b. Seyyid Abdullah b. Seyyid İsmail el-Muhaddis b. İmam Musa Kâzım b. İmam Cafer es-Sâdık b. İmam Muhammed el-Bâkır b. İmam Ali Zeynelabidin b. İmam Hüseyin b. İmam Ali b. Ebu Tâlip ve Fatımatu'z-Zehra bnt. en-Nebî Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem.¹⁸

Şeyh Abdülkerim Hüseyin Şah'ın ailesinin dayandığı aşiret Berzenci aşiretidir. Bugün Kuzey Irak'ta bulunan en büyük aşiretlerden biri olan Berzenci aşireti, şeyhin büyük atası Şeyh İsa Berzenci'ye (öl.9/15.y.y.) dayanmaktadır. Zira Kuzey Irak Berzence'ye gelip ilk yerleşen kişi Şeyh İsa el-Berzenci olmuştur. Şeyh İsa Berzenci'nin ve torunlarının türbesi Süleymaniye şehrinde Berzence köyünde bulunmaktadır.¹⁹ Şeyh Muhammed Nûdhi'nin babası Şeyh İsmail Velyâni tarikatı atalarından alıp Bağdat'a dönüp Karadağ semtinin Kuh-i Reş (Karadağ) dağına yerleşip orada ibadetle meşgul olmuştur. Daha sonra Germiyan bölgesinde Sangava kasabasına bağlı Kesnazan köyünde halvete girmiş ve Karadağ semtinin Velyâ köyünde ikinci kez halvete girip ondan dolayı Velyâ nispetiyle anılıp 1745 yılında vefat etmiştir. Kesnezan ailesi Kadiri Tarikatını Şeyh İsmail'den almıştır.²⁰

Şeyh İsmail Velyâni'nin vefatından sonra Kadiri tarikatının Şeyhliği Seyit Muhammed Nûdhi'nin oğlu Seyit Hasan Glazarda'nın oğlu Şeyh Muhammed'e devredildiği, şöhreti ise Şeyh Muhyiddin'in Kerkük'te 1720 yılında Kula kasabasında doğması ile ortaya çıkmıştır. Oğullarından birisi Abdülaziz'dir. Şeyh Muhyiddin Şafii mezhebinden Kadiri tarikatındandır. Bu tarikatı amcası Şeyh İsmail Velyâni'den almıştır. Kuzey Irak'ın büyük ve tanınmış bir alimi

¹⁷ Şeyh Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyini, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ istalaha aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân* (Demaşık: Dar al-Mahabba, 2005), c. 1. 98.

¹⁸ Şeyh Muhammed Kesnezân, *Kitabu't-tarîkati'l-Kâdiriyyeti'l-Kesnezâniyye*, 341.

¹⁹ Vefa Kadir el-Tayi, *Et-Tarikatu'l-aliiyyetu'l-Kesnezaniyye* (Musul Üniversitesi, 2022), 35.

²⁰ Ömer Furuc, *et-Tasavvufi'l-İslam*, (Beyrut: Mneimneh, 2017), 85.

ve tasavvufi ilimlere çok hakimdir.²¹

Şeyh Muhyiddin'in vefatından sonra Şeyh Abdülkadir Kazankaya Kadiri tarikatı şeyhi olmuş ve böylece Şeyh İsmail Velyâni'nin soyuna dâhil olmuştur. Şeyh Abdülkadir Kazankaya ise yukarıda da ifade edildiği üzere tarikatı kendinden sonra yeğeni Şeyh Abdülkerim Kesnezani'ye bırakmıştır. Şeyh Abdülkerim Kesnezani döneminde Kesnezani tarikatı Kadirilikten bağımsız hale gelmiştir.²²

Kesnezani tarikatı her ne kadar bağımsız bir tarikat olsa da Kadirilikle irtibatını koparmamış kendilerini “Kadiri Kesnezani” nispetiyle anmışlardır.²³ Zaten her iki soy da Hz. Ali soyundan gelmektedir. Şeyh Abdülkadir Geylani (öl.561/1166), Hz. Hasan soyundan gelirken Kesnezani tarikatı kurucuları ise Hz. Hüseyin'in soyundan gelmektedir.

1.3. Kesnezani Tarikatı Şeyhleri

Kesnezani tarikatı Kadirilik içinden çıkıp bölgede bağımsız olduktan sonra şimdiye kadar beş şeyh gelip geçmiş hâlihazırda tarikatın başında altıncı şeyh bulunmaktadır. Bu şeyhler şunlardır:

1.3.1.Şeyh Abdülkerim (Şahkesnezan) (1824-1902)

Şeyh Abdülkerim Şahkesnezan, 1824 yılında Kuzey Irak'ın Süleymaniye şehrinde Kırbıçne köyünde dünyaya gelmiştir. Soy şeceresi şöyledir: Şeyh Abdülkerim b. Seyyid Hüseyin b. Seyyid Hasan b. Seyyid Abdülkerim b. Seyyid İsmail el-Velyâni.²⁴ Babası Şeyh Hüseyin insanlar tarafından sevilen ve kendisine güzel kokulu lakabı verilen salih bir zattır. Buna göre Şeyh Abdülkerim takvanın egemen olduğu dindar bir evde büyümüştür.²⁵

Kesnezani tarikatının ismini Şah Kesnezan'dan dolayı verilmiştir. Birinci Şeyh Abdülkerim, “Şah Kesnezan” lakabıyla da biliniyordu ve bu “Sultan yani Kesnezani tarikatının sultanı veya gayb sultanı” anlamına geliyordu. Şeyh Abdülkerim'in tarikat şeyhleri arasında bu ünvanı öne çıkmıştır. Belki tarikatın kurucusuna özel bir ünvan olduğunu ancak Kesnezani tarikatının ünvanı oğullarına daha sonra tarikatın şeyhlerine ve onu takip edenlere aktarmıştır.²⁶

Şeyh Abdülkerim “İslam'ın ilkelerini pekiştirip Kur'an-ı Kerim'in özünü insanlara sunan, ruhlarını aydınlatan Allah'a ibadet yolunu bulan eşsiz bir liderdi. Son derece zühd ve takva sahibi, dindar bir Sufi olarak tanımlanan şeyh, sürekli nefis mücadelesi içinde olan ve tüm kınanacak vasıflardan uzak duran, Cenab-ı Hakk'a kalbiyle yönelen bir kişidir. Fakirleri ve

²¹ Ma'ruf el-Ruşeylani, *Menakıb-ı Sadat-ı Barzancıye*, ts., 504-508.

²² Bütan Ma'ruf Jiaugi, *Anfahat al-Kasnazaniyah* (Bağdat: Matbatul Asad, 1987), 58-59.

²³ Nitekim Şeyh Muhammed Kesnezani, 1982 yılında Bağdat'taki Geylani türbe ve minaresinin yapımını bizzat üstlenmiştir. Bk. Raşid Kasnazan, “Kovari Kasnazan”, *Bağdad* 8 (2009), 125.

²⁴ Seyit Havus Sultan Hüseyin Kesnezan, “Mecelle El-Kasnazan ‘Fi Ruhab Sadat-i Barzanja al-Kiram’”, *Bağdad* 7 (2009), 102.

²⁵ Fatohi, *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyini, Siyer Ala Hatmi Hayri'l-Seir*, 73.

²⁶ Ma'ruf Jiaugi, *Anfahat al-Kasnazaniyah*, 59-60.

muhtaçları sevmek ve onlara yardım etmek için büyütülmüş şeyhin en önemli özelliği, zayıfların sıkıntılılarını çözmek ve insanların elinden tutarak Allah'ın rahmetine ve hoşnutluğuna götürmektir. Bu yüzden insanlar tarafından sevilirdi. Bu nedenle tüm gücü ve inancıyla Allah'a yönelmişti. Dayısı Şeyh Abdülkadir Kazankaya'dan biat yemini aldıktan sonra toplumdan ve insanların meşgul olduğu şeylerden uzak kaldı sadece ibadetle meşgul oldu.”²⁷

Şeyh Abdülkerim, kendisinden önce herkesin girmediği bir yol tutmuş, Hak ve hakikat yoluna ulaşmak için 1600 gün yalnızlık içinde mücahedede bulunmuştur. Dört sene boyunca Sargırma dağında halvete girmiş ağaç yapraklarını yemekle yetinmişti. Gündüzleri Allah'ı zikredip geceleri ise teheccüt namazı ile meşgul olmuştur. Bir gece Şeyh Abdülkerim kardeşinin rüyasına girer ve halvet yerini görüp uyanınca hemen onu görmeye gider başına vardığında ölmek üzere olduğunu görünce şaşırır bunca zamanda yediği yemeği sorar. Şeyh Abdülkerim kırmızı toprakla ağaç yaprakları karıştırıp kardeşine ikram eder oda yiyerek tatlı bir tat hisseder ve bundan daha iyi bir his olmadığını söyler, iki hafta boyunca da hiçbir şey yemez.²⁸

Şeyh Abdülkerim, su ve tabiat gibi yaşam için gerekli olan şeylerin yaşamaya uygun olduğu Kırbiçne'ye yerleşti. Buradan Şeyh, yönteminin özelliklerini pekiştirdi ve müritlere tasavvuf ilkelerini öğretmek için dini okullar kurmaya başladı. İnsanlar Kırbiçne'ye gelip orada ikamet etmek için akın etmeye başladı.²⁹

Kesnezan tarikatı mensupları Allahu Teâlâ'nın Şeyh Abdülkerim Kesnezani'ye marifet ilmini verdiğiğine inanırlar. Alimler ve çağdaş Sufi tarikatlarından çeşitli heyetler yanına gelerek onu tebrik etmişlerdir. Kırbiçne köyü o zamandan bu yana Kesnezani tarikatının şeyhlerinin türbelerinin bulunduğu kutsal bir yer haline gelmiştir. Hatta köyün dışında bulunan temiz havuzla ilgili bile şifa kaynağı olduğu ve suyun bereketli olduğuna dair kuvvetli bir inanç bulunmaktadır. Nitekim çoğu insan bu suyun bereketine inanarak hastalıklardan şifa bulmak için orada bereket ararlardı.³⁰

Şeyh Abdülkerim Şah Kesnezani 1902 yılında vefat etti ve Kırbiçne'de inşa edilen caminin türbesine defnedildi. Şeyh Abdülkerim vefat ettikten sonra ardında Şeyh Abdülkadir, Şeyh Ahmed, Şeyh Fatah, Şeyh Maruf ve Şeyh Muhammed adında beş oğul ve Şeyha Raza adlı bir kız bırakmıştır.³¹

Şeyh Abdülkerim Kesnezan'ın Kuzey Irak tasavvuf tarihinde bir dönüm noktasını temsil ettiği söylenebilir. Irak tasavvufu Kesnezanilerle Kadiri tarikatına bir kez daha yeni bir ruh

²⁷ Adel Alavi Şami el-Naimi, *El Tesavvufu'l İslamiyye fi Irak min Bidayeti'l Kur'a'r-Rabi Eşrin el-Hicri hatta Vakiti'l-Hazar*. (Amman: Jami'at al-'Ulum al-Islamiyya al-'Alamiyya, 2014), 101.

²⁸ Seyit Şeyh Muhhmed Abdulkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, çev. Halife Raşid Kasnazni (Süleymaniye: Çaphaney Kamal, 2013), 386.

²⁹ Fatohi, *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyni, Siyer Ala Hatmi Hayri'l-Seir*, 79-80.

³⁰ Hamid el-Matbai, *Mausu'at Elam El-Iraq Fi Al-Qurun Al-Ishrin*. (Bağdat: Darul Şauun el-Sakafiye, 1990), 103.

³¹ Abdulkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 387.

üflemiş ve yolculuğun devam etmesini sağlamıştır.³²

Tarikat geleneği içinde birçok kerameti anlatılan Şeyh Abdülkerim'in bazı hikmetli sözleri şunlardır:

** Ey evladım dünyada olan şeylerin hepsi hayal ve yokluğa gider. Dünyanın evlatları dünyaya kaygılanırlar ahiretin evlatları ise ahirete kaygılanırlar. Gereksiz ve yalan şeylerden uzak kal.

** Yedikleriniz yok olur, giydiğiniz eskir. Yaptığımız amellerin iyi mi kötü mü olduğunu da bileceksiniz. Herkes sonunda Allah'ın huzuruna gidecektir.³³

** Bu dünyanın sonu ölümdür. Kalbini Allah'a bağla ve diğer şeylerden yüz çevir. Davranışın fakir insanların davranışlarına benzesin. Şeriata sadık kal ve niyetini kötü vesveselerden koru. Günlük geçimini sağladığını şeyleri şeriata göre helalinden kazan.

** Ey mürit fakirlerin kalbini kırmaktan çekin. Akrabalarına merhamet ve saygı göster. Zulmeden birini affet kendini senden büyük sananlara karşı nazik ol, fakirleri sık sık ziyaret et ve onlarla dost ol. Yetimlerin ihtiyaçlarını karşıla ve onlara saygı göster.³⁴

1.3.2. Şeyh Abdülkadir Kesnezan (1902-1922)

Kesnezani Tarikatının lideri Şeyh Abdülkerim Şah Kesnezan'dan sonra "Muhâcir" lakaplı oğlu Şeyh Abdülkadir Kesnezani 1902-1922 yılları arasında tarikat liderliğini üstlenmiştir. Şeyh Abdülkadir 1867'de Kırbiçne'de doğmuştur. Şeyh Kesnezani'nin oğulları da kızları gibi değerli kişilerdir.³⁵ En büyük oğlunun büyük bir sosyal ve kabile statüsüne sahip olması doğaldır, ancak şeyh, tarikatın şeyhliği postu için içlerinden en küçüğünü seçti, çünkü tarikat şeyhliği kesbi değil vehbidir, manevi açıdan kim daha layık ise ona verilir. Şeyh Abdülkadir babası gibi dindar bir insandı. Genelde dizlerin üstünde oturup az konuşur ve sürekli zikir hali üzereydi. Şeyh Abdülkadir Kesnezani diğer şeyhlerden ayıran davranışlarından biri de ailesiyle teheccüt namazını kıldıktan sonra camiye giderek akşama kadar ibadet etmesiydi.³⁶

Şeyh Abdülkadir yetimleri sever ve onlarla ilgilenirdi. Bir defasında Kırbiçne camisine giderken iki yetim çocuğu gördü, onlara para vermek için cebine baktı ama hiçbir şey bulamadı. Arkadaşlarına paraları olup olmadığını sordu onlarda da hiçbir şey yoktu. Şeyh, iki çocuğu omuzlarına aldı ve onlar gülüp inene kadar onları taşıyarak yürüdü. İnsanlar bunu kendisine sorduğunda, bu iki yetimin üzüntüsünden dolayı Allah'ın da kendisine üzüntü verdiğini, bu nedenle onlara sevincekleri bir şey vermek istediğini, parası olmadığı için onları sırtında taşıdığını söyledi. Şeyh Abdülkadir, tekkenin yiyeceklerinden bir kısmını bir kenara koyup

³² el-Naimi, *El Tesavvufu'l İslamiyye fi Irak min Bidayeti'l Kur'a'r-Rabi Eşrin el-Hicri hatta Vakıti'l-Hazar.*, 103.

³³ el-Naimi, *El Tesavvufu'l İslamiyye fi Irak min Bidayeti'l Kur'a'r-Rabi Eşrin el-Hicri hatta Vakıti'l-Hazar.*, 103.

³⁴ Kesnezan, "Mecelle El-Kasnazan 'Fi Ruhab Sadat-i Barzanja al-Kiram'", 106.

³⁵ Fatohi, *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyni, Siyer Ala Hatmi Hayri'l-Seir*, 86.

³⁶ Abdülkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 391.

geceleeri dışarı çıkıp yetimlere kendisi dağıtırdı.³⁷

Şeyh Abdülkadir Kesnezani, Birinci Dünya Savaşı'nın başında İran ve Irak topraklarını işgal eden, çok sayıda çocuk, kadın ve yaşlıyı öldürüp katliam gerçekleştiren Rus kuvvetlerine karşı cihat çağrısında bulunan bir fetva yayınladı. Yüzlerce mürit çağrıya yanıt verdi ve cihat için gönüllü olarak Kırbıçne'ye toplandı. Bunun üzerine Şeyh bir ordu kurarak yerine oğlu Şeyh Hüseyin'i ve yeğeni Rıza'yı komutan tayin etti. Ruslara karşı kuvvet oluşturan diğer grup ise meşhur Kürt savaşı Mahmud-ı Hafid Berzenci (öl.1956) olmuştur. Böylece iki yerel güç bir araya geldi ve Rus ordusuna karşı şiddetli bir savaşa girdi. Savaş, Irak'ın Penciuwin şehri ile İran'ın Bane şehri arasındaki sınır bölgesinde birkaç gün devam etti. Şeyh Abdülkadir'in açık desteği ve manevi ilhamıyla, hafif silahlara sahip az sayıdaki mücahit, çeşitli silahlarla donanmış büyük Rus ordusunu yendi ve böylece birçok ölümün önüne geçilmiş oldu.³⁸

Şeyh Abdülkadir Kesnezani daha sonra İngiliz işgaline karşı da cihat ilan etmiştir. Mahmud-ı Hafid Berzenci, 23 Mayıs 1919'da İngilizler tarafından Süleymaniye'ye vali atanmasından birkaç ay sonra 300 Berzenci aşiret savaşçısının desteğiyle İngiliz amirleri kovup kendini Kürdistan Hükümdarı ilan etti. Kerkük'teki Hükümet kayıtları ve kasalarını devlet merkeziyle iletişimi kesti. İngilizler kuşatmayı kırmak için Kifri bölgesinde Süleymaniye'ye bir kuvvet yolladı. Mahmud-ı Hafid bunu öğrenince Şeyh Abdülkadir Kesnezani'den yardım istedi ve Şeyh Abdülkadir 22 Mayıs'ta oğlu Şeyh Hüseyin ve yeğeni Şeyh Rıza'yı görevlendirdi. Onların komutasında İngilizleri Kırbıçne ve Kıçan köyleri arasında pusuya düşürüp bazılarını öldürdüler bazılarını ise esir aldılar. Bu yenilgiden bir ay sonra İngilizler Mahmud-ı Hafid'in Süleymaniye kontrolünü sona erdirmek uçak ve zırhlılarla desteklenen bir orduyu Kerkük ve Çemçemal'e sevk ettiler. Şeyh Abdülkadir Kesnezani ve Şeyh Hüseyin Kesnezani 18 Haziran'da Bazyan Geçidi'nde İngilizlerle savaştılar ancak İngilizler 500 kişiden oluşan Kürt kuvvetlerini yendiler ve 28'inde Halepçe'yi işgal ederek Kürt devletini sona erdirip isyanı bastırmış oldu. Çatışmada yaralanan Mahmud-ı Hafid esir alındı ve Hindistan'a sürgüne gönderildi. Çarpışma esnasında Şeyh Hüseyin Kesnezani yaralandı. İngilizler onları takip ederek Kırbıçne'ye doğru ilerlediler ve onları kuşattılar. Şeyh Abdülkadir Kesnezani ailesiyle dağdaki bir mağaraya sığındı.³⁹

Şeyh Abdülkadir ve ailesi, çok sayıda mürit ve akrabanın yaşadığı Haviye ve Kırbıçne köylerinde ayrıldıktan sonra, Irak ile İran'ı ayıran Surin Dağı'ndaki Kani Seyf köyünde bir gece kaldılar. Göçmenlerin yiyeceğe ihtiyacı vardı, bu yüzden köylüler onların kirli kabul edilen göçebe çingeneler olduğunu düşündükleri için onlara mutfak eşyaları yerine taşlara yemek

³⁷ Şeyh Ali ibn Şeyh Hüseyin ibn Şeyh Abdulkerim el-Sani, "Şeyh Abdülkadir Kesnezani" (2023).

³⁸ Lewa Fatohi, *At-Tasavvuf fi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati*. (Birmingham: Darul Tariqa, 2021), 129.

³⁹ Velid Hamid, "La Balganamakany İngilizda Kurdu Kurdistan", Tarihli bir çalışma (Londra, 1992), 160.

koyuyorlardı. Bu durum şeyhin ailesini üzdü, çünkü göç nedeniyle yaşadıkları zor koşullar, kötü muamelenin şiddetini artırdı. İnsanların kendilerine saygı duymasına alışkın oldukları için Şeyh Abdülkadir, şunları söyleyerek onları sakinleştirdi: “Ağlamayın, İran'a vardığımızda size ne yapacağımı göreceksiniz.” Şeyh Abdülkadir Batı İran'a yerleşti ve hayatının geri kalanını Nacmar ve Piran köylerinde Hewraman bölgesinde geçirdi.⁴⁰ Şeyh Abdülkadir Kesnezani İran'a göç ettiğinde halk tarafından ona “Muhacir” lakabı verildi. Bu göç sebebiyle Kesnezani tarikatı İran'da büyük yayılım göstermiş ve çok sayıda müride sahip olmuştur.⁴¹

Şeyh Abdülkadir Kesnezani, insanlara hizmetlerde bulunarak 1922 yılında İran Hewraman bölgesindeki Piran ve Necmar köylerinin arasındaki Surin dağında vefat etti. Irak'ta İngiliz sömürgeciliğine karşı yapılan savaşın şartları gereği memleketi Irak'tan uzakta öldü ve müritlerinin isteği üzerine cenazesi Irak'ın Kırbıçne köyüne nakledilerek babası Şeyh Abdülkerim Şah Kesnezani'nin yanında defnedildi. Şeyh Abdülkadir'in Şeyh Hüseyin, Şeyh Kaka Hama, Şeyh Abdülkerim ve Şeyh Muhammed Salih adlarında dört oğlu olmuştur. Şeyh kendisinden sonra tarikatın başına oğlu Şeyh Hüseyin Kesnezani'yi bırakmıştır.⁴² Şeyh Abdülkadir Kesnezani'nin bazı sözleri şunlardır:

** Ey mürit tövbe elbisesini temiz bir şekilde giyin, şeriata uymayan bizim müridimiz değildir. Bizim müritlerimiz şeriati, tarikatı ve dindarlığı koruması gerekir.

** Her kimse kinini içip kendisine zulmedenleri affederse Allah onları salihlerin derecesine yükseltir. Eğer anne ve babanızın dedikodusunu yaparsanız büyük günaha girmiş olursunuz.

** Bir kişi yalan söyler, iftira atar ve insanların namusuyla oynarsa iyi bir adam olmaz. Allah'tan salihlerin yolunda olmayı istemelisin ve kötü işlere bulaşmamalısın.

** Karnını haramlarla doldurmuşsan ayakların harama gider, kendini Allah'a yakın hissedersen elbiseni kirden temizlemiş olursun.⁴³

1.3.3.Şeyh Hüseyin Kesnezan (1922-1939)

Şeyh Abdülkadir'den sonra tarikatın başına geçen oğlu Şeyh Hüseyin Kesnezani, 1885 yılında Kırbıçne köyünde dünyaya geldi. Çocukluk zamanında dedesi Şeyh Abdülkerim Şeyh Kesnezani'nin medresesinde Kur'an-ı Kerim, Fıkıh ve Arapça grameri okudu.⁴⁴ Daha önce de geçtiği üzere Şeyh Hüseyin babasıyla birlikte önce Rus kuvvetlerine, ardından da İngiliz işgal kuvvetlerine karşı mücadele etmiş ve onunla İran'a göç etmiştir

Şeyh Hüseyin, babasının vefatından sonra halifeler tarafından babasının vasiyeti gereği

⁴⁰ Fatohi, *At-Tasavvufi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati.*, 130-131.

⁴¹ “Madrasat al-Kasnazan Mecelle El-Kasnazan” 1 (2007), 106.

⁴² Abdülkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 391.

⁴³ Fatohi, *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyini, Siyer Ala Hatmi Hayri'l-Seir*, 82-86.

⁴⁴ “Madrasat al-Kasnazan Mecelle El-Kasnazan”, 66.

tarikatin yeni lideri olacağını öğrenince babası ve dedesinin türbesinin yanına küçük bir halvet mekânı inşa edilmesini emretti. Halvet mekânının kapısının kapatılmasını ve üzerine sadece küçük bir pencere yapılmasını istemiş, içine bir miktar hurma ve bir miktar su bıraktırmıştır. Burada çok vakit geçirmiştir. Genelde yiyeceği ekmek, arpa ve kavun olurdu. Aşırı perhizden dolayı derisi kemiklerine yapışmış hatta bir defasında uzun süre yeme içmeyi bıraktığı için ölümün eşiğine gelmiştir.⁴⁵

Şeyh Hüseyin Kesnezani, Kırbıçne'de dini medrese kurdu ve kendi kesesinden birçok öğretmen ve öğrenciye Hadis, Fıkıh, Arapça grameri ve dini ilimler eğitimi vermeyi sağladı. Medresede okuyan öğrencilerin sayısı yirmiden fazlaydı ve her yıl birçok öğrenci bu okuldan mezun oluyordu. Şeyh Hüseyin Kesnezani dağlara gitti ve dağlarda kalmayı çok severdi ondan dolayı 'Dağlar Sultanı' lakabını vermişlerdir. Şeyh Hüseyin dindar, Allah'tan korkan sürekli Allah'a ibadet eden, sürekli oruç tutan biriydi. Şeyh gece yarısından sonra dağlara giderek sabaha kadar dikenlere yaslanarak ibadet ederdi. Şeyh Hüseyin çok cömert ve yetimlere sürekli yardımı dokunan biriydi. Hatta şeyh, bir gün çocuğu için yardım isteyen dul bir kadına parası olmadığı için ağzındaki altın dişi çıkarıp vererek çocuğun ihtiyacının karşılanmasını sağlamıştır.⁴⁶

Şeyh Hüseyin, vaazlarında müritlerini Allah'ın kitabına ve Resulü'nün sünnetine bağlılığa davet ediyor adaletsizliklerin giderilmesi ve zayıfların desteklenmesi gerektiğini vurguluyordu. Şeyh Hüseyin'in Irak içinde ve dışında çok sayıda müridi vardı. Binlerce mürit, ihtiyaçlarının giderilmesi, dua ve bereket aramak için onu ziyarete gelirdi. Şeyh Hüseyin çok alçakgönüllü biri olup zenginler ve fakirler arasında ayırım yapmayan bir kişiliğe sahipti.⁴⁷

Şeyh Hüseyin Kesnezani üç günlük hastalık sonrası 1939 yılında vefat etti. Tarikatın şeyhliğine kardeşi Abdülkerim, "İkinci Şeyh Abdülkerim Kesnezani" adıyla geçti.⁴⁸ Şeyh Hüseyin Kesnezani'nin bazı sözleri şunlardır:

** Zorluklarda nefsine sahip çıkmak, musibete sabırlı olmak ve musibet zamanında müslümanların başına gelene sevinmemek. Yetimlere karşı merhamet etmek açları duyurmak, yoksuları giydirmek, mazlumlara karşı uzak durmak.

** Ey mürit dünyayı istemekten kaçın, çünkü seni Allah'ı zikretmekten uzak tutar. Ey mürit zalimlerin zulmüne maruz kalanların yanında olun, zalimin yanında değil, çünkü dünya küfürle devam eder zulümle devam etmez.⁴⁹

⁴⁵ Fatohi, *At-Tasavvuf fi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati.*, 140.

⁴⁶ Şeyh Muhammed el-Kasnazaniye Kesnazani, *El-Envâr Er-Rahmaniyye fi Et-Tariqati'l Kadriyye El-Kasnazaniyye.* (Bağdat: Aştar Tbaiye, 1988), 257.

⁴⁷ el-Naimi, *El Tesavvufu'l İslamiyye fi Irak min Bidayeti'l Kur'a'r-Rabi Eşrin el-Hicri hatta Vakati'l-Hazar.*, 111.

⁴⁸ Fatohi, *At-Tasavvuf fi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati.*, 145.Şeyh Hüseyin Kesnezani'nin arşivlerdeki fotosu için bk. Ek 3.

⁴⁹ Abdülkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 396-397.

1.3.4.İkinci Şeyh Abdülkerim Kesnezan (1939-1978)

Tarikatın kurucu şeyhinin ismini taşıdığı için “İkinci Şeyh” olarak ünlenen Şeyh Abdülkerim, 1912’de Kırbiçne köyünde doğdu. Yetişmesi ve tarikat terbiyesi babası Şeyh Abdülkadir Kesnezani ve kardeşi Şeyh Hüseyin Kesnezani eliyle olmuştur. Merhametli olan Abdülkerim, köyün fakir çocuklarına hizmet etmeyi sever, onları kendi yemeğiyle besler ve kendine tercih ederdi. Ara sıra babasından bir koyun kesip, hepsi de arkadaşı olan köyün çocuklarına dağıtılmasını isterdi. Büyükleri bu talebi yerine getirmek istemediklerinde Şeyh Abdülkadir, küçük oğlunun isteğinin gerçekleştirilmesini emrederdi. Küçük Abdülkerim, arkadaşları arasındaki anlaşmazlıkları çözmek ve onları barıştırmak için müdahale ederdi.⁵⁰

Şeyh Hüseyin'in çocuğu olmadığı için tarikat şeyhliği kendinden sonra kardeşi Şeyh Abdülkerim Kesnezani’ye geçmiştir. Şeyh Hüseyin her gece onun yanında kalır, halvette ona eşlik ederdi. Şeyh Hüseyin kendinden sonra görevin ona geçeceğini söyleyerek onu hayatıyken şeyhlik postuna oturtmuş ve müritlerine tarikatla ilgili tüm işlerin Şeyh Abdülkerim’e geçeceğini ifade etmiştir.⁵¹

Şeyh Abdülkerim, Kırbiçne’de yaşamaya devam ediyordu, ancak kışın şiddetli soğuklarında ailesiyle birlikte Kerkük Kalesi’ndeki bakımevine taşınıyordu. 1940’ların ikinci yarısında, Şeyh Abdülkerim, üzerine tekke kurmak için kalede bir arsa satın aldı. Bu, şeyhin Kerkük’teki ilk tekkesi oldu. 1946’da Pencevin’in kuzeydoğusunda, Irak-İran sınırında şiddetli bir deprem meydana geldi. Bölge halkı, depremlerin durması için Şeyh Abdülkerim’i çağırdı. Şeyh Abdülkerim Pencevin’e giderek bir süre kaldı ve onun gelişinden sonra depremler durdu. O tarihten itibaren, yaz aylarını sık sık Pencevin’de geçirdi.⁵²

Şeyh Abdülkerim Kesnezani'nin 14 Temmuz 1958 devriminden bu yana Irak'ta yaşanan siyasi gelişmelerde, Molla Mustafa Barzani liderliğindeki Kürt ulusal hareketinin ortaya çıkmasında önemli konumda bulunduğunu belirtmekte fayda vardır. Irak hükümeti 1959 yılının başında bir yıl önce çıkardığı tarım yasasını uygulamayı başlar. İyi tasarlanmamış tarım yasası Kuzey Irak'ta tarımsal çalışma sistemlerini kaosa sokmuş ve istikrarsızlığa yol açmıştır. Bu durum Kürt aşiretleriyle hükümetin arasının açılmasıyla sonuçlanmıştır.⁵³ Nitekim 7 Eylül 1961’de Şeyh Abdülkerim’in oğlu Şeyh Muhammed Kesnezani, Pencevin ile Derbendihân’ı birbirine bağlayan yol üzerindeki Kasnik polis karakoluna saldıran silahlı gücün başında bulunmuştur. Şeyh Muhammed, istasyonun silahlarına el koydu ve ikmal yolunu güvence altına aldı. Çatışmalar altı gün boyunca devam etti. Irak hükümet güçleri bölgeyi topçu ve uçaklarla bombaladı. Bu durum Kürt aşiretlerinin uyumunu artırmış olsa da Şeyh Abdülkerim Kesnezani

⁵⁰ Kesnezan, “Mecelle El-Kasnazan ‘Fi Ruhab Sadat-i Barzanja al-Kiram’”, 144-145.

⁵¹ Fatohi, *At-Tasavvuf fi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati.*, 148-149.

⁵² Abdülkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 401.

⁵³ Fatohi, *At-Tasavvuf fi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati.*, 150.

güçleri Irak ordusu kendilerine ulaşmadan Buban köyünden çekilmek zorunda kalıp Irak güçlerinin ulaşması zor bir yer olan İran sınırına yakın Halalaya köyüne çekilirler. Şeyh Abdülkerim Kesnezani ve ailesi kendileri hakkında af çıkana kadar kamplarda yaşamaya devam etmişlerdir. Şeyh Muhammed Kesnezani artık Kürt Ulusal Hareketi liderlerinden biri olduğu gibi babası Şeyh Abdülkerim Kesnezani de Kürt Ulusal Hareketi'nin manevi liderliğini temsil ediyordu. Şeyh Abdülkerim Kesnezani 25 Mayıs 1962 yılında güçleri Celal Talabani güçleriyle birleştirerek Pencevin'i kontrol altına almayı başarırlar.⁵⁴

İran'daki dervişleri Şeyh Abdülkadir Kesnezani'nin gelişine hazırlık olarak onun için bir tekke inşa etmişlerdir. Şeyh Abdülkerim 1962 yılının haziran ayında çevresinde pek çok müridin toplandığı İran'da Mirza Mira Şah köyünde bir yıla yakın yaşadı, ardından bir süre Senendeç'de ikamet ederek orada bir tekke inşa etti. Çok sayıda insan tarikata katılmaya başladı. Kesnezni tarikati her yerde duyuldu şöhreti batı İran'daki Hemedan'a, kuzeydeki Tahran'a ve hatta kuzeydoğudaki Meşhed'e kadar gitti. Bu arada Irak hükümeti Şeyh Abdülkerim'e bir heyet göndererek ailesiyle Kerkük'te herhangi bir yerde yaşayabileceğini ilettiler. Bunun üzerine şeyh 1965 yılının mayıs ayından önce İran'ı terk etti ve Irak'ta kalıcı olarak Kerkük'te yerleşti.⁵⁵

Şeyh Abdülkerim 1971 yılı şubat ayında hac yapmaya niyet etti. Hacca gitmeden en büyük oğlu Şeyh Muhammed tarikata intisap etti. Şeyh Abdülkerim onu sadece dünyevi konularda değil manevi yolda da genel temsilcisi ve halefi ilan etti. Şeyh Abdülkerim seyahat öncesinde Kerkük'te kendisini ziyaret edenlere Şeyh Muhammed Kesnezani'in kendisinin genel temsilcisi olduğunu ve bulunmadığı süre boyunca bu görevde kalacağını bildirdi. Kendisine şunları söyledi: "Bugün Kaka (Ağabey) Muhammed'i tam olarak tanımıyorsunuz ama bir gün gelecek siz ve dünyadaki herkes onun gerçek kimliğini öğreneceksiniz." Şeyh Abdülkerim kalp rahatsızlığı nedeniyle 1 Şubat 1978 sabah sağlık durumu iyi olmayınca Kerkük'teki hastaneye götürüldü ve üç gece hastanede kaldı. 4 Şubat 1978 yılında vefat etti. Dervişleri cenazesini Kırbıçne'ye göturdüler ve orada defnettiler.⁵⁶

1.3.5.Şeyh Muhammed Kesnezan (1978-2020)

Şeyh Muhammed Kesnezani, 15 Nisan 1938 Cuma günü Kırbıçne'de dünyaya geldi. Yeni doğan bebeğe "Muhammed" ismini veren amcası Şeyh Hüseyin'dir. Yaklaşık seksen yıl sonra Rasulullah'ın (s.a.v.) isminin verilmesi mukadderdi. Çünkü yeğenini tarikatın müstakbel şeyhi olarak görüyordu. Şeyh Abdülkadir'e oğlu Abdülkerim'in doğduğunu haber verdiklerinde, yeni doğan çocuğu kendisine getirmelerini istedi. Onu önüne koyduklarında Şeyh Abdülkadir

⁵⁴ Eyup Barzani, *El-Hareketu't-Tahrikiyye El-Kurdiyye ve Sarayu'l-Kaviyu'l-Akliyye El-Eklemiyye El-Devletiyye 1958-1975* (Cenevre: Darul Hakaik el-Meşriq, 2011), 95.

⁵⁵ Fatohi, *At-Tasavvuf fi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati.*, 153.

⁵⁶ Abdülkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 402.

asasını çocuğun üzerinde ileri geri hareket ettirerek şöyle dedi: İnşallah, Allah'ın izniyle, Cenab-ı Hak bu adamın oğlunun eliyle nice Arapları doğru yola iletir daha sonra çok sayıda Arap ona biat eder. Şeyh Muhammed Kesnezani'nin soyu baba tarafından Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar uzandığı gibi, annesi de Seyyide Hafsa Seyyid Abdülkadir-i Berzenci'nin kızıydı. Şeyh Muhammed Kesnezani, genel olarak çalışma sevgisini ve özel olarak şeriat ilimlerini büyük babalarından miras almıştır. Küçük yaşlardan itibaren Şah Kesnezani'nin kurduğu Kırbiçne medresesine girdi ve Molla Kaka Hama Seyfeddin Molla Ali Leyla, Molla Aziz Kırbiçne, Molla Ahmed Ahmedava gibi bazı önemli mollalardan ders almıştır. Tasavvuf ilmini ise büyük kardeşinin yanında Şeyh Hüseyin ve Şeyh Abülkadir'in yanında almıştır. Ağabeyi Şeyh Hüseyin tarikatın büyük şeyhlerindendir ancak küçük yaşta vefat etmiştir. Şeyh Ali Kesnezani, Şeyh Hüseyin'in oğludur ve hala hayattadır.⁵⁷

Şeyh Muhammed Kesnezani 1959 yılında Pencevin'e gidince Kesnezani tarikatı müritlerinin de çoğu İran tarafından olunca orada Farsçayı iyice öğrenmiştir. Şeyh Abdülkerim'in hayatını incelerken de belirttiğimiz gibi Şeyh Muhammed Kesnezani, 1959 yılı başında babasıyla birlikte Kırbiçne'den Pencevin'e göç etti.⁵⁸ Daha sonra Kürtlerin ulusal haklarını savunmak için silahlı hareketin başlatılmasına katkıda bulundu. 7 Eylül 1961'de Kürt hareketinin ilk askeri operasyonlarından birine öncülük etti. Pencevin'den Derbendihân'a ve Şarazur'a kadar olan cepheden sorumlu olmuştur. Genel sekreterliğini Mustafa Barzani'nin yaptığı ve 1946 yılında kurulan Kürdistan Demokrat Partisine olan desteği 1964 yılında partide yaşanan bölünme sonrası sona ermiştir. Şeyh Muhammed Kesnezani, parti Molla Mustafa Barzani'yle İbrahim Ahmed tarafında bölününce tarafsızlığını ilan etmiştir.⁵⁹

Şeyh Abdülkerim ve Şeyh Muhammed Kesnezani, 1970 yılında Irak hükümeti ile Kürt hareketi arasında imzalanan barış anlaşmasını desteklemişlerdir. Ancak onların Kürtlerin ulusal haklarını elde etmek için Kürt hareketine verdikleri destek her zaman Irak'ın birliği içinde olmuştur. Zira Kesnezani şeyhleri, Irak'ın etnik, mezhepsel veya başka gerekçelerle bölünmesine yönelik her türlü öneriye karşı çıkmıştır. Şeyh Muhammed Kesnezani, Kürt hareketindeki çalışmalarından emekli olduktan sonra başlangıçta Süleymaniye Valiliği'ne bağlı Kara Dağ'ın Homeraman köyünde yaşadı ve ikametgahını Homeraman ile babasının yaşadığı Kerkük arasında dönüşümlü olarak kullandı. Şeyh Muhammed 1969 yılının başında tanınmış bir ailenin kızıyla evlendi. Bu evlilikten Nehro, Gandi, Malas, Drej, Cüneyd, Ammar ve Abdülkerim adlarında çocukları oldu. 1971 yılında kalıcı olarak Kerkük'te babasının evinin yanına taşındı. Bu yıl Şeyh Abdülkerim, oğlu Muhammed Kesnezani'yi temsilcisi ve tarikatın gelecekteki şeyhi

⁵⁷ Şeyh Ali ibn Şeyh Hüseyin ibn Şeyh Abdülkerim el-Sani, "Şeyh Muhammed Kesnazani Hayatı".

⁵⁸ Fatohi, *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyini, Siyer Ala Hatmi Hayri'l-Seir*, 148-149.

⁵⁹ Louay Fatohi, *Hayatun va Fanun fi Hubbi al-Nabi Muhammad* □: *Sîretu al-Sayyid al-Şayh Muhammad al-Muhammad al-Kasnazani*. (Birmingham: Darul Tariqa, 2021), 160.

olarak ilan etti. 1973 yılında Şeyh Muhammed Kesnezani, babası Şeyh Abdülkerim ile hacca gitmiştir.⁶⁰

İran ile Irak arasında 1975 yılında Cezayir’de yapılan Cezayir Antlaşması’yla (Şattu’l-Arap Antlaşması) Kürt isyanı da sona ermiştir. Irak Devleti, Kürtlere bölgesel yönetim kurma teklifinde bulunmuş bu süreçte hükümet, ünlenmiş olan Şeyh Muhammed Kesnezani’yi desteklemiştir. Ancak Şeyh Muhammed 1977 yılında siyasi işleri bırakıp kendini tarikat şeyhliğine adanmıştır.⁶¹ Şeyh Muhammed Kesnezani, 1977 yılında Kahire’deki el-Ezher Üniversitesi’ne girerek akademik eğitimini tamamlamak için babasından izin aldı. O yılın sonlarına doğru Kahire’ye gitti ve üniversiteye başladı bütün sınavları başarıyla tamamlamış ve sertifika almaya hak kazanmıştır. Daha sonra Kerkük’e döndü 1978 yılında babası Şeyh Abdülkerim Kesnezani vefat edince bir daha Mısır’a dönmemiş ve diplomasını alamamıştır. Şeyh Muhammed Kesnezani, babası ikinci Şeyh Abdülkerim Kesnezani vefat etikten sonra 04.04.1978 yılında Kesnezani tarikatının şeyhi oldu ve irşad faaliyetine başladı. Şeyh Muhammed Kesnezani iki kez halvete girmiştir. Birincisi 26.07.1978 yılı, ikincisi ise 15.07.1979 yılındadır. 1982 yılında Irak’ın başkenti Bağdat’a tekke ve medrese açıp 1983 yılında Şeyh Abdülkadir Geylani’nin mezarının kubbesini yenilemiştir.⁶²

Kesnezan tarikatının giderek yaygınlaşması ve tekkelerinin devletin tanınmış ve sorumlu isimleri de dahil olmak üzere pek çok kişi tarafından ilgi görmesi, o dönemdeki tek parti ülkesinde güvenlik yetkililerinin dikkatinin çekilmesine ve kaygılarının artmasına sebep olmuştur. Zaman içinde Bağdat’ta tarikat aleyhine bir hava oluşmuş ve bu durum Bağdat’taki tekkelerinin çoğunun kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. Ayrıca zikir meclislerinde davul ve def kullanmaları da tepki çekmiştir. Bu süreçte Şeyh Muhammed Kesnezani’nin iki oğlu yaklaşık bir buçuk yıl tutuklu kalmışlar böylece tarikata yönelik tacizler artmıştır. Serbest bırakılmalarından iki ay sonra Şeyh Muhammed Kesnezani, Nisan 2000’de tedavi için Londra’ya gidip orada beş ay kalmıştır. Bağdat’a döndükten üç ay sonra, yetkililerin büyük oğlu Şeyh Nehro’yu ikinci kez tutuklayıp bu sefer belki de ondan kurtulmak istediklerini öğrenince ailesiyle birlikte Bağdat’tan göç etmeye karar vermiş. 2000 yılı sonunda Bağdat hükümetinin kontrolü dışında kalan Irak’ın Kuzey bölgesindeki Süleymaniye şehrine doğru yola çıkmıştır. Süleymaniye’ye döndükten sonra oradan ana tekkesi orada açılmış Irak, İran ve dünyanın dört bir tarafındaki müritlerinin kendisini ziyarete gelmesini istemiştir. Irak’ın diğer şehirlerinde de tekkeleri açılmıştır.⁶³ Okuma ve yazmayı seven Şeyh Muhammed Kesnezani, Bağdat, Süleymaniye ve Musul’da ilim irfan ve tasavvuf kitapları yazmıştır. İlk kitabı 1988 yılında yayınladığı *el-Envâru’r-Rahman fi’t-*

⁶⁰ Fatohi, *At-Tasavvuf fi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati.*, 161-162.

⁶¹ Fatohi, *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyni, Siyer Ala Hatmi Hayri’l-Seir*, 95.

⁶² el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû’atu’l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu’t-tasavvuf ve’l’irfân*, c. 10. 8.

⁶³ Fatohi, *At-Tasavvuf fi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati.*, 61-62.

tarikati'l-aliyyeti'l-Kesnezâniyye'dir. Şeyh daha sonra Ağustos 2007'de Süleymaniye'yi terk edip Ürdün'ün Amman kentine taşınmış, Kesnezani metodunun Irak'ta ve dünyadaki İslam ve gayrimüslim ülkelerde benzeri görülmemiş bir şekilde yayılmasını sağlamıştır. Şeyh Muhammed Kesnezani dönemi, tarikat usulünün, zikirlerinin eşi benzeri görülmemiş bir şekilde modernleştirilmesiyle öne çıkmıştır. Şeyh bazı eski duaların yerine bir takım yeni dualar eklemiştir.⁶⁴

Tarikat mensupları Şeyh Muhammed Kesnezani'nin Rasulullah Efendimiz'e (s.a.v.) olan derin sevgisi sayesinde yüksek manevi makamlara ulaştığına ve Peygamberimizin özel lütfuna mazhar olduğuna inanırlar. Şeyh, Rasulullah'ın kendisine "Muhammedu'l-Muhammed" (Muhammed'in Muhammed'i) adını vererek onurlandırdığını iddia etmiş ve bunu 18 Mayıs 2016'da ilan etmiştir.⁶⁵

Kesnezani Tarikatı, tarikatın kurucusu Şeyh Abdülkerim Şah Kesnezan'ın oğlu Muhacir Şeyh Abdülkadir döneminde İran'da yayılmaya başlamış, ondan sonra Şeyh Abdülkerim Kesnezan ve oğlu Şeyh Muhammed Kesnezan'ın İran'da çok sayıda tekke kurdukları daha önce ifade edilmişti. Kesnezan tarikatı şeyhlerine son derece bağlı olan İranlı müritlerin bir kısmı Şeyh Muhammed Kesnezani'nin Süleymaniye'deki çiftliğinde çalışıyorlar ve Şeyh Nehro'nun kendileri için yaptırdığı kervansaraylarda aileleriyle kalıyorlardı. Hastalanınca tedavi için Amerika Birleşik Devletleri'ne nakledilen Şeyh Muhammed Kesnezani, 4 Temmuz 2020 Cumartesi sabahı 82 yaşında vefat etti. Şeyh Nehro, bütün İslam dünyasındaki müritlere babasının cenazesine katılma emrini verdi. İran'daki yaklaşık beş bin kişiden oluşan tüm müritleri Süleymaniye'deki Başmak'taki İran-Irak sınır kapısından Covid-19 salgını yasaklarına rağmen kuralları ihlal ederek sınırdan geçmişler ve cenaze törenine katılmışlardır. Şeyh Muhammed, vasiyeti üzerine Süleymaniye'deki Kesnezani tarikatının ana tekkesine defnedilmiştir. Tarikatın başına Şeyh Nehro geçmiştir.⁶⁶

1.3.6. Şeyh Şemsuddin Muhammed Nehro el-Kesnezân el-Hüseyni

Şeyh Muhammed Kesnezani'nin çocuklarının en büyüğü olan Şeyh Şemsuddin Muhammed Nehro Muhammed Abdülkerim Kesnezani el-Hüseyni, 12 Aralık 1969 yılında Kerkük şehrinde doğmuştur. Daha önce de ifade edildiği üzere ailesi 1985 yılında Bağdat'a taşındığından ilk-orta ve lise eğitimini Bağdat'ta tamamlamıştır. Lisans eğitimini Bağdat Mansur Üniversitesi Bilgisayar Bilimleri alanında tamamlamış yine İngiltere'de İngiliz Dili ve Edebiyatı lisans eğitimi almıştır. Bağdat'ta Arap Tarihi ve İlmi Mirası Enstitüsü'nde

⁶⁴ Fatohi, *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyni, Siyer Ala Hatmi Hayri'l-Seir*, 152.

⁶⁵ Nidal Fadel Kani al-Sirhan, *El-Şayh Muhammad al-Kasnazani, Ma'alim Tariqati as-Sufiyyah*. (Kuzey Amerika Arap Açık Üniversitesi, 2011), 53.

⁶⁶ Fatohi, *At-Tasavvuf fi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati.*, 168. Şeyh Muhammed Kesnezani'nin fotoğrafı için bk. Ek 5.

(Ma‘hedu’t-Târîhi’l-Arabi ve’t-Turâsi’l-İlmi) İslam tarihi alanında yüksek lisans ve doktorasını tamamlamıştır. Doktora tez başlığı *Sultan Muhammed Fâtih’in Hayatı ve Fetihleri* adını taşımaktadır. Şeyh Nehro Kesnezani, Kürtçe, Arapça ve İngilizceye hakimdir.⁶⁷

Şeyh Muhammed Kesnezani zamanında tarikatın dünya çapında çokça müridi vardır. Çocukluğu ve gençlik zamanında tarikatın lideri olacağı belli olduğu için Şeyh Muhammed Kesnezani, tarikat ve irşat işlerini ona verir ve çoğu yolculuklara kendisiyle götürürdü. Şeyh Muhammed Kesnezani halifelerine Şeyh Nehro'ya dikkat etmelerini söylerdi ve ondan haber almadan hiçbir halifenin tekke açmaması ve onun haberi olmadan hiçbir iş yapılmamasını istemiştir.⁶⁸

Doksanlı yıllarının sonundan bu yana Şeyh Muhammed zaman zaman Şeyh Nehro'ya temsilcisi gibi davranır onu özel biri olarak gördüğünü hissettirmiştir. Nitekim 22 Aralık 2005'te çok sayıda halife ve müridin katıldığı "Maşuk'un Buluşması" adı verilen zikir halkasında Şeyh Nehro'yu "İnşallah geleceğin şeyhi, şeyhiniz, kardeşiniz, hizmetkarınız, tarikatın hizmetkârı" olarak tanımlamıştır. Daha sonra 2008 yılında Süleymaniye'deki tekkesinde resmi bir şekilde tarikatın kendinden sonra zahiri ve batini liderinin Şeyh Nehro olduğunu ilan etmiştir. Şöyle demiştir: Eğer bir talimat Şeyh Nehro'dan gelirse o şeyhten gelmiştir, tarikat şeyhinden sonra sadece Şeyh Nehro gelir.⁶⁹

Şeyh Muhammed Nehro'ya “Şemsuddin” lakabı 09.01.2017 yılında Ürdün'ün Amman şehrinde Abdülkadir Geylani'nin doğum yıl dönümü töreninde babası Şeyh Muhammed Kesnezani tarafından verilmiştir. Müritler bu lakabın Abdülkadir Geylani tarafından verildiğine inanmaktadırlar. Şeyh Muhammed Kesnezani'nin vefatından sonra 04.07.2020 yılında Şeyh Nehro, Kesnezani tarikatının liderliği ve şeyhliği postuna oturmuştur. Şeyh Nehro babası Şeyh Muhammed'in yolunu takip etmiş, Irak'ta farklı tasavvufi ekollere ve farklı dinlere yakınlık göstermiştir.⁷⁰

Şeyh Nehro Kesnezani aynı zamanda Iraklı bir siyasetçidir. Irak'ın özgür ve birleşik bir devlet olması gerektiğine inanmaktadır. Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in (öl.2006) yönetimiyle anlaşmazlık yaşamış, ailesinden bireylerle birlikte hapse atılmıştır. 1991 yılında “Irak Ulusal Birlik Topluluğu” (Tecemmuu'l-Vahdeti'l-Vataniyyeti'l-Irakî şimdiki ismi *Tehâlüfu'l-vahdeti'l-vataniyye*)adında bir siyasi parti kurmuştur. 2005 yılındaki İslah Konferansı ve 2008 yılında Dubai'de düzenlenen Savunma Konferansı da dâhil olmak üzere çeşitli

⁶⁷ Muhammed Nehro Kesnezani, *Tarekat u Murid*, 17.

⁶⁸ Şeyh Şamsüddin Muhammed Nehro Kesnezani, *Tarekat u Murid* (Haremy Kurdistan: Bareu Barayati Gşti Ktebhana Gştyakan, 2023), 15.

⁶⁹ Fatohi, *Hayatun va Fanun fi Hubbi al-Nabi Muhammad* □: *Sîretu al-Sayyid al-Şayh Muhammad al-Muhammad al-Kasnazani.*, 171.

⁷⁰ Muhammed Nehro Kesnezani, *Tarekat u Murid*, 18-19.

konferanslara katılmıştır. 2005 yılı ocak ayında yapılan Irak parlamento seçimlerine katılan az sayıdaki Sünni Arap politikacıdan biri olmuştur.⁷¹

Burada yeri gelmişken Irak'ın işgali ve Saddam Hüseyin yönetimin devrilmesi olaylarında (2003) özellikle Türk kamuoyunda Kesnezani tarikatına yönelik olarak Saddam'ın sarayına kadar sızdıkları ve onun devrilmesinde çok önemli etkileri olduğu yönündeki haberler ve yayınlar bulunmaktadır.⁷² Sahada görüştüğümüz tarikat mensupları bu iddiaları ilk defa duyduklarını, bunların şehir efsanesinden ibaret olduğunu söyleyerek Irak işgali döneminde Kesnezanilerin tıpkı Araplar, Türkmenler ve Kürtler gibi Saddam rejiminin zulmüne seyirci kalmayıp rejimi devrimek için çabaladıklarını ifade ettiler. Onlara göre bu meselede belirleyici olan baskıcı ve zalim olan Saddam rejiminin devrilmiş olmasıdır. Tarikatın Saddam'ın sarayına hatta yatak odasına kadar sızdığı iddialarıyla ilgili de Saddam'ın sağ kolu ve yardımcısı İzzet İbrahim Duri'nin (öl.2015) Kesnezani tarikatına mensup olduğunu tekkeye gelip gittiğini ancak tarikatın onun üzerinden bilgi devşirmedeğini ifade ederek işgal sırasında tarikatın İzzet Duri'yi koruyarak onu Erbil şehrine naklettiğini söylediler. Onlara göre Duri, Saddam sonrası Baas partisinin lideri olarak faaliyetlerine gizli bir şekilde devam etmiştir.⁷³

Şeyh Nehro, Amerika'nın Irak'ı işgalinden sonra, Ulusal Topluluğu yeniden canlandırarak Irak'taki siyasi süreçte etkili olmaya çalışmıştır. Şeyh Nehro "Halkın, gerçek bir demokratik atmosfer altında kendi kendini yöneten istikrarlı bir şimdiki zamana ihtiyacı var; seçtiği veya kendisini temsil eden, bir konsey veya parlamentoda temsilcilerini seçen, ülkenin işlerini kolaylaştıran kalıcı bir anayasaya ihtiyacı var"⁷⁴ diyerek siyasi bakış açısını ortaya koymuştur.

Akademik yönü de bulunan Şeyh Nehro'nun bazı çalışmaları şunlardır:

*Anâkîdu'r-rüey, et-Tehallî bi'l-âdâbi'l-İslâmîyye fi't-tarîkati'l-Kesnezâniyye, Havâriku'ş-Şifâi's-Sûfî ve't-tıbbu'l-hadis, er-Rüey ve'l-ahlâm fi'l-manzûri's-sûfî, es-Sultan Muhammed el-Fâtih hayâtuh ve futûhâtuh, el-Irak huta ala derbi tashihi'l-mesâr, Mecelletu'l-Kesnezân.*⁷⁵

⁷¹ el-Naimi, *El Tesavvufu'l İslamiyye fi Irak min Bidayeti'l Kur'a'r-Rabi Eşrin el-Hicri hatta Vakuti'l-Hazar.*, 122.

⁷² Örnek olarak bk.Ahmet Dinç, *Saddam'ı Deviren Abd-İsrail Gündümlü Tarikat Kesnezani*, (İstanbul: Kripto Basın Yayın, 2018); Ata Atun, "Irak'ın Derin Örgütü Kesnezani", www.avim.org.tr; "Irak'ın Gizemli Tarikatı: Kesnezaniler", www.gzt.com

⁷³ Bu bilgiler sahadan tarikat mensubu kişilerden elde edilmiştir. En azından Türk kamuoyundaki iddalara karşı tarikat mensuplarının bakış açısını vermek bakımından değerli görülmüştür.

⁷⁴ Muhammed Nehro Kesnezani, *Tarekat u Murid*, 22-23. Şeyh Nehro'nun güncel bir resmi için bk. Ekler

⁷⁵ www.kasnazan.com

İKİNCİ BÖLÜM

KESNAZANİ TARİKATININ DİNİ UYGULAMALARI

Bu bölümde Kesnezani tarikatının dini uygulamalarına değinilecektir. Özellikle tarikatın tasavvuf anlayışı, tarikata giriş merasimi, tarikata özgü bazı uygulamalara yer verilecektir. Burada verilen bilgiler çoğunlukla tarikatın resmi internet sitesinden (www.kasnazan.com) alınmıştır.

2.1.Kesnezani Tarikatının Tasavvuftaki Metodu

Tarikat, kendisini iki ana temele dayandırmaktadır:

1. İnsan ile Rabbi arasındaki içsel ve ruhsal deneyim.
2. Yok olma veya erime anlamında “Fenâ”.

Birinci temel, konuşma, düşünme ve bilince boyun eğmeyen bir ruhsal deneyimi ifade eder. Kişi, derin bir denizde yüzmeye başlayan güçlü bir ışık ve kalbini işgal edip yayılan güçlü bir enerji hisseder. Bu deneyim, kişinin ruhsal açıdan zenginleştiğini ve düşüncelerinden arındığını hissetmesini sağlar.

İkinci temel,tarikat olmasaydı bütün varlıkları kuşatan tek bir Allah'ın varlığını tasdik edecek birkaç bilgidен başka bir şey kalmazdı. Mürit fenâyâ varma yolunda birkaç kademe geçtikten sonra bu temeli elde eder. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: " كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ"⁷⁶ “O’nun zatından başka her şey yok olacaktır”. Müridin tarikat şeyhine tam olarak uyması, şeyhinin icraatlarına ve iradesine teslim olması gerekmektedir, çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: " إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ"⁷⁷ Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki Allah da sizi sevsin. Müridin şeyhine olan bağlılığından vazgeçmesi, Allah'ın emrinden vazgeçmesi anlamına gelir.⁷⁸

Kesnezani tarikatının yöntemi, Yüce Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla tarikat şeyhlerinin rehberliğinde müritlerin dürüst bir yaşam sürdürdükleri ahlaki bir hareket ve ekolü temsil etmektedir. Her tarikatın kendi eğitim yöntemleri vardır ve müritler bu yöntemlere uyum sağlarlar. Hepsi ahlaki açıdan gelişmeye odaklanır ve kalplerini sadece Allah'a ibadet etmeye yönlendirmeye çalışırlar. Tarikat şeyhlerinin rolü ise imanı yenilemektir. Kesnezani tarikatının yaklaşımı sağlam akıl, doğru mantık ve kesin delillere dayanır. İnkarda inat edenlere yaklaşımı ise olağan şeyleri mucizelerle bozmaya dayanmaktadır. Müridin doğuşu doğal dünyayla ilişkilendirilir ve bu genellikle yıkımla sonuçlanır. Ancak manevi doğum, ruhsal aleme yönelik

⁷⁶ El-Kasas 28/88

⁷⁷ Âl-i İmrân Suresi 3/31

⁷⁸ Abdülkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 94.

bir dönüşümü ifade eder ve bu dönüşümde yıkım değil, olgunlaşma gerçekleşir. Tarikatın şeyhleri özel bir ilahi görevle donatılmıştır. Her bilge kişi bir lider olmayabilir, ancak tarikat şeyhleri Allah'ın rehberliği ve izniyle donatılmıştır. Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (وَذَاعِبًا إِلَىٰ)⁷⁹ "Ve Allah'ın izniyle, insanları Allah'a çağıran bir davetçi". (وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ)⁸⁰ Yani, tarikat şeyhleri Allah'ın izniyle yetkilendirilmiştir. Allah'ın yeryüzündeki halifesinin manevi sıraları, tarikat şeyhlerinin yoluyla Peygamber'e ulaşır. Tarikat, derecelendirilmiş bir yükseliş yoludur. Mürit, şeyhini takip ederken, onun rehberliğiyle manevi aydınlanmaya ulaşır ve bunu ikinci bir aşama olan Hz. Peygamber'in rehberliğinde ve üçüncü aşama olan Allah'ın yolunda gerçekleştirir.⁸¹

Tarikatın yolu, toplumu ve bireyleri her türlü hastalıktan şifa bulmaya yönlendirmektir. Bu yolun amacı, İslam'ın manevi hayatının en bereketli yönlerine ulaşmak ve bunu temiz ve kusursuz bir dereceye erdirmektir. Bu bakış açısı, dünyadaki insanları temiz tutmaya odaklanır. Bireyin karakteri özgün ve temiz olur, davranışları doğruluk prensiplerine dayanır ve toplum ileri bir düzeye yükselir. Tarikat yolunu takip edenler, insanların gönül acılarını iyileştirmek için çaba harcarlar ve tedavinin nasıl kullanılacağını kalplerine detaylı bir şekilde işlerler; böylece gönüllerin iyileşeceğini hissederler. Tarikatın topluma katkısı, şeyhlerin gönül ilaçları aracılığıyla toplumun yararına hizmet etmeye vesile olmalarıyla ortaya çıkmıştır.⁸²

Kesnezi tarikatının amacı, insanları karanlıktan aydınlığa çıkarmaktır. Tarikatın yayımları incelendiğinde, barışa olan inancı, birlik ve farklılıkların aşıldığı bir ortamın savunulduğu görülür. Söz birliği, saf birliği ve mezhepsel farklılıkların aşılması temelinde bir proje sunularak, tüm mezheplerin ortak bir paydada buluşması hedeflenir. Şeyh Muhammed Kesnezi'nin ifadesiyle, İslam itaattir, ibadettir ve imandır. Öğreti, hayırseverlik, gözetim ve gözlemdir. Tarikat, davetini zorlama veya taassupla değil, dil ve kalemle yaymayı tercih eder, aynı zamanda tüm dinlere ve mezheplere açık olma özelliği taşır ve Cenab-ı Hakk'ın dinine girmek isteyen herkesi kabul eder. Tarikata girmeden önce dünyevi bir taahhüt talep etmez; ancak tarikata girdikten sonra talip, Kesnezi grubuna üye olur ve ona bağlı kalır. Kesnezi tarikatının duaları, zikirleri ve şeyhlerinin rehberliğiyle birlikte aynı zamanda savunuculuk ve rehberlik konularında önceliklerini belirlemiş ve takipçilerini bilgi almaya, çağa ve değişime ayak uydurmak için bilimsel ve teknik olarak kendilerini geliştirmeye teşvik etmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle, yayınlarını mümkün olduğunca geniş kitlelere ulaştırmak için tüm imkanları kullanır. Ayrıca siyasi ve kültürel gelişmelere, entelektüel ve kültürel zorluklara ayak

⁷⁹ Ahzâb Suresi 33/46

⁸⁰ Yâsîn Sûresi 36/12

⁸¹ el-Naimi, *El Tesavvufu'l İslamiyye fi Irak min Bidayeti'l Kur'a'r-Rabi Eşrin el-Hicri hatta Vakati'l-Hazar.*, 92.

⁸² Abdusalâm Budayui al-Hadit, *At-Tasavvuf fi al-Iraq* (Reyaz: Merkez el-Musbar li'd-Dirasat ve'l-Buhuth, 2012), 159-161.

uydurmak ve bunları akılcı bir şekilde çözüme yollarını bulmak için kamuoyundan tavsiyeler alır. Bu durum Kesnezani tarikatının yönteminin ve yaklaşımının bir ifadesidir.⁸³

Kesnezani tarikatı, ırklara ve mezheplere açık bir yaklaşım benimsemiş ve sadece belirli bir unsurla sınırlı kalmamıştır. Miras ve modernliği harmanlayan bir tasavvuf söylemini, herhangi bir mezhebe özgü olmayan, kapsamlı bir şekilde sunmaya çalışmıştır. Tarikat her zaman manevi mirası ön plana çıkarmış ve meşruiyeti, tasavvufun en büyük şeyhlerinden olan Resûlullah'a kadar kesintisiz bir zincirle takip etmiştir. Kesnezani tarikatı, kabilesel veya milliyetçi bağlılıklardan etkilenmeyi reddeder ve insanların manevi yolda birleşmesini teşvik eder.⁸⁴

Tarikat ilmi, pratik bir ilimdir. Çünkü fihhi konulardan haram veya helal meselelerine, yeni bir ruh ve yaratılan dini tutkuların mücadelesine kadar geniş bir yelpazede pratik uygulamaları içerir. Tarikat, dindarlık anlayışını derinleştirme ve özünü ortaya çıkarma konusunda kararlıdır ve bu doğrultuda İslam'ın temel kaynakları olan Kur'an ve Sünnete dayanır. Tarikatın çerçevesi, İslam hukukunun özü olan şeriatın içindedir ve manevi tarikata giriş, şeriat yoluyla olmalıdır. Çünkü İslam şeriatı, hakikate açılan bir kapıdır. Tarikat şeyhi, Hz. Muhammed'in varisi olarak kabul edilir ve Hz. Peygamberin şartlarının ve sıfatlarının mirasçısıdır. Bu nedenle, Hz. Muhammed varis olarak bilinir. Şeyhin müritleri arasında, yol gösterici ve eğitici bir rolü vardır. Bu rol Peygamber'in ümmeti üzerindeki rolüne benzer. Tarikatın manevi ilmini elde etmek için, sadece şeyhin rehberliğinde ve yol göstericiliğinde olmak gerekir. Kesnezani tarikatı, bütün müritlerini ilim halkasına katılmaya ve İslam ilkelerini ve tarikatın yolunu öğrenmeye teşvik eder. Çünkü alemin bütün gizlilikleri ancak ilim sahibinden öğrenilir.⁸⁵

2.2.Kesnezani Tarikatının Tasavvuf Anlayışı

Terminoloji, kavramların şekillendirilmesinde ve kelime dağarcığının belirli anlamlarla donatılmasında son derece önemli bir role sahiptir. Bu özellikle de dini ve ibadetle ilgili kavramları sınırlamak için tasavvuf alanında özel bir terminoloji kullanılmasında geçerlidir. Bu noktada Kesnezani tarikatı, kavramların farklılıklarıyla ayrılmasına ve açıklanmasına büyük önem verir. Tasavvuf anlayışı, kendine özgü terminolojisi aracılığıyla etkili bir şekilde aktarılır. Bu da dilsel ifadenin işlevselliğini ve kesinliğini artırır. Bu, insanlar arasında belirli bir terime özgü bir anlam vazetmeyi ve genel olarak kabul edilen gerçek tanımın sağlanması konusunda uzlaşmayı sağlamayı içerir. Bu süreç, genellikle belirli bir terimin işlevsel ve tanımlayıcı

⁸³ el-Naimi, *El Tesavvufu'l İslamiyye fi Irak min Bidayeti'l Kur'a'r-Rabi Eşrin el-Hicri hatta Vakuti'l-Hazar.*, 128-130.

⁸⁴ Abdulkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 114.

⁸⁵ Fatohi, *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyni, Siyer Ala Hatmi Hayri'l-Seir*, 40.

niteliklerinin çeşitliliğine odaklanır ve amaçlanan anlamı netleştirme ve açıklamaya hizmet eder.⁸⁶

Her alanda olduğu gibi, tasavvufun da kendine has bir terminolojisi vardır. Bu terminoloji, tasavvufun derinliklerine inen manevi disiplinin özünü ve insan ile Allah arasındaki ilişkiyi ifade etmek için özel kelimeler ve kavramlar içerir. Sufiler, bu manevi deneyimi anlamak ve ifade etmek için kendi terminolojilerini geliştirmişlerdir. Kesnezani tarikatı da bundan müstağni kalmamıştır. Tarikatın terminolojisi, tasavvufun temel kavramlarını ve vizyonunu ifade etmek için derin anlamlı ve özgün terimler içerir. Şeyh Muhammed Kesnezani, genel tasavvuf terminolojisiyle ilişkili olarak çeşitli yazılar kaleme almıştır. Kesnezani tarikatına ait terimler, tasavvufun irfan ve manevi derinliklerinde önemli bir yere sahiptir. Bu terminoloji, tarikat müritlerine manevi yükselişlerinde rehberlik etmek ve onların manevi gelişimlerine katkıda bulunmak için bir araç vazifesi görür. Kesnezani terimleri, tarikatın öğretilerini, pratiğini ve manevi hedeflerini daha derinlemesine anlama konusunda yardımcı bir unsurdur. Bu sayede müritler, manevi yolculuklarında daha ileri adımlar atabilir ve Allah ile daha yakın bir ilişki kurabilirler.⁸⁷

Tasavvuf terminolojisi, zaman içinde kavram ve anlam bakımından belirgin bir evrim geçirmiştir ve çeşitli etkenlerin etkisi altında şekillenmiştir. Her terim gibi, tasavvuf terimleri de tarih boyunca farklı anlamlar kazanmış ve gelişim göstermiştir. Örneğin, tasavvuf terimi, başlangıçta İslam medeniyetinin seviyesini ifade ederken, daha sonra züht ile ilişkilendirilen bir kavram haline gelmiştir. Ancak daha sonra tasavvuf terimi, manevi derinliklerin araştırılması ve Allah'a yaklaşma çabalarıyla özdeşleştirilen bir kavram olarak algılanmaya başlamıştır. Bu süreç, tasavvuf terminolojisinin, farklı kültürel ve dini etkileşimlerin yanı sıra farklı düşünce akımlarının etkisi altında şekillendiğini göstermektedir.⁸⁸

Dolayısıyla, bir terimin anlamı zaman içinde değişebilir ve farklı yorumlara tabi tutulabilir. Tasavvuf terimleri de tarihsel ve kültürel bağlamlarına göre şekillenmiş ve gelişmiştir. Tasavvuf terminolojisi, sufilerin kişiliklerinin gizli yönlerini, uzmanlaştıkları ve aşına oldukları dokunsal hedefleri ifade etmek için kendi dillerini oluşturana kadar, çeşitli yönlelere sahip olmuştur. Bu dönüşüm, terminolojinin sembolleştirme ve işaret etme eğilimleri de dahil olmak üzere pek çok yönünü etkilemiştir. Bu yüzden, "ilahi aşk" terimi sufiler tarafından sıkça kullanılmıştır. Çünkü aşk, kul ile Rab arasındaki bireysel bağı ifade eden en güçlü dilsel kelime olarak kabul edilir ve duygusal çağrışımlarıyla sufi terminolojisinde önemli bir yer işgal eder. Bu terminolojinin çağrışımları, sufi yolunun farklı aşamalarına ve makamlarına göre

⁸⁶ Butrus al-Bustani, "Muḥīṭ al-Muḥīṭ" (Lübnan, 1983), 515.

⁸⁷ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 1 22-23.

⁸⁸ Muhammed Nehro Kesnezani, *Tarekat u Murid*, 76-77.

değişiklik gösterir. Zira sufiler büyüyen, gelişen ve yükselen bir sufi yolunun kademeli merdiveninde tecrübe edinirler. Başlangıçları bitişlerinden farklıdır, bu yüzden sufilerin tanımları genellikle birbiriyle örtüşmez. Zaman ve mekânın ötesindeki bir ahlak anlayışı içerisindedirler ve yalnızca konum, durum ve duygusal bakımdan aynıdırlar.⁸⁹

Tasavvuf terimlerinin bazıları belirli bir bağlamda geçerli olabilirken diğerlerinin farklı bağlamlarda geçerli olmayabileceği göz önüne alındığında, genel bir tanım vermek bazen mümkün olmayabilir. Kesnezani tarikatını takip edenler için birçok tasavvuf terimi yaygın olarak kullanılmıştır ve bu terimlerin tanımlanması ve amaçlarının açıklanması önemli hale gelmiştir. Çünkü Kesnezaniler için tasavvuf terimlerini öğrenmek, bu tarikatı takip eden birçok durumu ve olayı anlamayı sağlamaktadır. Kesnezan usulü tasavvufun vizyonunu ifade eden bu terimler üzerinde yapılacak araştırmalarda, ana ve temel terimlerin yanı sıra aşağıda belirtilen ikincil terimlerin de göz ardı edilmemesi önemlidir. Dilin yöntemi, amaçlanan hedefe kolaylık ve rahatlıkla ulaşan yöntem veya yol olarak tanımlanır. Ancak Kesnezani terminolojisinde yöntem, şeyhin Kur'an'dan çıkardığı yaklaşım veya yöntemi temsil eder ve İslam şeriatının hükümlerinin zahiri ve özü itibarıyla tam olarak uygulanabilmesi için Hz. Peygamber'in sünnetini içerir. Dolayısıyla, Kesnezani'ye göre metodun anlamı, şeyhin müritleri için planladığı, Allah'ın kitabı ve Hz. Muhammed'in Sünnetini takip etmeyi içerir. Tarikatın kavramları müritler tarafından belirlenmez, yalnızca tarikat şeyhi tarafından belirlenir. Nitekim Şeyh Muhammed Kesnezani şöyle söylemektedir: "Allah'a hamd olsun ki, kendisine giden yolu ancak doğru ve dürüst bir insanın izleyebileceği dosdoğru kılan ve davranışlarını biat, arkadaşlık ve sevgi şartına bağlayan Cenab-ı Hak sırlar için bir metodu kolay kılmıştır. Bu metot, peygamberlerin, evliyaların, salihlerin ve diğer akıl sahiplerinin ve Hz. Muhammed'in ruhani metodunun aslı ve hakikatidir." Tasavvuf ise, Kesnezani'ye göre ilimler denizidir ve kaynağı, vasıtası ve hedefi hakikat olduğundan mutlak ilim olarak anılır.⁹⁰

Kesnezani tarikatına göre, tasavvuf ilimlerin denizidir ve ilm-i mutlak olarak da adlandırılır. Çünkü kaynağı, vesilesi ve gayesi Hak Teâlâ'dır.⁹¹ Benzer şekilde, sufilikte "ebdâl" kavramı da önemli bir yer tutar. Kesnezani tarikatı ebdâl kavramını iki farklı anlamda kullanır. Genel anlamda ebdâl kavramı, fenafillah mertebesine ulaşan herkesin, Allah'ın izniyle eşyaya "kün fe yekün" diyebilme yeteneğine sahip olduğunu ve bu kişilerin suret değiştirebileceklerini ve farklı mekanlarda aynı anda bulunabileceklerini belirtir. Bu yetenek, Allah'ın kudretiyle ilişkilendirilir ve evliyalar için Allah'ın istedikleri maddi ve manevi şeyleri gerçekleştirebileceği

⁸⁹ Kemaleddin Abdurrezzak el-Kaşani, *Mu'cem Istilahat el-Sufiyye*, ed. Abdülal Şahin (Kahira: Darul Mnar, 1992), 11.

⁹⁰ İzdihar el-Şazir, "At-Tariqa fi Istilah al-Şayh al-Ghauth Muhammad al-Kasnazani, Macalla Kasnazan", *Bağdad* 8 (2009), 16.

⁹¹ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstılahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 3 45.

ifade edilir. Kesnezani tarikatına göre ebdâl kavramının ikinci anlamı ise daha özeldir. Bu anlamda, ebdâl sahipleri gayb ehli olup, zamanın gavsının korumasının dışındadırlar ve melek alemiyle ilişkileri yoktur. Onların alakaları yalnızca gayb alemiyle sınırlıdır ve her biri Gavs mertebesindedir. Ancak onlardan birinin dışında zuhur edip melek aleminde büyük ruhani hilafeti yapmaları uygun olmaz. Bu yüzden gayb-ı mutlaka mahsus olmuşlardır. Fakat mevcut Gavs onları çağırırsa iradesine icabet ederler. Bu kimselerin sayısı ise zamandan zamana değişmektedir.⁹²

2.3. Kesnezani Tarikatında Bağlılık Yemini (Biat)

Bir insanın Allah'a ve Hz. Peygamber'e olan bağlılığını ifade eden biat, aslında bir Müslümanın inancının temel taşlarından biridir. Biat, kişinin Allah'a ve O'nun seçilmiş elçisi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) olan teslimiyetini ve bağlılığını açıkça ifade etmesidir. Bu, İslam'ın temel öğretilerinden biri olan tevhit inancının pratik bir tezahürüdür. Biat, sadece sözlü bir taahhüt değil, aynı zamanda kalbin samimi bir bağlılığını da içerir. Bir Müslüman, biat ederek Allah'ın teklifini kabul ettiğini ve Hz. Muhammed'in O'nun elçisi olduğunu onayladığını ifade eder. Bu, kişinin İslam'ın öğretilerini benimseyerek Müslüman topluluğun bir parçası olma iradesini gösterir. Kesnezani tarikatında, biatin manevi boyutu önemlidir. Bu manevi bağlantıya "manevi temas" denir ve tarikat müridinin ruhunu tarikat şeyhine bağlar.⁹³ Bu bağlantı zinciri, tarikatın önceki şeyhlerine kadar uzanır ve son halkası Hz. Peygamber'e varır.⁹⁴ Böylece, biat eden bir müridin, Allah'a olan bağlılığı ve Hz. Peygamber'in yolunu takip etme niyeti, manevi bir zincirle bağlanır. Mürit, biat aldıktan sonra Allah'ın yoluna yönelir ve Hz. Peygamber'in sünnetlerini yaşamaya başlar. Tarikat şeyhine itaat etmek ve onun rehberliğini kabul etmek, müridin manevi gelişiminde önemli bir rol oynar. Bu nedenle biat, kişinin İslam'a olan bağlılığını ve manevi yolda ilerleme niyetini somutlaştırır. Kur'an-ı Kerim'de ifade edildiği gibi, (*إن الذين يبايعونك إنما*)⁹⁵. Yani biat, Allah'a olan bağlılığı temsil eder. Bu ayet, biatin bir Müslümanın Allah'a yönelme ve O'na teslim olma eylemi olduğunu vurgular. Dolayısıyla biat, bir Müslümanın inancının bir ifadesi olarak derin manevi anlamlar içerir ve İslam toplumunda birlik ve dayanışmanın güçlendirilmesine katkıda bulunur.

Kesnezani tarikatına göre, bir Müslümanın Allah'a ulaşması ve manevi yolculuğunda ilerlemesi sadece tasavvuf yoluyla gerçekleşir. Bu tercih yapıldıktan sonra, kişi artık kendi başına hareket etme özgürlüğüne sahip değildir. Bu, kişinin biat anında belirlenen sınırlar içinde

⁹² el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 3 83.

⁹³ Fatohi, *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyni, Siyer Ala Hatmi Hayri'l-Seir*, 50.

⁹⁴ Muhammed Nehro Kesnezani, *Tarekat u Murid*, 65.

⁹⁵ Fetih Suresi 48/10. Ayetin tam meali şöyledir: "Sana yeminle bağlılık sözü verenler gerçekte bu sözü Allah'a vermiş oluyorlar, Allah'ın eli onların elleri üzerindedir. Bu sebeple kim Allah'a verdiği ahdi bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur, Allah'a verdiği sözün gereğini yerine getirene ise Allah yakında büyük ödül verecektir."

hareket etmesi gerektiği anlamına gelir. Kesnezani tarikatı, biatin el ele verilerek gerçekleştirilmesiyle başlar ve bu biatin ardından mürit, nefsiyle mücadele ederek manevi seviyelerde yükselir. Tarikatın biat kavramını, şeyhinin bir önceki tarikat şeyhiyle olan bağlantısından türeyen özgün prensiplerine dayandırması önemlidir. Bu bağlamda biat, bir Müslümanın Allah'a ve Hz. Peygamber'e olan bağlılığını ifade eder ve bu bağlılık, Peygamberlik geleneğine sadık kalarak yaşanır.⁹⁶ Şeyh Muhammed Kesnezani bu bağlamda şu ayeti nakletmiştir: (يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ) "Allah, rahmetini dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir."⁹⁷ Ruhun gelişimi, manevi dokunuşun artmasıyla gerçekleşir ve bu da zikirle beslenir. Zikir, adeta bitkinin sulanması gibidir, imanı güçlendirir, geliştirir ve ruhu arındırır. Kesnezani tarikatına göre zikir, ruhları ve kalpleri kirlerden arındıran manevi bir arınma sürecidir. Bu yolla müritler, şeyhin rehberliğinde manevi yükselişe doğru ilerler ve Allah'a yakın bir bağ kurarlar. Bu biçimde, biatin anlamı sadece bir sözleşme değil, aynı zamanda kişinin manevi yolculuğunun bir başlangıcı ve rehberliğidir.⁹⁸

Biat, kişinin iç dünyasında bulunur ve nefsinin hâkimiyetinden kurtulmasına imkân tanır; bu süreçte, kişinin ruhu arındırılır ve manevi anlamda aydınlanır. Bu önemli adım, kişiyi karanlık düşüncelerin ve kötü alışkanlıkların etkilerinden özgürleştirerek, içsel bir dönüşüm sürecine sokar. Biatın sağladığı bu manevi temizlik ve aydınlanma, kişiyi karanlık ve zorlu zamanların içinden çıkararak, onu iç huzurun ve manevi refahın yoluna doğru yönlendirir.⁹⁹

Kesnezani tarikatının tüm şeyhleri ve halifeleri müritlere tarikata giriş merasiminin (biat yemini) şartlarını şöyle açıklamışlardır.

1. Mürit el ele tokalaşmak suretiyle şeyh ya da şeyh tarafından izin verilmiş bir halifeyle biat alabilir. Eğer mürit kadın ise tarikat şeyhinin ya da halifesinin tesbihini tutarak söylediklerini tekrarlar. Eğer çok sayıda kişilerse o zaman herkes elini diğer bir kişinin sağ omuzuna koyar.

2. Kesnazani tarikatının mürşit ya da halifesinin bulunmadığı uzak bir ülkede telefon, sosyal medya veya programlar aracılığıyla biat edilebilir. Halife, biat edecek kişinin sağ kulağına eğilerek ona biatnamenin formülünü söyleme başlar ve biatı verir. Eğer Kesnezani tarikatının mürşidini veya halifesini bir yerde görürse tarikat biatını el ele vermek suretiyle tazeleyecektir.¹⁰⁰

Kesnezani tarikatında bağlılık yemini, müritler tarafından manevi hayatlarının en önemli direği olarak kabul edilir. Çünkü bu yemin, onları manevi olarak Hz. Muhammed'in izlediği yola

⁹⁶ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ istalaha aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 7 415.

⁹⁷ Âl-i İmrân Suresi 3/105

⁹⁸ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ istalaha aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 5 291.

⁹⁹ Muhammed Nehro Kesnezani, *Tarekat u Murid*, 70.

¹⁰⁰ Abdulkerim Kasnazani Hüseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 162.

götürür. Kesnezani tarikatında biat yemini almak için el sıkışmak ve tarikata girmek için emir almak zorunludur. Halife, müridin elini kendi elinin içine koyarak söylediklerini tekrarlamasını ister ve bu şekilde mürit, halifenin direktiflerine bağlılığını ifade eder.

Biatname şöyledir:

Bismillahirrahmanirrahim. Eşhedü en la ilahe illallah ve Eşhedü Enne Muhammeden abdühü ve resulühü. Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahirete, Allah'tan gelen hayır ve şer, ölümden sonra dirilmeye ve Allah'ın Peygamberimize indirdiği tarikata inandım. Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Allah'ın son Peygamberi ve Elçisi olduğuna inanıyorum. Günahlarımdan dönüp geri sana yöneldim. Allah'ım günahlarımdan pişmanım ve sana döndüm.

Estağfirullahe'l-azîm her günahımdan tövbe ettim ve senin kudretine biat ettim, ey alemlerin Rabbi.

Estağfirullahe'l-azîm her günahımdan tövbe ettim ve Hz. Peygamberimiz Muhammed'e biat ettim.

Estağfirullahe'l-azîm her günahımdan tövbe ettim ve İmam Ali'ye (a.s) biat ettim. Oradan tövbe ettim ve tarikatın her iki kanadının elinde ve oradan da Şeyh Maruf-ı Kerhi'nin elinde el ele biat ettim.

Estağfirullahe'l-azîm Bütün günahlarıma tövbe ettim ve büyük Şeyhimiz Şeyh Abdülkadir Geylani'ye biat ettim.

Estağfirullahe'l-azîm bütün günahlarıma tövbe ettim ve büyük Şeyhimiz Şeyh İsmail Velyâni'ye biat ettim.

Estağfirullahe'l-azîm bütün günahlarıma tövbe ettim ve büyük Şeyhimiz Şeyh Abdülkerim Kesnezani'ye biat ettim.

Estağfirullahe'l-azîm bütün günahlarıma tövbe ettim ve büyük Şeyhimiz Şeyh Abdülkadir Kesnezani'ye biat ettim.

Estağfirullahe'l-azîm bütün günahlarıma tövbe ettim ve büyük Şeyhimiz Şeyh Hüseyin Kesnezani'ye biat ettim.

Estağfirullahe'l-azîm bütün günahlarıma tövbe ettim ve büyük Şeyhimiz Şeyh Abdülkerim Kesnezani'ye biat ettim.

Estağfirullahe'l-azîm bütün günahlarıma tövbe ettim ve büyük Şeyhimiz Şeyh Muhammed Kesnezani'ye biat ettim.

Estağfirullahe'l-azîm Yüce Kadiri Kesnezani Tarikatının dünyadaki lideri Hazreti Şeyh Nehro Kesnazani'nin eli vasıtasıyla her günahımdan tövbe ederek biat ettim. Beni dünyada ve ahirette şeyh, gösterici ve öğretmen yaptı. Allah söylediklerimden haberdardır.¹⁰¹

¹⁰¹ Abdülkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 169.

Sonra halife müridine şöyle söyler: “Sana, Hazreti Şeyh Nehro'nun temsilcisine bu bağlılık yeminini verdim. Kabul ettin mi?” Mürit bu soruya evet diye cevap verir ve birlikte Fatiha Suresini okurlar ve böylece kişi tarikata intisap ederek Kesnezani müridi olmuş olur.

2.4.Kesnezani Tarikatında Medet, Tevessül ve Murakabe

Kesnezani tarikatı içerisinde “medet”, “tevessül” ve “murakabe” gibi kavramlar vardır. “Medet” kavramı, insanın iç dünyasındaki derin ihtiyaçlarını ifade eden manevi bir çağrıdır. Bu çağrı, Allah'ın elçileri ve salih kulları aracılığıyla insanlara bahsettiği ilahi lütuf ve merhametin bir yansımasıdır. Medet, manevi çileler içinde kıvranan ruhların, Allah'ın engin rahmetinden bir parça isteme arzusunu ifade eder. Bu istek, insanın kendi acizliğini, zayıflığını ve kusurlarını kabul etmesiyle başlar ve onu ilahi yardımın kapısına yönlendirir. Müritler, bu manevi yolculuklarında Peygamberler ve evliyalardan gibi manevi rehberlere yönelirler ve onlardan yardım ve desteğin gelmesini dilerler. Medet duası, içsel bir çağrıdır: “Ey Allah'ın Resulü, benim için aracılık et ve bağışlanmamı dile” veya “Ey Allah'ın velileri, bana şefaati olun ve lütfunuzu bana ulaştırın” şeklinde ifade edilir. Mürit ile şeyh arasındaki bağ, sadece bir öğretmen ve öğrenci ilişkisinden öte, derin bir manevi birlikteliği ifade eder.¹⁰² Şeyhin hem yakınlığı hem de uzaklığı, mürit üzerinde faydalı etkiler bırakır. Şeyh, müritlerine yol gösterirken, onların iç dünyalarına ışık saçar ve onları ilahi huzura ulaştırmak için çaba sarf eder. Bu nedenle, medet talebi, müritlerin manevi rehberlerine olan bağlılıklarının ve onlardan yardım dilemelerinin bir ifadesidir. Mürit, zor zamanlarında ve manevi rehberine ihtiyaç duyduğunda, kalbinde yalnızca Cenab-ı Hakk'a yönelir, çünkü imanı, onun rehberinin ve yardımcısının sadece Allah'ın hikmeti ve lütfü aracılığıyla gerçekleşeceğine olan derin bir inançla güçlenmiştir. Şeyh, sadece Allah'ın sonsuz merhameti ve ilahi rehberliği tarafından bahsedilen bir emanet olarak görülür. Çünkü şeyhler, öğrettikleriyle insanlığa ilahi iradenin birer yansıması olarak hizmet ederler. Mürit, manevi yolculuğunda şeyhiyle kurduğu bağı kabul eder ve bu bağın zaman zaman zayıflayabileceğini, ancak asla kopmayacağını anlar. Çünkü Allah, insanlara dini ve dünyevi her türlü yardımı ve yönlendirmeyi sağlayacak olan çeşitli araçlar ve kaynaklar sunmuştur. Bu nedenle, her ne olursa olsun kişi Allah'a teslim olur ve nihai rehber olarak yalnızca O'nu tanır ve O'na yönelir.¹⁰³

“Tevessül” kavramı, müritlerin manevi yükselişini destekleyen ve onları Allah'a daha çok yaklaştıran bir rehberlik sistemini içerir. Tevessül, bu manevi yolculuğun önemli bir unsuru olarak öne çıkar. Temelde tevessül, müminlerin Allah'a olan bağlılıklarını pekiştirmek ve O'nun rahmetine ulaşmak için kullandıkları bir araçtır. Kıyamet gününde tevessül, Peygamberin

¹⁰² Yusuf Hattar Muhammed, *Mavsū'atü'l-Yūsufiyye fî Beyâni Edillati's-Sûfiyye* (Demaşık: Maktabat al-Nadr, 2001), c. 1 130.

¹⁰³ Abdulkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 306.

şefaatiyle birlikte kurtuluşa erişmeyi sağlayan bir vesile olarak kabul edilir. Bu nedenle tevessül, müminlerin manevi yolculuklarında önemli bir rol oynar ve onları Allah'a daha yakınlaştırır. Kesnezani tarikatına göre, tevessülün bir diğer önemli yönü, sıkıntılarla başa çıkmak veya onları gidermek için kullanılan etkili bir araç olmasıdır. Müminler, zorluklarla karşılaştıklarında veya sıkıntılarla mücadele ettiklerinde, tevessül etmek suretiyle Allah'tan yardım dileme geleneğini sürdürürler.¹⁰⁴ Bu, onların manevi güçlerini artırır ve Allah'ın yardımını ve rahmetini talep etmelerine vesile olur. Kuran-ı Kerim'de, iman edenlere tevessül etmeleri ve Allah'a yakınlaşmaları için yönlendirici bir çağrı yapılır. Allah, iman edenlere şöyle der: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) (اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) "Ey iman edenler! Allah'tan korkun, O'na yaklaşmaya vesile arayın ve O'nun yolunda çaba sarf edin ki kurtuluşa eresiniz."¹⁰⁵ Bu ayet müminlere tevessülün önemini vurgular ve onları manevi yükselişlerinde cesaretlendirir. Kesnezani tarikatına göre tevessül, Allah'ın Peygamberine ve manevi rehberlere olan bağlılığın bir ifadesidir. Bu, onların manevi rehberlerinin ve önderlerinin yolunda ilerlemelerine ve Allah'a daha fazla yaklaşmalarına yardımcı olur. Dolayısıyla tevessül, Kesnezani tarikatının manevi öğretilerinin merkezinde yer alır ve müminlerin manevi yaşamlarında önemli bir role sahiptir.¹⁰⁶

Hiz. Âdem'in hikayesi, insanın ilahi affı ve bağışlanmayı arzulamasının sembolüdür. Hiz. Âdem (a.s.) hatasını anlayarak Allah'a yalvarırken, Allah ona şöyle der: "Ey Âdem, ben henüz onu yaratmamışken sen Muhammed'i nasıl tanıdın?" Bunun üzerine Âdem, yaratıldığı an Arş'ın ayaklarının altında "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resulullah" yazılı olduğunu ve bu ismin Allah'ın en sevdiği isim olduğunu ifade eder. Allah da Âdem'in samimi itirafını kabul ederek, Muhammed'in varlığının kendisi için ne kadar değerli olduğunu vurgular ve Hiz. Adem'i affeder. Eğer Muhammed olmasaydı, Âdem'in yaratılmayacağını belirtir. Ayrıca bir gün kör bir adam Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) huzuruna gelir ve iyileşme duası ister. Hiz. Peygamber, ona dua etmek veya sabretmek arasında seçim yapma özgürlüğü verir. Adam dua etmesini ister ve Peygamber, ona şu duayı öğretir: "Allah'ım, senden Peygamber Muhammed'in hürmetine rahmet dilerim, senin rızan için bana şifa ver ve Muhammed'i bana şefaatchi kıl." Bu olay, insanların Allah'a yönelirken Hiz. Muhammed'in şefaatinin önemini vurgular.¹⁰⁷

Hiz. Ömer döneminde yaşanan bir olayda, toplum kuraklıktan bizar durumdadır. Hiz. Ömer, yağmur yağması için önceden Hiz. Muhammed'e tevessül ederken artık Hiz. Peygamberin amcası Hiz. Abbas'a tevessül ediyordu. Bu durum, Hiz. Peygambere ve diğer salih kişilere tevessül edilmesi gerektiğine dair bir inancın evrimini gösterir. Kesnezani tarikatına göre, Peygamber veya salih kişilerin türbelerini ziyaret edenler, onlardan yardım veya şefaet

¹⁰⁴ Salahuddin Ticani, *El-Kenz fi'l-Mesaili's-Sûfiyye* (Kahira, 2008), 253.

¹⁰⁵ Maide Suresi 5/35

¹⁰⁶ Abdulkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 307.

¹⁰⁷ Musa Muhammed Ali, *Hakikatü't-Teveşşül ve'l-Vesîle* (Amman: El-Mektebetü'l-İslamiye, 1984), 49-50.

istediklerinde, Allah bu sebeple affetme gücüne sahiptir. Bu da insanların manevi rehberlerine olan bağlılıklarının ve tevessül etme pratiğinin önemini vurgular.¹⁰⁸

Kesnezani tarikatına göre, “murakabe” kavramı, şeyhlerin manevi özelliklerini takip ederek diledikleri kişiyi nuruyla zenginleştirmeyi ve manevi kabiliyeti temsil etmektir. Her bir mürit, şeyhinin rehberliği altında izlediği ve haberdar olduğu bir yolculuğa çıkar. Ancak murakabe ile yerleşme arasında belirgin bir fark vardır. Kesnezani tarikatına göre, izleme süreci bir değerlendirmeyi amaçlar ve buna en yüksekte en düşüğe doğru bir miktar sorumluluk eşlik eder. Konumlama ise takip amacı taşır ve en alttan en yükseğe doğru bir dizi yalvarış içerir. Bu süreçler, müridin manevi yolculuğunda ilerlemesine ve gelişmesine yardımcı olur, onları daha yüksek manevi seviyelere doğru yönlendirir.¹⁰⁹

Kesnezani tarikatının içerisinde, şeyhlerin görece basit gibi görünen nesnelere dahi manevi izler bırakan kutsal emanetler olarak kabul edilir; tesbihlerden asalara, mendillerden suya, hatta şeyhin dokunduğu toprağa kadar her şey, onların manevi varlıklarının birer yansıması olarak görülür. Bu izler, sadece fiziksel olarak değil, aynı zamanda manevi etkileriyle de müritler üzerinde derin bir etki bırakır. Kesnezani tarikatına göre, bu izler sadece dışsal belirtiler değil, aynı zamanda şeyhlerin manevi etkilerinin birer yansımasıdır ve bu izlerin araştırılması değil, asıl sebeplerinin anlaşılması önemlidir. Kesnezani tarikatının şeyhleri kendilerini, Hz. Muhammed’in ümmetinin en üstün özelliklerini taşıyan ve onun manevi mirasını devam ettiren kişiler olarak görürler. Onlar, Resulullah’ın hâlini miras almışlar ve bu miras, manevi temas ve el ele biat gibi uygulamalarla aktarılmıştır. Bu biatin bir sonucu olarak, şeyhlerin kalpleri ve ruhları, Muhammedî bir nur ile aydınlanır ve onun manevi gerçekliğiyle dolar. Hz. Muhammed’in manevi ışığı, şeyhlerin temas ettiği her şeye bulaşır ve onun varlığı, nurlu hakikatlerle dolup taşar. Bu nurlu emanetler, müritlerin aradığı manevi nimetlerdir ve etkileri, bir kandil ışığının kalp ve ruha yayılması gibi, manevi bir şekilde müritlerin kalp ve ruhlarını aydınlatır. Bu etkilerin sonucunda, müritlerin manevi güçleri artar, imanları güçlenir ve kalplerindeki sevgi ve bağlılık daha da derinleşir. Dolayısıyla kim kutsal emaneti kabul ederse o sadece nurun ışığını değil, aynı zamanda manevi güçlerin ve hakikatin etkilerini de almış olur. Her kim şeyhin türbesinden geçtikten sonra onun makamını kabul ederse sadece o makamın manevi nurlarını alır. Benzer şekilde, kim Kur’an-ı Kerim’in cildini kabul ederse, o cildi çevreleyen nurun bereketinden nasibini alır. Kim nur ile temas eder, kabul eder veya dokunursa, bu dünyada ve ahirette ondan bir pay alır. Bu, Kesnezani tarikatının derin manevi anlayışının bir yansımasıdır ve şeyhler ile müritler arasındaki manevi bağın gücünü vurgular.¹¹⁰

¹⁰⁸ Abdülkerim Kasnazani Hüseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 309.

¹⁰⁹ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû`atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 10 12.

¹¹⁰ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû`atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 10 12-13.

2.5.Kesnezani Tarikatında Keşf, Cezbe ve Hal

Kesnezani tarikatında “keşf”, insanın içsel dünyasında derinleşerek, bilgi ve farkındalık seviyelerini artırarak gizli gerçekleri keşfetmesiyle ilgili bir kavram olarak anlaşılır. Bu tarikatta “keşf” terimi genellikle bilgi, anlayış ve manevi derinliği ifade eder. İbn Arabi'nin de ifade ettiği gibi keşf, bir algı sanatıdır ve bir şeyi tanımak, anlamak ve farkında olmakla ilişkilidir. Bu bağlamda, "sanat" kelimesi, bilgi ve anlayışa dayalı bir içsel disiplini yansıtır. Dolayısıyla Kesnezani tarikatı, keşf kavramını İbn Arabi'nin tanımına dayandırır ve şöyle der: “Keşf sahipleri, sembollerin ve düşüncelerin arasındaki derin ilişkileri anlayarak, bu keşfin ilahi bir lütuf olduğunu bilirler; ancak bu lütfun nasıl gerçekleştiğini tam olarak kavrayamazlar.”¹¹¹ Bir mürit, keşfi elde ettiğinde, içsel potansiyelini art arda geliştirebilir; çünkü bu, müridin kalbine doğrudan ulaşan bir ilahi ışık işaretidir. Bu işaret, müridin manevi yolculuğunda ilerlediğine dair bir belirtidir ve onun içsel dönüşüm sürecinde önemli bir kilometre taşıdır. Bazen bu durum, uyku vaktinde veya murakabe sırasında görülebilir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde bazı sahabiler, bu tür manevi keşifler yaşamış ve diğerlerine rehberlik etmişlerdir. Bu, Kesnezani tarikatının derinliklerindeki ruhsal keşf ve anlayışın önemli bir yönünü temsil eder, müritlerin manevi olgunluğa ve içsel aydınlanmaya ulaşmalarına yardımcı olur.¹¹²

Kesnezani tarikatında kullanılan bir diğer önemli terim olan “cezbe”, manevi bir çekiciliği ifade eder ve bu terim, tasavvuf yolunda ilerleyen kişinin içsel durumunu anlatır. Cezbe sahibi olan kişi, manevi etkilerle bütünleşmiş bir halde bulunur ve bu durumda, dünya nimetlerinden tamamen vazgeçer. Gönül dünyası tamamen Allah'a bağlanır ve bu kişi için ibadet etmek, manevi bir çekicilik haline gelir. Cezbe sahibi olan kişi, sürekli olarak Allah'la iç içe bir halde bulunur ve ilahi sırlara erişir. Bu durum, Kesnezani tarikatında önemli bir evre olarak kabul edilir ve müritlerin manevi gelişiminde önemli bir aşamayı ifade eder. Kesnezani tarikatının bir müridi cezbe haline ulaştığında, artık temel ibadetlerden sorumlu değildir. Bu aşamada namaz, oruç, zekât gibi temel ibadetlerin yükü ortadan kalkar ve mürit, manevi derinliklere dalarak Allah'a yaklaşır.¹¹³ Son derece ilginç olan bu yaklaşıma göre meczup olan bir kişi, maddi dünyadan koparak manevi aleme dalma eğilimindedir ve bu durum, dışarıdan bakıldığında delilik gibi görünebilir. Ancak, bu durumda olan kişi, manevi bir aydınlanma yaşar ve ibadet etmek için geleneksel yöntemlerden farklı yollar bulur. Kesnezani tarikatı, bu aşamada müritlerin farklı ruhsal seviyelerini anlamak ve yönlendirmek için rehberlik sağlar, böylece müritlerin manevi yolculuklarını daha derinlemesine keşfetmelerine yardımcı olur.¹¹⁴

¹¹¹ Abdülhak Mansur, *Ab'ad al-Tacribah al-Sufiyyah* (Casablanca: Dar al-Bayda, 2007), 13-15.

¹¹² Muhammad Ghazi Arabi, *An-Nusus fi Mustalahat at-Tasavvuf* (Demaşık: Dar Qutaiba, 1985), 33.

¹¹³ Kadir el-Tayî, *El-Tarikatu'l-'aliyyetu'l-Kasnazaniyye*, 107; el-Kasnazani el-Hüseynî, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 4 197.

¹¹⁴ el-Kasnazani el-Hüseynî, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 7 198.

“Hâl” terimi, manevi bir gücü ifade eder ve bu güç geçici veya kalıcı olabilir. Bu terim, çeşitli türleri içerir ve genellikle bir şeyh tarafından müritlerine aktarılır ve bazen kerametlerle ilişkilendirilir. Hâl, kişinin manevi yolculuğunda geçici veya kalıcı bir değişiklik olarak ortaya çıkabilir ve kişinin ruhsal deneyimlerini etkiler. Bazı durumlarda şeyh, müridin belirli bir halde kalmaya uygun olmadığını tespit ettiğinde bu halini ondan alabilir. Bu durum, müritlerin manevi gelişimlerini yönlendirmek ve korumak için şeyhin rehberliği altında gerçekleşir.¹¹⁵

2.6.Kesnezani Tarikatında Mücadele ve Huzur

"Mücadele" kelimesi, kökenini Arapça "cehd" kelimesinden alır ve bir amacı gerçekleştirmek için harcanan güç, çaba ve yeteneği ifade eder. İslam geleneğinde ise "cihat" terimi, Allah'ın rızasını kazanmak için hak ile batıl arasındaki mücadeleyi ve Müslümanlar ile müşrikler arasındaki mücadeleyi simgeler. Ancak, cihadın sadece dışsal bir mücadele olmadığını belirtmek önemlidir; aynı zamanda insanın kendi iç dünyasıyla, nefsiyle olan mücadelesini de içerir. Bu bağlamda cihat, inananların manevi yükselişlerine katkıda bulunan sürekli bir çaba, fedakârlık ve sabır gerektiren derin bir anlam taşır. İnsanın kendi nefsiyle mücadelesi, kişinin kötü düşünceleri, arzuları ve zayıf yönleriyle başa çıkmak için içsel bir savaş vermesini ifade eder. Bu, İslam inancında, kişinin kendini geliştirmesi ve Allah'a daha yakın olmak için sürekli bir çaba içinde olması gerektiği fikrini yansıtır. Dolayısıyla, cihat kavramı, sadece dini bir bağlamda değil, aynı zamanda kişisel ve toplumsal gelişim açısından da derin bir öneme sahiptir.¹¹⁶ Nitekim Allahu Teâlâ Kur'an'da şöyle buyurmuştur: *وَأَمَّا مَنْ خَافَ *فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ* huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefesine kötü arzuları yasaklayana gelince, onun barınağı da şüphe yok ki cennetin ta kendisidir.¹¹⁷

Resulullah, küçük cihattan büyük cihada dönüldüğüne işaret edince, sahabeler büyük cihadın ne olduğunu sormuş ve Resulullah, "Nefis cihadıdır." şeklinde cevap vermiştir. Bu, cihat kavramının sadece fiziksel savaşı değil, aynı zamanda içsel mücadeleyi de içerdiğini derinlemesine vurgular. Bu hadis, cihadın sadece belirli bir zaman veya mekânla sınırlı olmadığını, aksine nefisle sürekli bir mücadele gerektirdiğini belirtir. Bu bağlamda, Kesnezani tarikatının nefisle mücadeleyi büyük cihat olarak tanımlaması, İslam'ın bu geniş kapsamlı anlayışına dayanır. Bu perspektiften bakıldığında, müritlerin içsel mücadeleleri, Allah'ın düşmanlarıyla fiziksel bir savaşa girmedikleri zamanlarda bile yüksek manevi mertebelere ulaşmalarını sağlar. Nefisle mücadele, öğretileri derinlemesine kavrayıp onlara uymak ve ahlaki erdemleri geliştirmek için sürekli bir çaba gerektirir. Ancak, bu prensiplere sadık kalmayanlar,

¹¹⁵ Abdul Karim al-Qushayri, *Al-Risalat al-Qayshariyya Fi 'Ilmi at-Tasavvuf*, ts., 133.

¹¹⁶ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 7 423.

¹¹⁷ Nâzi'ât Sûresi 79/40,41

yüksek mertebeleri elde etme fırsatını kaçıır.¹¹⁸ Dolayısıyla, müritlerin Şeyh Abdülkerim'in ifadesinde belirtildiği gibi sürekli bir gayret içinde olmaları, içsel ve dışsal zorluklara rağmen manevi yolda ilerlemeleri gerekir.¹¹⁹

Kesnezani tarikatının içsel dönüşüm sürecinde şeyhlerin rolü, müritlerin ruhsal ve manevi yolculuklarında onlara kılavuzluk etmek ve onların nefislerini kontrol etmelerine yardımcı olarak kurtuluşa erişmelerini sağlamaktır. Bu bakımdan, Kesnezani tarikatının şeyhleri, sadece zikirler ve Kur'an'da farz kılınan ibadetlerin ötesinde özel uygulamalar ve manevi disiplinler belirleyerek müritlerin manevi gelişimini desteklerler. Bu uygulamaların temel amacı, müritlerin nefisleriyle mücadele etmelerine, kalplerini aydınlatmalarına ve arındırmalarına yardımcı olmak suretiyle manevi hedeflerine ulaşmalarını sağlamaktır. Müritler, şeyhlerinden aldıkları rehberlik ve öğretilerle nefislerini terbiye eder, böylece içsel denge ve huzur bulabilirler. Bu süreç, müritlerin manevi potansiyellerini gerçekleştirmelerine ve Allah'a daha yakın bir ilişki kurmalarına olanak tanır, böylece Kesnezani tarikatının temel prensipleri ve öğretileri doğrultusunda ilerleyerek ruhsal derinliklerdeki hakikate ulaşabilirler.

Kesnezani tarikatında nefis mücadelesi şöyledir:

1. Riyazet yapmak (nefsi eğitmek): Bu riyazet kırk gün sürer.
2. Müride hayvan etlerini yasaklamak.
3. Ekmek tüketimini azaltmak: Çünkü ekmek, et gibi nefis ve arzulara etki eder.
4. Çok az konuşmak ve sadece Allah'ı zikretmek.
5. Helal lokmanın peşine düşmek.
6. Özellikle soğuk su içmeyi azaltmak: Çünkü su, bilinç kaybına ve uykuya yol açar.

Müridin nefis mücadelesini kolaylaştırmak için yaptığı bu nefis riyazeti dört aşamaya ayrılır ve her aşama on gün sürer:

1. İlk on gün: Mürit günde bir ekmekle beraber az bir meyve ya da sebze yer ve çay içer.
2. İkinci on gün: Mürit günde bir yarım ekmekle az bir meyve ya da sebze yer ve çay içer.
3. Üçüncü on gün: Mürit dört parçaya bölünmüş bir meyve ya da sebze yer ve çay içer.
4. Son on gün: Mürit ilk yedi gününde üç hurma yemeli ve son üç günü ise sadece çay içmelidir.¹²⁰

“Huzur”, Kesnezani tarikatının derin manevi terminolojilerinden biridir ve bu kavram, aşık ile maşuk arasında zaman ve mekân engelini olmadığı ve manevi bir bağın bulunduğunu ifade eder. Bu bağlamda, huzurun üç temel niteliği vardır:

¹¹⁸ Abdülkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 208.

¹¹⁹ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 7 425.

¹²⁰ Abdülkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 214-215.

Birinci olarak mürit, kendi şeyhine kalben ve beden en yakın olmalıdır, kalbi ve bedeni şeyhine bağı olmalı ve tüm eylemlerinde şeyhinin huzurunu bulmalıdır.

İkinci olarak mürit, beden en şeyhinden uzak olsa da kalben ona yakın olmalıdır, bedeni fiziksel olarak şeyhinden uzak olabilir, ancak kalbiyle şeyhine bağı olmalı ve tüm maneviyatı şeyhinden almalıdır.

Üçüncü nitelik ise mürit, beden en şeyhine yakın olabilir, ancak kalbi dünya ve dünyevi arzuların peşindedir.¹²¹

Gönülden gelen ifadenin en güçlü belirleyicisi sevgidir. Çünkü sevgi, ruhsal bağlarımızı en derin ve en etkili şekilde belirler. Kimin kalbinde Resulullah ve şeyhine olan derin bir sevgi varsa, fiziksel mesafelere rağmen, manevi olarak onlara yakın olur. Ancak, kalbinde Resulullah ve şeyhine olan sevgi eksik olan kişi, ne kadar beden en yakın olsa da gerçekte onların huzurunda bulunmaz. Kesnezani tarikatında, müritlerin şeyhlerine olan sevgiyi pekiştirmek için belirli bir ritüelleri vardır. Zikir esnasında, müritler, dualarını diz üstünde kibleye ve şeyhine dönerek ve gözlerini kapatarak yaparlar, böylece kalplerini şeyhlerine ve Resulullah'a bağlarlar. Bu yöntem, müritlerin manevi yolda ilerlemelerini ve hem bu dünyada hem de ahirette huzura ulaşmalarını sağlar. Nefis mücadelesi, insanın iç dünyasında çetin ve karmaşık bir yolculuktur; bu yolda tek başına ilerlemek oldukça meşakkatli ve zorlayıcı olabilir, bu yüzden yolun karanlık ve zorlu kısımlarında bir rehberin varlığı hayati önem taşır. Mürit, şeyhinden alacağı pratik bilgilerle, kendi iç dünyasındaki karmaşayla nasıl başa çıkacağını öğrenir ve bu mücadelede ruhsal gelişimini tamamlayarak şeyhinin manevi rehberliğinden de yararlanır. Bu süreç, müridin içindeki eksiklikleri ve kötülükleri temizleyerek nefsiyle olan mücadelesini güçlendirir ve olgunlaştırır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) ilk rehber ve yol gösterici olarak sahabesini yetiştirmiş ve onları manevi olarak arındırmıştır.¹²² Kur'an'da da şöyle ifade edilmiştir: هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢﴾, ümmîlere içlerinden bir elçi gönderdi; bu elçi, onlara Allah'ın ayetlerini okuyacak, onları arındıracak, kitabı ve hikmeti öğretecek bir kişidir.”¹²³

Kesnezani tarikatında, mücadele temel bir kavramdır ve bu tarikatın öğretilerinin merkezinde yer alır. Bu temel öğretilere uyanlar, hedeflerine ulaşma şansına sahip olurken, bu öğretilere uymayanlar ise amacına ulaşamazlar. Mücadele, tarikatın öğretilerini uygulamanın vazgeçilmez bir parçasıdır ve başlangıç noktası olmadan, hedefe ulaşmanın parlak sonucu da olmaz; çünkü başlangıç, sonucun bir göstergesidir.¹²⁴

¹²¹ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstılahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 5 40.

¹²² el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstılahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 5 441-442.

¹²³ Cum'a Suresi 62/2

¹²⁴ Abdulkerim Kasnazani Hüseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 213.

2.7.Kesnezani Tarikatında Kendine Vurmak, Ateş Yemek

Kesnezani tarikatında, dervişler kendilerini kılıçlamak, vücutlarını ateşle yakmak, kafa kesmek veya doğal olmayan davranışlarda bulunmak gibi bazı olağandışı eylemlerde bulunabilirler. Ancak, bu tür eylemler, yalnızca şeyhin izniyle gerçekleştirilebilir. Çünkü mürit, şeyhinden izin almadan böyle bir eylemi yerine getiremez. Bu izin, şeyhin dervişi yönlendirdiği, öğretilerini içselleştirdiği ve ruhsal deneyimlerini anladığı ve şeyhin rehberliği altında ruhsal yolculuğunda ilerlediği durumlarda verilir. Şeyhin izniyle gerçekleştirilen bu tür eylemler sonucunda derviş hemen iyileşir ve herhangi bir acı veya yanık izi kalmadığına inanılır. Bu olaylar, Kesnezani tarikatında "keramet" olarak adlandırılır ve dervişin şeyhin aracılığıyla gerçekleştirdiği keramet, tarikatın bir parçası olarak kabul edilir. Bu, dervişin manevi gelişimi ve tarikat yolunda ilerlemesi için bir işarettir ve şeyhinin dervişi koruyup rehberlik ettiğinin bir kanıtı olarak görülür.¹²⁵

Kendine vurmanın tarihi, 1921 yılında Kadiri tarikatına mensup olan Şeyh Mahmud-ı Hafid'e (öl.1956) dayanır. O, Irak'ın Süleymaniye şehrinden sorumlu olan İngiliz kuvvetlerinin eline geçmiştir. Kadiri tarikatındaki dervişlerin o dönemdeki toplantı ve gösteri merkezleri çoğunlukla Süleymaniye'deki sokak mahalleleriydi. Kadiri dervişleri protesto yapmak üzere bazı faaliyetler düzenlerdi. O dönemde Kadiri şeyhinin fermanıyla tarikat halifesine sorumluluk verilmiş, ancak Süleymaniye'deki İngiliz sorumlu Mcperson halifeyi tutuklatır. Polis merkezindeki çavuş İngiliz, üstlerine halifenin taş alıp yemeğe başladığını söyleyince korkup serbest bırakırlar.¹²⁶

Gümrük memuru Hama Karim 18 yaşında siyasi yetkilinin yanına götürüldüğünde masanın üzerinde bulunan büyük bir jileti hemen alıp yedi. Müdür de koşup bağırdı: "Bu adam deli! Jileti yedi, şimdi ölecek." Ancak Hama Kerim'e bir şey olmadı. Müdür de Süleymaniye şehrinden ayrıldı. Kesnezani tarikatına bağlı dervişler tarafından gerçekleştirilen bu eylemler, sadece fiziksel düzeyde değil, aynı zamanda manevi düzeyde de önemli bir etki yaratmıştır. Bu eylemler, derin yaralar bıraksa da ilginç bir şekilde acı hissettirmez ve adeta doğanın işleyişine meydan okurcasına hızla iyileşir. Şeyh Muhammed Kesnezani'nin önderliğinde bu tür eylemler, İslam'ın mesajını yayma ve Allah'a yaklaşma amacı taşır. Ancak bu eylemler dervişlerin nihai amacı değil, sadece bir araçtır. Diğer dinlerin kahramanlık veya büyü gibi eylemlerinden farklı olarak Kesnezani tarikatının eylemleri daha derin bir manevi anlam taşır. Bu tarikatın mucizevi niteliği, İslam'ın büyük liderleri tarafından gerçekleştirilen mucizelerle benzerlik gösterir; bu eylemler, dervişlerin kendi iradeleriyle değil, şeyhinin izni ve manevi gücüyle gerçekleşir.

¹²⁵ Nehro Muhammed el-Kasnazani, *Khauariq ash-Shifaa' as-Sufi va at-Tibb al-Hadith* (Demaşık: Dar al-Qadiri, 2007), 42.

¹²⁶ Rauf Taukuli, *Mezhuy Tasavvuf la Kurdistan*, 190.

Kesnezani tarikatının tekkelerinde ve bazı camilerinde devam eden bu faaliyetler, tarikatın öğretilerini ve manevi mirasını yaşatma çabasının bir parçası olarak görülür.¹²⁷

2.8. Kesnezani Tarikatında Zikir, Salavat ve Dini Müzikler

Kulun amellerine salih amel denir. Salih amel kulu Allah'a yaklaştıran ana ameldir. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur: فَادْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونَ "Artık siz beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin, bana nankörlük etmeyin!"¹²⁸ Bu ayet, insanın Allah'a yaklaşmasının ve O'na şükretmenin önemini vurgular. Kesnezani tarikatına göre, doğruluk ve salih ameller, kişinin Allah'a yakınlığını ve manevi yükselişini temsil eder. Bu kişiler, Allah'a odaklanarak dünya ve ahiret hayatlarını dengelemeyi başarırlar. Onlar için gerçek zenginlik Rablerine olan bağlılıkları ve manevi yükselişleridir. Allah'tan korkan kimse, korunur ve bereketle ödüllendirilir. Bu bereket, ilahi iyiliğin bir işareti olarak kabul edilir ve Kesnezani tarikatında "nur" olarak adlandırılır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bu nurun hem maddi hem de manevi zenginlik ve güçle ilişkilendirildiğini öğretmiştir. Manevi güç, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve şeyhin, müritlerinin manevi ihtiyaçlarına yardım etme gücünü temsil eder. Aynı şekilde kalbin Yüce Allah'a yönelmesi, zikir gücü olarak adlandırılır ve bu, ruhani aydınlanmanın bir ifadesidir.

Kesnezani tarikatı, zikri yüce bir değer olarak kabul eder ve ona büyük bir önem atfeder. Bu tarikatta, Resulullah'ın bereketi, şeyhlerin bereketi ve zikrin bereketiyle müridin işleri başarıya ulaşır. Bu nedenle, zikir yapmak Kesnezani tarikatında yüce bir mertebe olarak görülür ve müritler için bereket ve nur kaynağı olduğu bilinir. Kesnezani tarikatında, şeyhlerin özel olarak geliştirdikleri bazı zikirler bulunmaktadır. Bu zikirler, müritlerin nefislerini kontrol altına almalarına, kalplerini arındırmalarına ve manevi hayatlarında ilerlemelerine yardımcı olur. Tarikatın şeyhleri, Kur'an ve sünnete dayanarak bu özel zikir ve duaları hazırlarlar, bu durum da tarikatın manevi geleneğinin önemli bir parçasını oluşturur. Müritler, bu özel zikir ve duaları uygulayarak manevi yükselişlerini desteklerler ve Allah'a yakınlıklarını artırır. Zikir, Kesnezani tarikatının temel uygulamalarından biri olarak kabul edilir ve müritler için manevi gelişmelerinin merkezinde yer alır. Bu tarikatta zikir yapmanın, manevi huzura ve Allah'a yakınlığa ulaşmak için kritik bir araç olduğuna inanılır.¹²⁹

Kesnezani tarikatında farz ibadetlerin öncesinde veya sonrasında belirli vakitlerde veya belirli olmayan zamanlarda gündüz veya gece fark etmeksizin, çeşitli kategorilere ayrılan virtler ve zikirler günlük hayatta önemli bir yer tutar. Özellikle, "ikinci vakti zikri" olarak bilinen ibadet, her gün akşam vaktinden bir saat önce gerçekleştirilir ve insanlara bereket ve huzur

¹²⁷ Rafeq Aki, *Çim Dî Şorşakani Şeyh Mahmudi Namer* (Bağdat: Çaphanay Bahdad, 1968), 76.

¹²⁸ Bakara Suresi 2/152

¹²⁹ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 3 167.

getireceğine inanılır. Bu zikir ve virtler, tarikatın şeyhleri tarafından belirlenir ve yönlendirilir. Kesnezani tarikatında, bu ibadetlerin kalp, nefis ve arzular üzerinde önemli bir etkisi olduğuna inanılır. Şeyhler, bu ibadetlerin müritlerin manevi gelişimine katkı sağladığına ve onların ruhsal yolculuğunda önemli bir rol oynadığına inanırlar. İkinci vaktinin zikri gibi belirli ibadetler, Kesnezani tarikatının günlük pratiklerinin temelini oluşturur ve müritlerin manevi yolculuğunda rehberlik eder. Bu ibadetlerin düzenli bir şekilde yerine getirilmesi, müritlerin Allah'a yakınlığını artırır, kalplerini arındırır ve manevi huzura erişmelerini sağlar. Bu nedenle Kesnezani tarikatında bu tür ibadetlerin önemi büyüktür ve müritler için manevi bir disiplin ve yol gösterici olarak kabul edilir.¹³⁰

Kesnezani tarikatı, müritlerini manevi hedeflerine ulaşmaları için özel eğitim ve pratiklerle destekler. Bu eğitimler arasında, tekkelerinde Hz.Peygamber'in doğum günü gibi dini kutlamalar ve özel dini müzik uygulamaları da yer alır. Peygamber'in doğum günü kutlamaları, büyük bir sevgi ve niyetin ifadesi olarak kabul edilir ve manevi ruhun yükselişine sembolik bir katkı sunar. Kesnezani tarikatında zikir, dilbilimsel açısından bir şeyin korunması olarak tanımlanır. Ancak tarikatın mensupları için zikir, bilinçdışıdan çıkarak korkuyu aşmak ve sevgiyi arttırmak anlamına gelir. Gerçekte zikir yapmak, dış dünyadaki her şeyi unutmak ve sadece Allah'a odaklanmaktır. Bu şekilde zikir, manevi yolculukta bilinçdışı engelleri aşmayı ve kalbin derinliklerindeki sevgiyi açığa çıkarmayı amaçlar. Kesnezani tarikatında, bu tür dini uygulamalar, müritlerin manevi gelişimine katkı sağlayarak onları Allah'a yaklaştırmayı ve manevi hedeflerine ulaşmalarını desteklemeyi amaçlar.¹³¹

Zikri iki çeşittir:

1. Dil zikri: Bu zikir kalple yapılır ve kişi, en sevdiği ismi defalarca tekrarlayarak zevk alır.
2. Gizli zikir: Bu vasıflara ulaşmış olan müridin makamlarından ve yad ettiklerindedir. Yad ettiğini unutup görüntü bittiği zaman zakir olarak adlandırılır.

Kesnezani tarikatında zikir kalp ile gerçekleştirilir. Her mürit, kalbiyle zikir yapmadan zakir olamaz ve kalple yapılmayan zikir, zikir olarak kabul edilmez. Kesnezani tarikatının şeyhleri, bu yolun direği ve temelini Allah'ı bolca zikretmek olduğunu öğretirler. Kişi, yüksek dereceli amellerde bulunsa bile, bu yolun başarılı bir şekilde sonuçlanması sadece Allah'ı zikretmek ile mümkündür. Bu nedenle Kesnezani tarikatında zikir, müritlerin Allah'ı kalpten anmalarını ve onunla birlikte olmalarını temsil eder. Şeyhler, müritlere zikir öncesinde uymaları gereken kuralları belirlemişlerdir. Zikir öncesinde mürit, tam bir şekilde tövbe etmeli ve

¹³⁰ Şeyh Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyni, *Silsilat Kutub at-Tariqah al-Aliyyah al-Qadiriyyah al-Kasnazaniyyah, Al-Aurad al-Kasnazaniyyah* (Bağdat: Matba'at al-'Ani, 2005), 18-20.

¹³¹ Fatohi, *At-Tasavvuf fi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati.*, 207-208.

günahlarından arınmalıdır. Zikirden önce, mürit kendini yıkamalı ve abdest almalıdır. Mürit, şeyhiyle manevi ilişki kurmalı ve şeyhinin aracılığıyla Hz. Peygamber'e ulaşım onun manevi yardımını talep etmelidir. Mürit, isteğini aslında Hz. Peygamber'den talep ettiğinin bilincinde olmalıdır. Zikir esnasında müridin yapması gerekenler; şeyhinin verdiği talimatları izlemek ve zikir sırasında namaz kılarımış gibi temiz bir yerde oturmak, toplu bir şekilde zikir yapıyorsa daire şeklinde oturmak olmalıdır. Gözlerini kapatarak, kalbini hassas bir şekilde açmalı ve kalbinde sadece Allah'ın olduğunu hissetmelidir. Çünkü Allah'ın izni olmadan kalpte başka birinin olmasını kabul etmek, zikrin feyzini kaçırmıştır. Mürit, düştüğü hali mümkün olduğunca saklamalı ve açığa çıkarmamalıdır.¹³²

Toplu bir şekilde zikir yapmak, tarikat ehlinin nezdinde tek başına yapılan zikirden daha kıymetlidir. Toplu zikirde kalpler bir araya gelerek birlik içinde güçlenirler; zayıflar güçlülerden, karanlıklar aydınlıklardan destek alırlar. Bu nedenle Kesnezani tarikatı diğer tarikatlardan daha fazla toplu zikir yapar. Her pazartesi ve perşembe gecesi, resmi bir şekilde zikir yapılır ve ayrıca beş vakit namazın ardından ve ikinci sonrasında da zikir yapılır. Ancak tek başına zikir yapmak da müritlerin himmeti ve Allah'a ibadet mücadelesinin bir parçasıdır. Bazen geceleyin veya günün her vakti zikir yapılır; bütün zikirler toplu bir şekilde gerçekleştirilmez.¹³³

Kesnezani tarikatı, her hafta pazartesi ve perşembe geceleri resmi zikir halkasını oluşturarak Kesnezani tekkesinde bu uygulamayı gerçekleştirir. Müritler, liderin ortasında bir daire oluşturur ve liderle manevi ve güçlü bir ilişki kurmaya hazırlanırlar. Liderin işaretleriyle, müritler zikirleri tekrarlar ve zikirden zikre geçiş de liderin işaretleriyle başlar.

1. Allah, estağfirullah, daim estağfirullah.
2. Lekel hamd, ya Kuddüs, la ilahe illallah.
3. Ya Allah daim Allah.
4. Ya daim Allah daim.
5. Ya Hayy ente'l-Hayy leyse'l-Baki ille'l-Hayy.
6. Ya Baki ente'l-Baki leyse'l-Baki illallah.
7. Ya Hadi ente'l-Hadi leyse'l-Hadi illallah.

Bu zikirler belli bir zikir değildir. Sadece zikir halkasındaki liderinin seçip okuduğu bir zikirdir: Ey Allah'ım, ey gökleri ve yerin sahibi, ey meliklerin meliki, ey azamet ve büyüklüğün sahibi, ey Rabbimiz, kalplerimizi, kulaklarımızı ve gözlerimizi ihya eyle. Daire lideri bu zikri bitirdikten sonra müritler "ya Allah" zikrini söylemeye başlarlar ve Allah'ın azametinden ve ona hürmetten dolayı vücutlarını eğler ve bu zikir esnasında birkaç kez vücutlarını kaldırıp geri

¹³² Abdulkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 359-360.

¹³³ Fatohi, *At-Tasavvufi at-Tariqati al-Aliyyati al-Qadiriyyati al-Kasnazaniyyati.*, 206.

eğerler. Lider, işaretiyle bu zikirlerin yapılmasına ister.

1. Ya Allah daim Allah.
2. Ya daim Allah daim.
3. Allah, Allah, Allah hû hû, hû Allah hû.

Burada Hû kelimesini yüksek bir sesle söylenir: Allah, Allah, Allah hû hû, hû Allah. Allah'ın azametinden ve ona olan hürmetten dolayı Allah ismini kısık bir sesle söylerler ve vücutlarını eğerler. Daha sonra daire lideri řu zikirleri söyler: ya Allah ya daim, ya Kerim ya Settar, ya Rahman, ya Rahim, Ya Allah. Her isimden sonra müritler, "Hayy Allah, Allah" derler, daire lideri de "ya Allah" der. Lider zikri değiştirinceye kadar müritler "Hayy Allah" demeye devam ederler. İhlas Suresi üç kez yüksek sesle okunur sonra ise her kes susar. Daire lideri yardım (meded) istemeye başlar: "Bismillahirrahmanirrahim, alemlerin ezeli ve ebedi Rabbine hamd olsun." Ardından O'na münacatta bulunurlar. Cenab-ı Hakk'ın azameti karşısında eğilirler ve başlarını kaldırıncaya yüksek bir sesle herkes medet ister. Bazıları ellerini kaldırıp sağ avuçlarını kalbine sürerler bazıları yüzüne, bazıları ise kafalarına sürerler.

Daha sonra lider, Allah'ın meleklerine, yerde ve gökteki yaratılanlara salat ve selam getirir ve Hz. Muhammed'e (s.a.v.) dua eder. Bu arada Resûl-i Ekrem'in sıfatlarını söyler ve onun vasıflarını zikreder. Aynı şekilde müritler Hz. Muhammed'in ümmetinden olduklarından dolayı Cenab-ı Hakk'a bu nimeti için şükretmek üzere eğilirler. Allah'tan Peygamberin vesilesiyle bereket ve rahmet dilerler ve herkes yüksek bir sesle medet der.

Daha sonra lider, Hz. Muhammed'in ilim sorumlusu olan İmam Ali b. Ebi Talib'in (as) tarikat ehli maneviyatını ve bazı vasıflarını zikreder. Herkes ona hürmeten eğilir ve yüksek bir sesle medet derler. Sonra lider kendi kalbinden ehli beyte ve şeyhlere medet der.

Daire lideri daha sonra Şeyh Abdülkadir Geylani ve Şeyh İsmail Veliyani'yi rehber edinir ve vasıflarını zikreder. Herkes onlara saygı duyarak eğilir ve yüksek sesle medet der.

Daha sonra daire lideri, Kesnezani tarikatının tek tek şeyhlerinin vasıflarını söyleyerek onları zikreder. Herkes onlara saygı duyarak yüksek sesle medet der.

Daire lideri, Kesnezani tarikatının başı, rehberim, gözümün nuru der ve birkaç vasfını söyleyerek onu zikreder ve herkes yüksek bir sesle medet der.

Sonra lider, mevcut şeyhten yardım ister. Lider davulcuya işaret eder ve davulcu vurmaya başlar. Hepsi yüksek bir sesle ve beraberce, hay Allah hay Allah derler. Kafalarını sağa ve sola hareket ettirirler. Daha sonra lider, zikrin değiştirilmesine işaret eder herkes yüksek bir sesle hay, hay, hay Allah, hay, hay, hay Allah der. Birincide (hay) kafaları sağ tarafa çevirirler, ikincide (hay) kafaları sol tarafa çevirirler, üçüncüde (hay) kafaları sağa tarafa çevirirler ve Allah derler. Bu zikri çevirip tekrar řu şekilde yaparlar: birincide (hay) kafaları sola çevirirler,

ikincide (hay) kafaları sağa çevirirler, üçüncüde (hay) kafalarına sola doğru çevirirler ve Allah derler. Zikir değişinceye kadar bu zikir böylece devam eder. Müritler bu zikri en yüksek şekilde söylerler, kafaları sağ ve sola çevirirler. Davulcu da hızlı bir şekilde davuluna vurur. Daha sonra (hay hay hay Allah) zikrine geçip davulcu da yavaşlar. Ardından zikri değiştirirler. Daire lideri müritlerin oturmalarına işaret eder ve davulcu durur. Herkes elli defa (ya Hayyu ya Kayyum) der ve son olarak Fatıha suresi okuyup zikri bitirirler.¹³⁴

Kesnezani tarikatında Şeyh el-Gavs es-Sultan el-Halife Muhammedu'l-Muhammed el-Kesnezan el-Hüseyni'nin ortaya koyduğu salavât-ı vasfiyesi meşhurdur. İlgili salavatın sigası şöyledir: *Allahumme salli alâ seyyidina muhammedini'l-vasfi ve'l-vahyi ve'r-risâleti ve'l-hikmeti ve alâ âlihi ve sahbihi ve sellim teslimen*. Tarikatta bu salavatın genel vird olarak 100 bin kere okunması durumunda kişinin bütün sorunlarından kurtulacağı, günlük vird olarak 1000 kere okunması yine günlük vird olarak yatsı namazından sonra okunacak evrad içinde 100 kere okunması tavsiye edilmiştir. Keza Pazartesi gurub vaktinden Salı günü gurub vaktine kadar, Perşembe gurub vaktinden Cuma gurub vaktine kadar tesbih ve genel vird yerine sayısız şekilde okunması tavsiye edilmiştir.¹³⁵

Mevcut Şeyh Şemsuddin Muhammed Nehro el-Kesnezân el-Hüseyni'nin ortaya koyduğu ve söylenmesine izin verdiği genel evrad şunlardır:¹³⁶

1. Lâ ilâhe illallah zikrini 100 bin kere söylemek kişinin günahları deniz köpüğü kadar da olsa günahlarından temizler.
2. Allah zikrini 100 bin kere söylemek kişiyi Allah'ın rahmetine kavuşturur.
3. Ya Hû zikrini 100 bin kere söylemek kişiyi iman nuru üzerinde sabit tutup ulema seviyesine çıkarır.
4. Ya Hay zikrini 100 bin kere söylemek kalpteki tüm pislikleri temizler.
5. Ya Vâhid zikri 100 bin kere samimi bir şekilde söylenirse kul ile Rabbi arasındaki perde kalkar.
6. Ya Aziz zikri 100 bin kere söyleyen nefsin ve şeytanın kötülüğünden korunur.
7. Ya Vedûd zikrini samimi bir şekilde 100 bin kere söyleyenin kulak ve gözü açılır.
8. Ya Rahman zikrini 100 bin kere söyleyen dünya ve ahiretteki tüm gam ve kederden kurtulur.
9. Ya Rahim zikrini 100 bin kere söyleyen Allahu Teâlâ'nın rahmetine gark olur.

¹³⁴ Abdülkerim Kasnazani Hüseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 362-364.

¹³⁵ "Evrâdu tarikati'l-Kesnezâniyye", www.kasnazan.com

¹³⁶ "Kur'ân-ı Kerim Ayetleri ve Tertemiz Sünnet Işığında Kesnezâniyye Evradı", www.kasnazan.com. Kesnezan tarikatının resmi internet sitesinde günlük zikirlerle ilgili ayrıntılı bilgi bulunmaktadır.

10. Subhanallahi ve'l-hamdulillahi ve lâ ilâhe illallahu va'llâhu ekber zikrini 100 bin kere söylemenin 100 bin makbul hac sevabı vardır.

11. Allahumme salli alâ seyyidina muhammedini'l-vasfi ve'l-vahyi ve'r-risâleti ve'l-hikmeti ve alâ âlihi ve sahibihi ve sellim teslimen salavatını 100 bin kere okuyan tüm problemlerinden kurtulur.

12. Bismillahirrahmanirrahim ve lâ havle velâ kuvvete illa billâhi'l-aliyyi'l-azim zikrini 100 bin kere okuyanın 99 hastalığı Allah tarafından tedavi edilir.

13. İhlas suresini 100 bin kere okuyanı Allah anne babasıyla bağışlar.

14. Lâ ilâhe illallahu'l-meliku'l-hakku'l-mübdi Muhammed Rasulullahi sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem sâdiku'l-va'di'l-emin zikrini 100 bin kere okumak.

15. Sallallahu subhanehu ve teâlâ aleyke ve selleme ya Rasulallah zikrini 100 bin kere okumak

16. Lâ maksûde illallah zikrini 100 bin kere okumak.

17. Lâ mevcûde illallah zikrini 100 bin kere okumak.

18. Lâ matlûbe illallah zikrini 100 bin kere okumak.

19. Lâ murâde illallah zikrini 100 bin kere okumak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KESNEZANİ TARİKATININ KURUMLARI VE DİĞER DİNİ HAREKETLERLE İLİŞKİSİ

Bu bölümde Kesnezani tarikatının kurmuş olduğu eğitim kurumlarından ve hayır faaliyetlerinden bahsedilecek ardından tarikatın diğer dini gruplarla ilişkisi ele alınacaktır.

3.1. Kesnezani Tarikatının Irak ve İslam Dünyasındaki Coğrafi Dağılımı

Kesnezani tarikatında tekkeler, tarikat yolunun temel direklerinden birini oluşturur. Bu tekkeler Müslümanlar için ruhsal olarak keşfedilemeyen birçok fayda sunarlar. Bu nedenle Kesnezani tarikatının rehberleri, tekkelerin kurulması ve yayılması konusuna büyük bir önem atfederler. Tekkeler, onların peygamber geleneğinden gelen tasavvufî mirasının bir parçasını temsil eder ve bu miras bir şeyhten diğerine aktarılır.¹³⁷ Tasavvufun ortaya çıktığı ilk zamanlarda, müritlerin bir araya geldiği yere "tekke" adı verilmiyordu. Bunun yerine "Devvâre" gibi birkaç farklı isim kullanılıyordu. "Devvâre", İslam'da tasavvuf kültürünün ilk kuruluşu olarak kabul edilir. İlk devvâreyi inşa edenler, İmam Hasan el-Basri'nin (öl.110/728) takipçilerinden biri olan Abdulvahid bin Zeyd'in bazı arkadaşlarıydı. Devvâre, Basra'da inşa edildi ve bu nedenle diğer şehirlere göre tekke veya devvâre olarak bilinen yerleşim yerlerinin en eskisiydi. Bu durum, hicri ikinci yüzyılın ortalarına veya miladi sekizinci yüzyılın başlarına denk gelir.¹³⁸

Sufiler, ilk zamanlarda tekke yapılarını genellikle şehirlerin dışında ve kırsal bölgelerde inşa ederlerdi. Zamanla tekkelere yeni isimler verildi; önce "zaviye" denildi, ardından "ribat" ve nihayetinde "hankâh" terimleri kullanıldı. Her biri belirli ve özel bir anlam taşıyordu. Zaviye, ribattan daha küçük olup devvâreden daha büyük bir tasavvufî mekândı. Bir tasavvuf şeyhi veya dini lider, bu konuma ulaştıktan sonra kendi zaviyesini kurardı. İzin almak için üstündeki şeyhten onay aldıktan sonra, rehberlik ve eğitimde daha yüksek bir şeyhten zaviyesini açardı. Bu, müritlerin ve fakirlerin şehirden uzak gelenlerin bir araya gelebileceği bir mekân olarak hizmet verirken, onlara misafirperverlik de sunardı. Şeyh, kendi evinden bir bölümü ibadet, zikir, müritleri toplama ve onlarla buluşma için bir zaviye olarak tahsis ederdi.¹³⁹ Zaviyeler ilk kez camilerde görülmeye başlandı; burada, fakirler ve alimler, cemaatin namazlarına dikkatlerini dağıtmamak için cemaatten uzakta derslerini verirlerdi. Bu zaviyeler, ibadet, zikir ve nafil

¹³⁷ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 7 41.

¹³⁸ Abu Nu'aym Ahmad ibn Abdullah al-Asfahani, *Hilyat al-Auliya va Tabaqat al-Asfiya* (Kahira: Darul Fikir, 2007), c. 11 655.

¹³⁹ Falih Nasif al-Hucaycah al-Kilani, *Şarh Diuan Abdulqadir al-Kilani va Şay' fi Tasavvufihi Ricaluhu* (Bağdat, ts.), 27.

namazlar için sığınan ibadet ehlini barındırırdı.¹⁴⁰

İslam dünyasındaki tasavvuf hareketinin yayılması ve artan mürit sayısı ile birlikte mekanlar genişlemeye başladı ve zaviyeler bu büyük sayıları barındırmakta artık yetersiz kaldı. Bu durumda ribat ortaya çıktı ve böylece ribat, zaviyeden ve davvâreden daha büyük bir yapı haline geldi. Ancak ribatların şehir dışında olması gerekmiyordu; çünkü birçoğu özellikle Bağdat, Kahire gibi şehirlerde kuruldu. Bazı sufiler ribatları izolasyon amacıyla veya fakirleri ve ibadet ehlini barındırmak için kurdu ve ribatlar sadece sufiler tarafından değil, aynı zamanda yolcular ve seyyahlar gibi diğerleri tarafından da ziyaret edildi. Her ribatın bir şeyhi vardı ve onun görevleri arasında yönetim, eğitim, müritlerin ruhani eğitimi, boş zamanlarının yönetilmesi, dini derslerin verilmesi, zikir toplantılarının düzenlenmesi ve dinî, şer'î meselelerin tartışılması yer alıyordu.¹⁴¹

İslam dünyasının diğer bölgelerinde, "hankâh" veya "hanıka" adı verilen bir terim ortaya çıktı. Bu terim, Farsça veya Türkçe kökenlidir ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Irak'taki yönetimi sırasında popüler hale geldi. Terim, "han" ve "kâh" olmak üzere iki parçadan oluşur. "Han" lider veya sultan anlamına gelirken, "kâh" ise mekân veya yer anlamına gelir. Bu iki kelimenin birleşimiyle "liderlerin konaklama yeri" veya "sultanların yerleşim yeri" anlamına gelir. "Hankâh" sufilerin konakladığı bir yer anlamına gelir ve bazılarına göre bu ad, kendilerini dar bir alana hapsederek ibadet etmelerinden kaynaklanır.¹⁴² Bu, ibadet etmek için kendini sınırlayan bazı Müslümanların konakladığı bir tür tapınaktır ve Eyyubiler döneminde ortaya çıkmıştır. "Hankâhlar tasavvuf bilgisini alır ve ibadetlerini gerçekleştirirler. "Hankâhlar dördüncü hicri yüzyılda Fars, Şam ve Mısır'da yaygınlaşmıştır ve çoğunlukla şehirlerde ve kasabalarda cami tarzında inşa edilmiştir. Ancak içlerinde fakirler ve sufiler için odalar ve dualarını ve zikirlerini gerçekleştirebilecekleri bir alan bulunmaktadır. Kahire'de hala görülebilen birkaç "hankâhtan bazıları şunlardır: Sultan Selahaddin'in Mısır'a gelen fakir sufiler için yaptırdığı "Hankâh-ı Saîd es-Saîdî" ve Ruknüddin Beybars el-Caştakîr'in (öl.709/1309) yılında inşa ettiği "Hankâh- Baybarsiye", Kahire'nin en büyük ve en görkemli hankâhlarından biridir.¹⁴³

Şeyh Muhammed Kesnezan'a göre, tekke (çoğulu tekâyâ) teriminin kökeni Kürtçedir. Ona göre bu terim iki kısımdan oluşur. "Tek" yalnızlık ve izolasyon anlamına gelirken, "ya" yer anlamını taşır, bu nedenle tekkenin anlamı izole veya izole edilmiş bir yer anlamına gelir. Öyle anlaşılıyor ki Kesnezani tarikatı, ribat, zaviye ve hankâh gibi terimler yerine tekke ifadesini tercih etmiştir. Muhtemelen bu terimi faaliyetlerinin yoğun olduğu Irak'ın Kürt bölgesi, İran ve

¹⁴⁰ İsmail Hüseyin Ali, *Tarih al-Hidamat al-Vaqfiyyah fi al-Musul 1834-1918* (Musul Üniversitesi, 2006), 222.

¹⁴¹ al-Kilani, *Şarh Diuan Abdulqadir al-Kilani va Şay' fi Tasavvufihi Ricaluhu*, 26-32.

¹⁴² Abdulmun'im al-Hifni, *Mu'jam Mustalahat al-Sufiyya* (Beyrut: Darul el-Mesira, 1987), 87.

¹⁴³ Ahmad Atiya Allah, *Al-Qamus al-Islami* (Kahira: Maktabat al-Nahda al-Misriyya, 1963), c. 2 211-212.

diğer bölgelerinde yoğun olduğu için tercih etmiştir. Tekkenin bir anlamı da ibadet için insanlardan izole olmaktır. Şeyh Muhammed Kesnezani, tekkeye girenlerin bedenlerinin ve giysilerinin temiz olması gerektiği, dünya konuşmalarından kaçınılması, saç tıraşı olunmaması, tırnakların kesilmemesi veya saç taramaması gerektiği ve sesin yükseltilmemesi gerektiği gibi özel talimatlar ve görgüler belirlemiştir.¹⁴⁴

Tekkeye hizmet etmenin mümkün olduğu kadar yapılması gerektiği gibi özel kurallar ve görgüler de koymuştur. Tekkeler geniş alanlara kuruluyordu ve Osmanlı şehzadeleri, tarikatlar için arazileri ve binaları bağışladılar ve bunlar üzerine tekkelerini inşa ettiler. Osmanlı döneminde Kadirî tarikatı Irak'ta yayıldı ve Şeyh İsmail er-Rumi, Kadirî hankâhı olarak bilinen bir tekkeyi Top Han'ı olarak bilinen bölgede, yani Tophane Mahallesi'nde kurdu ve Irak genelinde yaklaşık dört yüz kadar Kadirî tekkesini kurdu.¹⁴⁵

Tekke, Kesnezani tarikatı için önemli işlevleri simgeler. Bunlar arasında, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahabileri tarafından hayata geçirilen gerçek bir modelin devamı olması yer alır. Ayrıca zikir yeri olarak kullanılması, manevi bir merkez olması ve tarikatın doğru şekilde yönlendirilmesi ve iyiliklerin yayılması için bir kılavuz merkezi olması da bulunmaktadır. Tekke ayrıca Allah'ı anmanın ve O'na duaların dünyevi veya siyasi konuşmaların yerine geçtiği bir yer olarak da görülür. Tevhit ve manevi gelişimin ilkelerinin yayılmasının bir merkezi olarak kabul edilir. Müritlere, iman, doğruluk; Allah'a yakınlık anlamı ve Allah'a yakınlık için ruhların hazırlanması gibi dini ve manevi konuları öğreten bir okul olarak da kabul edilir. Tekke ruhani nefislerin temizlenmesi, kalplerin arındırılması, dini konuların öğretilmesi, iyiliklerin teşvik edilmesi ve kötülüklerin engellenmesi için bir eğitim merkezi olarak işlev görür. Tüm bu özellikler, tekkenin Kesnezani tarikatı için ne kadar belirleyici olduğunu ve onun için ne ifade ettiğini vurgular. Yukarıdaki ifadeler, tasavvuf, tekke ve zaviyelerinin terim ve alan açısından nasıl evrim geçirdiğini ve bugünkü konumuna nasıl geldiğini açıkça göstermektedir.¹⁴⁶

Kesnezani tarikatı için, tekke sadece ibadet yerinin ötesinde bir öneme sahiptir; çünkü cami sadece ibadet için kullanılan bir mekandır. Ancak tekke; duaların, zikirlerin, yabancıların ve ihtiyaç sahiplerinin barındırılması, beslenmesi, dinlenmesi ve sıkıntılardan kurtulmaları için bir merkez olmuştur. Dolayısıyla tekke, ibadet edilen yerden daha geniş bir işlev ve anlam taşır. Bu nedenle tekke, birçok toplum lideri ve entelektüeller tarafından tercih edilmiştir. Tekkelerin sanatçıları ve hattatları, Kesnezani tarikatının tekkelere ve dualarına dair düşüncelerini, Arap harfleri ve Kur'an ayetleri kullanarak resimlerde ifade etmişlerdir. Bu, tekkenin dini, sosyal,

¹⁴⁴ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 7 341.

¹⁴⁵ Amin Houry - Rafiq al-Othmani (Beyrut, 1894), "amus Yuhawil 'ala Nisf wa Ithnata 'Ashar Alfa Kalimah al-Turkiyyah wa al-Farisiyyah Mutarjimah al-Arabiyyah", 204.

¹⁴⁶ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 7 42-43.

hatta ekonomik ve kültürel işlevler üstlendiği bir merkez haline geldiği anlamına gelmektedir.¹⁴⁷

İslam dünyasındaki tarikatların toplumsal ve dini önemi göz önüne alındığında, bu tarikatlara bağlı olanlar, bir tarikatın mensuplarını bir araya getirmek, dini ilimler öğrenmek ve bazı sosyal etkinlikleri gerçekleştirmek için merkezler ve mekanlar oluşturma gereği duymuşlardır. Tarikat şeyhleri, zikir etkinlikleri ve dini meselelerin tartışıldığı, mütevazî binalardan oluşan tekkeleri kurma kararı almışlardır. Irak'ta ve İslam dünyasında Kesnezani tarikatı, özellikle 20. yüzyılın başlarından itibaren mürit sayısının artmasıyla birlikte, bu tarikat tarafından kurulan tekke sayısının arttığı çeşitli ülkeler şehirlerde ve kasabalarda görülmüştür. Bu tarikat, özellikle Abbasiler döneminden beri İslam dünyasında ve Irak'ta tanınmış olan Kadiri tarikatının bir dalı olması nedeniyle öne çıkmıştır. Kesnezani tarikatı, Irak'ta tekke inşasında geniş bir yayılma göstermiştir, özellikle Şeyh Muhammed Kesnezani döneminde, burada tarikat şeyhinin özel emirleri ve tarikata özgü duaların yanı sıra, müritlerin dini ve dünyevi yaşamlarıyla ilgili genel talimatlar verme görevi eklenmiştir. Ayrıca, zikirlerin düzenlenmesi, dini derslerin alınması gibi faaliyetler de gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁸

Kesnezani tarikatının yayılmasının sebeplerinden biri; Şeyh Hüseyin'in İran'a hicret etmesi ve Şeyh Muhammed'in Ürdün'e gitmesidir. Bu zorunlu seyahatler, tarikatın etkisinin farklı coğrafyalara yayılmasını sağlamıştır. Şeyh Hüseyin ve Şeyh Muhammed'in farklı bölgelere gitmesi, tarikatın öğretilerini ve uygulamalarını bu yeni yerlere taşıyarak, buralarda da yayılmasına vesile olmuştur.¹⁴⁹

İkinci Şeyh Abdülkerim Kesnezani, tarikatın rehberlik faaliyetlerine göstermek amacıyla bir dizi tekke kurulmasına onay verdi. Bu tekkelere, rehberlik görevini yerine getirmek üzere izin verilen kişilere "halife" denir. Onlar, tarikatın ilkelerini insanlara aktarmak ve tarikata özgü rehberlik ve idari görevleri üstlenmek için şeyhin yerine geçerler. Halifeler, tarikata giriş yaparak başlarlar ve tarikata özgü eğitimler alarak müritlik seviyesinden halifelik seviyesine yükselirler. Şeyh Muhammed Kesnezani döneminde, müritlere yönelik dini, fıkhi ve dilbilimsel dersleri içeren çeşitli kursların açılması büyük önem taşımıştır. Uzman hocalar tarafından verilen bu kurslar sonucunda, müritler halifelik unvanını almışlardır. Halife şeyhin adına tarikat üyelerine biat etme yetkisine sahip olur ve rehberlik görevini yerine getirir. Böylece Kesnezani tarikatının resmi damgasını taşıyan kimliği kazanmış olur.¹⁵⁰

Günümüzde İslam dünyasında Irak, Türkiye, İran, Ürdün, Sudan, Suriye gibi ülkelerde tekkeler bulunmaktadır. Bu tekkeler, genellikle tasavvuf geleneğinin bir parçası olarak faaliyet gösterir ve manevi öğretileri yaymak, ibadet etmek ve toplumsal hizmetler sunmak için

¹⁴⁷ el-Kasnazani el-Hüseyini, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 7 44.

¹⁴⁸ Şeyh Ali Şeyh Hüseyin Şeyh Abdülkerim, "Kesnezani Tarikatı'nın tekyeleri" (2024).

¹⁴⁹ Abdülkerim Kasnazani Hüseyini, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, 397.

¹⁵⁰ el-Kasnazani el-Hüseyini, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 3 270-275.

kullanılır. Tekkeler, dini eğitim ve ruhsal rehberlik için önemli merkezlerdir ve İslam toplumlarında uzun bir tarihe sahiptirler. Kesnezani tarikatına bağlı olan tüm tekkeler, Irak'ın Süleymaniye şehrindeki ana merkezi Bahi Bahtyari Tekkesine bağlıdır ve bu tekkenin sorumlusu Halife Şeyh Nehro Kesnezani'dir. Bu bağlılık, tarikatın merkezi otoritesi altında birleşen çeşitli tekkelerin bir ağ oluşturmasını sağlar. Halife Şeyh Nehro Kesnezani, tarikatın lideri olarak bu tekkelerin yönetiminden ve manevi rehberliğinden sorumludur. Bu düzenleme, tarikatın birlik ve koordinasyon içinde hareket etmesini ve öğretilerini yaymasını sağlar.¹⁵¹

3.2.Dünya Tasavvuf ve Manevi Araştırmalar Merkezi'nin Kurulması

Kesnezani tarikatının uluslararası araştırma merkezi olan Dünya Tasavvuf ve Manevi Araştırmalar Merkezi 1994 yılında kurulmuş olup, bu merkez mistik çalışmalara ve manevi incelemelere odaklanarak, insan düşüncesini maddi ve kapitalist kısıtlamalardan kurtarmaya yönelik bir misyon taşımıştır. Bu merkez, çağdaş bir sufi vizyonla insanlığı, farklı ideolojilerin ve eğilimlerin sıkıştırdığı insanlık mücadelesinden kurtaracak bir kurtuluş fikrine doğru yönlendirme amacı gütmüştür. Ayrıca evrensel bir düşünce ve sevgiye dayanan küresel bir bakış açısıyla, hedeflerin gerçekleştirilmesinde şiddetten kaçınılarak ve farklı düşüncelerin ve ifadelerin haklarına saygı gösterilerek bu mücadeleye katkıda bulunmayı hedeflemiştir. Kesnezani tarikatının bu merkezi kuruluşunda izlediği yol, çağdaş insanlığın içine düştüğü bu zor durumdan kurtulmanın tek yolu olduğuna inanmış ve bu metodun, dünyanın içine düştüğü insanlık sıkıntısından kurtulmak için en uygun yol olduğunu düşünmüştür.¹⁵² Merkezin sağladığı hizmetler arasında, Kesnezani tarikatının manevi iyileşme ve kerametler aracılığıyla sunulan manevi yardımların yanı sıra, insanların iyileşmesinde Allah'ın varlığını ve etkisini kanıtlayan özel şifa hizmetleri de bulunmaktadır. Bu hizmetler, olağanüstü olaylar ile parapsikolojik fenomenler arasında ayrıntılı bir karşılaştırma yaparak Kesnezani tarikatının sunduğu tedavi yöntemlerinin bilimsel bir bakış açısıyla incelenmesi gibi diğer araştırmalarla desteklenmektedir. Şeyh Nehro *Sufi Şifa ve Modern Tıp* adlı eserinde, Sufi şifa geleneğini evrensel tıp teorisiyle kapsamlı bir şekilde karşılaştırarak Kesnezani tarikatının bu konudaki bakış açısını detaylı bir şekilde açıklamaktadır.¹⁵³

2003 yılından sonra Irak'ın birliğini zedeleyen ve Irak halkının bir araya gelme ruhunu etkileyen belirtiler ortaya çıkmaya başladığında, Kesnezani tarikatı ulusal dayanışmayı yeniden tesis etmek için harekete geçti. Irak'ta Tasavvufi Tarikatlar Merkezi Konseyi'nin kurulması, Tarikatın Irak'taki Tasavvufi hareketin birliğini sağlama ve ülke ve din karşısındaki

¹⁵¹ Ali Amid, "Kesnezani Tarikatı'nın tekkeleri" (2024).

¹⁵² Muhammed Sadık Es-Samerraî, "Şeyhül Tarikatü'l-Kasnazani, Cebel-i Karadağ", *Uluslararası Zaman Gazetesi* (06 Haziran 2020).

¹⁵³ el-Kasnazani, *Khauariq ash-Shifaa' as-Sufi va at-Tibb al-Hadith*, 7-11.

sorumluluklarını yerine getirme amacıyla sunduğu en önemli girişimlerden biriydi. Merkezin hedefleri arasında, diğer topluluklar ve tasavvufî tarikatlarla diyalog ve tanışma kanalları kurarak fikir birliğini sağlamak ve kutsal değerlere zarar vermek isteyenlerle mücadele etmek bulunuyordu.¹⁵⁴ Kesnezani tarikatı, bu merkezin kuruluşuyla tüm dünyadaki tasavvuf yollarını bir araya getirerek, sufilerin kalplerinde ve zihinlerinde yankı uyandırmayı hedefledi; böylelikle, dünya çapında çeşitli şubeler kurarak toplumlarını yükseltmek ve manevi liderler olarak sorumluluklarını üstlenmek için meydan okumalara karşı sevgi ve barışı ifade etmeye hazır bir şekilde bir araya gelmelerini sağlamak istedi.¹⁵⁵

3.3. Kesnezani Tarikatının Kurumsal ve Sosyal Yapılanması

3.3.1. İlmî ve Ekonomik Kurumları

Kesnezani tarikatının mali kaynakları, özellikle çiftliklerin etkin ve verimli kullanımıyla sağlanmış ve tarikatın hizmetlerine yönlendirilmiştir. Bu kaynakların yanı sıra, Tarikat liderlerinin başarılı yatırımlarıyla elde edilen diğer gelir kaynakları da mevcuttur. Bunların arasında bilimsel, ekonomik ve ticari kuruluşlar kurma faaliyetleri öne çıkmaktadır. Bu kuruluşların en önemlilerinden biri, 2004 yılında Bağdat'ta kurulan Selam Üniversitesi'dir. Üniversitenin gelirleri tarikatın kendi finansmanını sağlamasına yardımcı olurken, öğretim üyeleri, personel ve hizmet işçilerine düzenli maaş ödemelerinde kullanılmıştır; bu da Kesnezani Tarikatının mali kaynaklarının ikinci önemli bileşeni olarak kabul edilmektedir. Ayrıca tarikatın petrol, sanayi yatırımları ve tesis koruma gibi çeşitli ekonomik alanlarda kamuya açık ticari şirketleri bulunmaktadır. Bu şirketler uzmanlar tarafından yönetilmekte olup, hâlihazırda Şeyh Nehro Muhammed Kesnezani'nin liderliği altında faaliyet göstermektedir.¹⁵⁶

Kesnezani tarikatının önemli mali kaynaklarının yanı sıra tarikata bağışlar, hediyeler ve bağışçılar tarafından elde edilen gelirlerin yanı sıra zekât, sadaka ve fitre gibi kaynaklardan da gelir sağlamaktadır. Bu gelirler tekmeden toplandığında derhal harcanır ve ertelenmez; aksine tekke personelinin maaşlarına ya da ihtiyaç sahiplerine, fakirlere, dul kadınlara, yetimlere ve muhtaçlara dağıtılır veya tekkenin özel ihtiyaçlarına, özellikle tekkenin mutfağına gıda maddelerine harcanır.¹⁵⁷

Vakıf gelirlerinin artışında önemli bir rol oynamakta olup, bu konuda Fethi'nin önceki eserinde belirttiği gibi, 1972 yılında Kesnezani tarikatının mali sıkıntılar yaşadığı Şeyh Abdülkerim Kesnezani döneminde vurgulanmaktadır. Şeyh Abdülkerim Kesnezani, müritlere gelir kaynaklarının tükenmiş olduğunu ifade ederek, Allah'ın cömertliğine güvenmelerini ve

¹⁵⁴ el-Kasnazani el-Hüseyni, *Mevsû'atu'l-Kesnezân fihâ ıstalahâ aleyhi ehlu't-tasavvuf ve'l'irfân*, c. 22 97.

¹⁵⁵ "Mecelletü'l-Kasnazân: Mişkâtü'n-Nûr el-Muhammedî'den Makâmâtü'l-Aşk el-İlâhî'ye", *Bağdad* 0 (2006), 53.

¹⁵⁶ Muhammed Nehro Kesnezani, *Tarekat u Murid*, 28-30.

¹⁵⁷ Fatohi, *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyni, Siyer Ala Hatmi Hayri'l-Seir*, 355.

neler yapacağını görmek için öğleden sonrayı beklemelerini tavsiye etmiştir. Öğleden sonra bir derviş ve yanında Pakistanlı iki kişi, ziyaret için gelmişler ve 500 Irak dinarı tutarında oldukça büyük bir miktarda bağışta bulunmuşlardır. Bu, o dönemde oldukça önemli bir meblağdır.¹⁵⁸

3.3.2.Kesnezani Tarikatının Hayırsever Projeleri

Kesnezani tarikatı önemli toplumsal roller üstlenmiş, sadece manevi alanla sınırlı kalmamıştır. Aynı zamanda bir dizi hayır projesini teşvik edip düzenlemiştir. Bu anlamda eğitim programları düzenleyip özellikle ihtiyaç sahipleri, yetimler, yoksullar ve göçmenler gibi dezavantajlı gruplarla ilgilenmiştir. İşte bu projelerin en dikkate değerleri:

1.Şeyh Nehro Muhammed Kesnezani Derneği

Kesnezani tarikatı, fakirlere büyük önem verir ve ihtiyaç sahiplerine yardım elini uzatmaya çalışır. Bu yardım sadece tarikat liderlerinin veya takipçilerin sorumluluğunda değildir, aksine tarikata dahil olan herkesin birer kardeşi olarak gördüğü insanlara karşı bir sorumluluk olarak görür. Bu çabalar sadece tarikat üyelerini değil, Irak halkının tüm kesimlerini kapsamıştır. Ancak tarikat mensuplarının özel bir yerinin olduğunu kabul etmek gerekir. Bu amaç doğrultusunda, Şeyh Nehro Muhammed Kesnezani, 2014 yılında Şeyh Nehro Muhammed Abdulkerim Kesnezani Derneği adıyla bir hayır kurumu kurdu. Bu kurum özellikle Irak'ın içinde ve dışında birçok ihtiyaç sahibine insani yardımlar ve hizmetler sunmuştur. Özellikle terör örgütü IŞİD'in (Irak ve Şam İslam Devleti) Irak'ın bazı bölgelerini ele geçirmesinin ardından, insani yardımlar özellikle yoksul ve yerinden edilmiş ailelere odaklandı. Şeyh Muhammed Kesnezan'ın talimatıyla, Kesnezani tarikatı, Irak'ın çeşitli bölgelerine yayılmış olan ve 25 bin çadırı içeren çadır kentler kurdu. Bu çadırlar, göçmen ailelere daha iyi bir yaşam sağlamak ve onları zorluklardan kurtarmak için kullanıldı. Bu çabalar arasında en dikkate değer olanı, Bağdat'taki Dora bölgesinde bulunan ve uluslararası ve yerel kuruluşlar tarafından tanınan Irak'ın en büyük çadır kampı olan Muhayyamu'l-Kesnezân adlı kamp oldu.¹⁵⁹

Kesnezani tarikatı, Süleymaniye ve Kerkük'te yerlerinden edilmiş sığınmacılara yönelik kamplar kurdu. Bununla birlikte, Irak genelindeki tüm Kesnezani tarikatı tekkeleri, Işid terör örgütünün baskısından kaçan göçmenlere sığınak sağlamak amacıyla açıldı. Tarikat, dini, mezhebi ve etnik kimliklerinden bağımsız olarak, ihtiyaç sahiplerine maddi ve manevi yardımları hızla ulaştırdı. Irak'taki yoksul ailelere destek vermek için her türlü ayrımı gözetmeksizin çaba sarf etti. Ayrıca, mülteci kamplarında ilköğretim ve ortaöğretim okulları açarak, öğrencilerin ve gençlerin geleceklerine yatırım yaptı. Kesnezani tarikatının insani yardım çalışmalarının 2014'te değil, aslında Irak'ın 2006'dan itibaren yaşadığı olaylar sonrasında başladığına dikkat çekmek önemlidir. Tarihi boyunca mezhepsel ayrışmanın yoğunlaştığı ve

¹⁵⁸ Fatohi, *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyni, Siyer Ala Hatmi Hayri'l-Seir*, 357.

¹⁵⁹ Muhammed Nehro Kesnezani, *Tarekat u Murid*, 33-34.

onlarca ailenin Bağdat'tan ve Enbar'dan Süleymaniye'ye kaçtığı bir dönemde, Kesnezani tarikatı onları Süleymaniye'deki merkez tekkesinde karşıladı. Bazıları özel evlere yerleştirildi ve bu evlerin kira masrafları Kesnezani tarikatının hesabından karşılandı. Bu sayede altmıştan fazla aile güvenli bir sığınak buldu ve bazıları hala bu evlerde ikamet etmektedir. Kesnezani tarikatının izleme, rehberlik ve denetim birimi tarafından sağlanan bilgilere göre Kesnezani kampında barınan aile sayısı bin sekiz yüz aileyi aşmıştır. Tarikat, mültecilere hizmet etmek ve onların barınma ve beslenme ihtiyaçlarını kolaylaştırmak için elinden geleni yapmıştır. Ayrıca, İşid'in kontrolündeki bölgelerden kaçan insanların Bağdat'a kaçış sürecine katılarak, Bizip Köprüsü olarak bilinen yerden insanlara yardım etmişlerdir. Ayrıca, Şeyh Nehro'nun oğulları bazı ailelere bizzat sahip çıkmıştır. Süleymaniye ilinde, Kesnezan kampı üç yüz aileye kadar ulaşmış durumda. Bu aileler Kesnezani tekkesinde barınıyorlar ve hala yaklaşık yirmi aile, Kesnezani tekkesinde ve Kesnezani Tarikatı tarafından kiralanan evlerde yaşıyor. Kesnezani tarikatının rehberlik ve izleme birimi tarafından sağlanan bilgilere göre, tekkeye kabul edilen mülteci çocuklarının sayısı iki yüz seksen bir çocuğa ulaşmış durumda. Bu çocukların yaşları bir ile beş arasında değişiyor. Mültecilerin kabul edilmesi için, kabul edilenler kadınlar ve erkekler olmak üzere iki ayrı bölüme ayrıldılar. Aileler bir arada değil, böylece daha fazla mültecinin ve yerinden edilmiş kişinin kabul edilmesi sağlandı. Bu durum, o dönemdeki tekkenin sorumlusu olan Halife Yasin Ebu Taha'yı kadınlar için ek salonlar açmaya zorladı. Kesnezani tarikatının salonları, sayısız kadını ve onların çocuklarını barındırmak için ek salonlar açarak, hatta koridorlar ve genel ibadet alanlarını bile kullanarak bu ihtiyacı karşıladı. Bu nedenle, Pazartesi ve perşembe günleri, tarikatın en yoğun ve aktif günleri haline geldi; çünkü bu günlerde mülteciler ve yoksullar için kurban kesimleri gerçekleştiriliyordu.¹⁶⁰

2. Tıbbi Hizmetler

Kesnezani tarikatı, mülteci kamplarında aynı zamanda ücretsiz tıbbi klinikler açarak hastaları tedavi edip ilaçları ücretsiz olarak temin etmiştir. Ayrıca bazı hastalar Irak dışındaki hastanelere tedavi için gönderilmiş ve tedavi masrafları şeyhin kendi hesabından karşılanmıştır. Kesnezani tarikatının tıbbi çabalarına katkıda bulunan ve sindirim sistemi ile iç hastalıkları alanında cerrahlık yapan Şeyh Kalender b. Şeyh Hüseyin b. Şeyh Abdülkerim Kesnezani'nin çabaları da unutulmamalıdır. Kendisi 2002 yılından bu yana ücretsiz olarak hastaları tedavi etmek amacıyla kendi kliniğini açmıştır. Bir röportaj sırasında, hükümet hastanesinde çalıştığı dönemden beri hastaları ücretsiz olarak kabul etmek için gönüllü olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca hastalarını sosyal medya üzerinden takip ederek nerede olurlarsa olsunlar onlarla

¹⁶⁰ Ali Amid, "Kesnazani tarikatının hayırsever projeleri".

iletişimde kalmış ve tedavi sürecinde danışmanlık ve rehberlik sağlamıştır.¹⁶¹

3.3.3. Tarikatın Dünyadaki Olumsuz İslam Algısına Karşı Küresel Mücadelesi

Kesnezani tarikatı, İslam düşüncesi bakımından kritik bir rol üstlenmiş ve birçok entelektüel zorlukla karşılaşmıştır. Tarikat, Batı düşünce merkezlerinin İslam'ı geri kalmışlık, terörizm ve barbarlıkla suçlayarak imajını lekeleyen olumsuz propagandalarına karşı meydan okumuş ve İslam'ı savunmuştur. Tarikatın söylemi çağın ruhuna ve ihtiyaçlarına uygun olarak akılcı ve özenli bir dil kullanımıyla karakterize edilmiştir. Bu dil, çağın gereksinimlerine ve ruhuna uygun olarak uygun kelimeleri seçme konusunda titiz bir yaklaşıma sahiptir.¹⁶²

11 Eylül 2001'deki olaylar ve sonrasındaki gelişmeler, İslam dünyasını derinden etkilemiş ve Batı medyası İslam ve Müslümanlar hakkında eleştirilerde bulunmaya ve çeşitli suçlamalarda bulunmaya başlamıştır. 30 Eylül 2005'te Norveç'ten Magazinet gazetesi, Almanya'dan De Filipe Gazetesi ve Fransa'dan Frane Soir gibi Avrupa yayın organları, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) hakaret içeren resimleri tekrar yayımlayarak İslam dünyasında büyük bir tepkiye neden oldu. Bu durum, Papa XVI. Benedictus'un (öl.2022) İslam'ı kılıçla yayılan ve aklın ötesinde bir din olarak tanımlayarak İslam'ı suçlamasına yol açtı.¹⁶³ Kesnezani tarikatı, Şeyh Muhammed Kesnezani'nin liderliğindeki tarikatın resmi internet sitesi üzerinden yayımladığı bir bildiri aracılığıyla, İslam peygamberi Hz. Muhammed'e yönelik yapılan saldırıları kınadı ve bu olayların İslam toplumları ile diğer toplumlar arasında düşmanlık yaratabileceğini belirtti. Bildiride tarikatın dünya genelindeki tüm takipçilerini, müritlerini ve destekçilerini Danimarka'yı çeşitli platformlarda boykot etmeye çağırdı. Ayrıca bu zor zamanlarda Müslüman liderlerin, Müslüman halkların taleplerini ve isteklerini karşılamak için güçlü ve etkili adımlar atması gerektiğini vurgulayarak sadece ekonomik boykotla sınırlı kalmayıp siyasi boykota da gidilmesi gerektiğini belirtti.¹⁶⁴

Şeyh Muhammed Kesnezani, Papa XVI. Benedikt'e açık bir mektup gönderdi. Mektupta, İslam dünyasına karşı etik sorumluluklarını üstlenmesini ve bu tür uygulamaları kınamasını talep etti. Şu ifadeler de mektupta yer aldı: "Sayın Papa, aşırı ve ırkçı inançları ve şiddeti yaymak isteyenlerin elini güçlendirmektedir. Bu durum, dünya halkları ve ülkeleri arasındaki düşmanlığı ve nefreti arttırmaktadır. Dini ve manevi konumunuz, bu tür yıkıcı olgulara karşı görüşlerinizi açıklamanızı ve duruşunuzu sergilemenizi talep etmektedir. Eğer sorumlu ve olumlu bir tavır sergiliyorsanız bu, halklar arasındaki yapay gerilimi azaltmada büyük bir etkiye sahip olacaktır."¹⁶⁵

¹⁶¹ Amid, "Kesnazani tarikatının hayırsever projeleri".

¹⁶² al-Sirhan, *El-Şayh Muhammad al-Kasnazani, Ma'alim Tariqati as-Sufiyyah.*, 57.

¹⁶³ al-Sirhan, *El-Şayh Muhammad al-Kasnazani, Ma'alim Tariqati as-Sufiyyah.*, 56.

¹⁶⁴ "Kesnezani Tarikatı Resmi Web Sitesi", www.kasnazan.com., www.kasnazan.com.artical.php?id=307, ts.

¹⁶⁵ "Kesnezani Tarikatı Resmi Web Sitesi", ts.

Kesnezani tarikatı, Fransız Cumhurbaşkanı Macron'un Peygamber Efendimiz (s.a.v) hakkındaki ifadelerine ve İslam'a yapılan saldırılara karşı tavrını bir kez daha ortaya koydu. Tarikatın lideri Şeyh Nehro Kesnezani'nin belirttiğine göre, "Fransa'nın İslam'a yönelik saldırgan tutumu ve Macron'un açıklamaları, küresel çapta kaosun artmasına sebep olabilir. Kesnezani tarikatı, İslam'ın terörle ilişkilendirilmesini ve Peygamber Efendimiz'e (s.a.v) yapılan hakaretleri kesin bir dille reddediyor. Ayrıca, "Hz. Muhammed'in (s.a.v) tüm insanlığa Allah tarafından gönderildiğini hatırlatırken, dinler arası diyalog ve anlayışın önemini vurguluyoruz. Dinler arasındaki birlik, dünya barışına katkı sağlayabilir. Bizler Vatikan liderliğinde dinler arasında anlayışı teşvik etme umudu taşıyoruz çünkü hepsi aynı kaynaktan gelmektedir. Ayrıca sevgi peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a.v) saygı ve sevgi göstermek, çocuklarımızı Allah'a sevgiyle yönlendirmenin en etkili yoludur" şeklinde konuşmuştur.¹⁶⁶

Şeyh Nehro'nun Kesnezani dergisinde yayımlanan yazısında, İslam'a yönelik haksız saldırılara ve özellikle de 'El Hayat' gibi bazı televizyon kanallarının haksız kampanyalarına karşı durduğu belirtiliyor. Yazıda şu ifadeler yer alıyor: "İslam, aşırı suçlamalar ve iddialarla en şiddetli saldırılara maruz kalmış ve hala kalmaktadır. Bu suçlamalar İslam'a aşırıcılık, terörizm, huzuru bozma, diğerleriyle ilişkisizlik ve benzeri ithamların yapıştırılmasıyla yetinmeyip Allah'ın kitabını ve Peygamberinin sünnetini sorgulamak ve karalamak için medya gücünün kullanılmasıyla aşırıya kaçmıştır. Örneğin; her gece Arapça bir programda, Papaz Zakaria Butros, Hazreti Muhammed'e ve Kur'an-ı Kerim'e hakaret eden bir program sunuyor. Bu programlar kötü niyetle yapılan bir yaklaşımla izleyicileri yanıltmayı ve İslam'a şüpheyle yaklaşmayı amaçlayarak, İslam'a ve Müslümanlara kötü niyetli saldırılarda bulunuyor. Kesnezani tarikatı, bu programların arkasında kötü niyetli ellerin olduğuna inanıyor ve bunların, dinler arası hoşgörü, sevgi ve birlik duygularını zayıflatmayı hedeflediğini düşünüyor. Bu programlar, dinler arasında derin bir uçurum açacak ve insanlığa savaşlar, çatışmalar ve bölünmelerin felaketini getirecek. İnsanlık, barışçıl bir birlikte yaşama ve hoşgörü kültürünü pekiştirmeye en çok ihtiyaç duyduğu bir dönemde böylesi yayınlar kabul edilemez.¹⁶⁷

3.4. Kesnezani Tarikatının Dini Gruplarla İlişkisi

3.4.1. Tarikatlarla İlişkisi

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Kesnezani tarikatı, büyük Kadiri tarikatının kollarından biridir ve bu nedenle öncelikle Kadiri tarikatı ile Nakşibendi tarikatı arasındaki ilişkiyi ele almak

¹⁶⁶ Ömer Raşid, "At-Tarîqatu'l-Kasnazâniyye tuhaziru min fitnetin 'âlemiyye li-hujûmi Fransa 'alâ'l-İslâm", <https://www.dostor.org/3236673> (20 Ekim 2020).

¹⁶⁷ Şeyh Nehro Muhammed el-Kasnazani, "Risâle ilâ'l-mecâmi' el-fikhiyye ve merkâz ed-diyânât gayr el-İslâmiyye - Mecelletü'l-Kasnazân" 1 (2007), 6.

gerekir. Kadiri tarikatı, Nakşibendilikten çok daha eski bir tarihe sahiptir ve Nakşibendiliğin Kuzey Irak'a gelişi daha sonradır; çünkü Kadiri Tarikatı, Hz. Şeyh Abdülkadir Geylani'nin (öl.561/1166), kurucusu olduğu ve çok daha eski bir geçmişe sahip olan bir tarikatır. Nakşibendi tarikatı ise Muhammed Bahaeddin Nakşibend'e (öl.791/1389) nispet edilen büyük bir tarikat olup Mevlâna Halid'le (öl.1242/1827) Nakşi-Halidi kol olarak anılır. Mevlâna Halid'in Hint alt kıtasına gidip orada Nakşiliğe girip sonra Bağdat'a dönüp bu tarikatı yaymasıyla bölgede Kadirilikle birlikte etkili olmuş bir tarikatır. Bu tarikat, Kuzey Irak'ın Süleymaniye şehrinde yayılmıştır. Bu nedenle, Nakşibendi tarikatı'nın lideri olan Mevlâna Halid-i Bağdadi, bu süreçte birçok sorunla karşı karşıya kalmış ve özellikle o dönemde Kadiri tarikatının Süleymaniye'deki manevi lideri olan Şeyh Maruf Nûdhi ile ciddi bir çekişme yaşamıştır.¹⁶⁸

Mevlâna Halid-i Nakşibendi, Bağdat'a, ardından Hint alt kıtasına ve ardından Şam'a göç etmek zorunda kalana kadar, tarikatı yavaş yavaş Süleymaniye, Havraman ve diğer yerlere yayıldı. Mevlâna Halid'in bizzat oradan uzaklaşması, Kadiri ve Nakşibendi tarikatları arasında sorunların yaşanmasına ve bu sorunların uzun süre devam etmesine neden oldu. Şeyh Maruf, Mevlânâ Halid'in muhaliflerinin etkisinde olduğu için Nakşibendiliğe karşı çıkmıştır. Daha sonra aracılar kanalıyla aralarında sulh sağlanmıştır.¹⁶⁹

Daha sonra tarikat ile Nakşibendiler arasındaki ilişki pek tutarlı olmadı. Örneğin, Nakşibendi tarikatının lideri Şeyh Alaeddin Biara, kendini vurmak, ateş yutmak ve kendini kesmek ile ilgili "Tasavvuf Adına Kötülük Yayanlara Yanıt Olarak Doğru Söz" başlıklı bir kitap yayınladı. Her ne kadar iki tarikat arasında doğrudan çatışma olmasa da aralarında soğuk bir savaş vardı.¹⁷⁰ Kesnezani tarikatı ortaya çıktığında Şeyh Muhammed Kesnezani, Şeyh Nehro'yu tasavvuf eğitimi almak için Nakşibendi tarikatı lideri Şeyh Osman Siracuddin'e ve Nakşibendi tarikatının büyük alimlerinden Molla Abdulkerim Müderis'in hizmetine Bağdat'a gönderdi. Bu durum, Kesnezani tarikatı ve Nakşibendi tarikatı arasındaki ilişkilerin normale döndüğüne işaret etmektedir. Kesnezani tarikatı bağımsızlığa kavuşunca, Kadiri döneminde yaşanan sorunlar sona ermişti. Şeyh Nehro'nun konuşmasında belirttiği gibi, "Bizler Nakşibendi tarikatıyla aynıyız, bu yüzden dikkat edin, dervişler fitne aranızda girmesin. Nakşibendi alimleri ve şeyhlerine karşı yanlış bir söz söylemek yasaktır."¹⁷¹

Hatta nihayet Kesnezani tarikatının lideri Şeyh Nehro Kesnezani'nin babası Şeyh

¹⁶⁸ Mudaris, *Yadi Mardan*, 54-58.

¹⁶⁹ Rauf Taukuli, *Mezhuy Tasavvuf la Kurdistan*, 192-198.

¹⁷⁰ Molla Muhammed Nakşibendi, *Kesnazani tarikatıyla Nakşibendi tarikatının arasındaki ilişkileri* (Mektup 16 Mayıs 2024).

¹⁷¹ Şeyh Nehro Kesnezani, "Kesnazani tarikatıyla Nakşibendi tarikatının arasındaki ilişkileri", <https://youtu.be/TNw44R86F5s?si=ipOMq00-1HGFKPC3>, ts.

Muhammed Kesnezani vefat ettiğinde, Nakşibendi tarikatının mevcut lideri Dr. Madih Nakşibendi adına ve Nakşibendi tarikatının mercii olan Biara alimleri, Bakhtiari Tepesi'ndeki Kesnezani tarikatının tekkesini ziyaret ederek Şeyh Madih ve tüm Nakşibendi tarikatının taziye mektubunu okudular. Nakşibendi ve Kadiri tarikatları arasındaki sorunlar geçmişte vardı. Daha sonra Kesnezani tarikatı bağımsızlığını kazanınca, Nakşibendi tarikatı ile anlaşma sağladılar ve aralarında pek bir şey kalmadı. Sadece tasavvuf meseleleri ve fihki konularda ufak tefek farklılıklar olsa da henüz çatışma ve birbirleriyle ilgili açıklama yapma noktasına gelmemişlerdir.¹⁷²

3.4.2. Kesnezani Tarikatının Şii Mezhebiyle İlişkileri

Kesnezanî tarikatı ile Şii mezhebi arasındaki ilişki, Kadiri tarikatına olan bağlılıktan kaynaklanır. Kadiri tarikatı'nın birçok üyesi, Şeyh Abdulkadir Geylani ve Peygamber Efendimizin ailesine derin bir sevgi beslerler. Kadiriler, genellikle kendilerini Hz. Fatıma'nın soyundan geldiklerine inanırlar ve bu nedenle Hz. Fatıma'nın oğulları olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in ailesinden geldiklerini düşünürler. Şii mezhebi de kendilerini Hz. Fatıma, İmam Ali ve onların ailesinin takipçileri olarak kabul ettikleri için, Kadiri tarikatı ile Şii mezhebi arasında benzerlikler ve ortak noktalar bulunmaktadır. Ancak tarih boyunca bu ilişkiler farklı şekillerde yorumlanmıştır.

Sünni tarikatların ehl-i beyte önem vermeleri ve Kadirilik ve Kesnezanilik gibi tarikatlarda ehl-i beyt muhabbetinin fazla olması zaman zaman onların Şiilikle itham edilmelerine yol açmıştır. Ancak bu doğru değildir. Aynı durum Kesnezani tarikatı için de geçerlidir. Kesnezani şeyhlerinin Peygamber Efendimizin (s.a.v.) ailesinden olması, onların dedeleri olduğu gerekçesiyle Peygamberimizin (s.a.v.) ailesine daha fazla sevgi duymalarına neden olmuştur. Şiiiler de aynı sevgiye sahiptir, ancak sevgilerini ifade etme şekilleri farklıdır. Şiiiler arasında Aşura ve sinezeni (göğüs dövme) gibi özel ritüeller bulunmaktadır, bunlar Kadiri tarikatında yaygın değildir.¹⁷³

Kesnezani tarikatı, Şeyh Nehro'nun şeyhliğinde Kesnezani tarikatı ile Şii mezhebi arasında özellikle Tâsûa ve Âşûra gibi dini ritüellerde bazı benzerlik yaşanmıştır. Kuzey Irak'ta ve hatta İran'da çadırlar kurarak Hz. İmam Ali'nin oğlu İmam Hüseyin'in şehadetini anmışlardır.¹⁷⁴ Kesnezani tarikatı ile Şiiiler arasındaki bir diğer ilişki de 2022 yılında İran'daki seçimlerde ortaya çıkmıştır. Şeyh Nehro, Kesnezani tarikatının şeyhi olarak müritlerinden Peygamber Efendimizin

¹⁷² Nakşibendi, *Kesnezani tarikatıyla Nakşibendi tarikatının arasındaki ilişkileri*.

¹⁷³ Şeyh Zahir Şeyh Saaid Çuiseyi, *Şeyh Abdulkadiri Çuise Mezhuy Zhyaniu Akaribarzi u Bnamalakay* (Süleymaniye: Çaphanay Karo, 2018), 71-75.

¹⁷⁴ “İmam Hüseyin'in şehadetini anması Bahtyari Kesnezani Resmi Tekyesi”, SNN, https://m.facebook.com/watch/?v=607987634011783&vanity=Slemaninewsnetwork&locale=ms_MY (08 Ağustos 2022).

soyundan gelme bir seyyit olduğu için Seyyit İbrahim Reisi'ye oy vermelerini istemiştir.¹⁷⁵ Şeyh Nehro Kesnezani'nin kuzeni Şeyh Ali Kesnezani ile yapılan özel bir röportajda, Kesnezani tarikatı ile Şii mezhebi arasındaki ilişkilerin her ikisinin de Peygamber (s.a.v.) ailesinden olmaları gerçeğine dayandığını ve bunun arkasında başka bir şey olmadığını belirtmiştir.¹⁷⁶

Kesnezani tarikatı ile Şii mezhebi arasındaki uyumun bir diğeri boyutu da Kesnezani tarikatının şeyhi Şeyh Muhammed Kesnezani'nin vefatında görülmüştür. O dönemde Irak, İran ve tüm dünyada koronavirüs nedeniyle karantina durumu vardı. Irak'ın kuzeyindeki Süleymaniye'de, Şeyh Nehro, ailesinin müritlerinden ve dervişlerinden İran'dan gelmelerini istemişti. Sınırlardan gelmelerine izin verilmemişti, ancak çok sayıda insan sınırlardan geçmeye çalışmış ve İran ordusu bu durumu görmezden gelmiştir. Bu, İran İslam Cumhuriyeti'nin Caferi Şiiileri temelinde faaliyet göstermesi nedeniyle Kesnezani tarikatı ile Şii mezhebi arasındaki yakın ilişkinin bir başka göstergesidir. Aksi takdirde kabul edilmezdi.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Hemen Baban, “Şeyh Nehro Kesnezani İran seçimlerine oy vermek”, Rudaw, <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/1706202113> (17 Haziran 2021).

¹⁷⁶ Şeyh Ali ibn Şeyh Hüseyin ibn Şeyh Abdülkerim el-Sani, “Kesnazani tarikatının Şii mezhebiyle ilişkileri”.

¹⁷⁷ “Kuzey Irak ve İran Dervişler sınırı geçmek.”, Rudaw, <https://youtu.be/VeGfaBhDf4o?si=sJwtWvSoWWqOp3E9> (09 Temmuz 2020).

SONUÇ

Bu tez çalışmasında, kökenleri Kadiri tarikatına dayanan ve özellikle Kuzey Irak'ta etkin olan Kesnezani tarikatı, tarihsel, dini, toplumsal ve kültürel boyutlarıyla kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, Kesnezani tarikatının tarihsel gelişimini, öğretilerini, dini uygulamalarını, liderlerini ve İslam dünyasındaki yerini detaylı olarak ortaya koymak olmuştur.

Kesnezani tarikatı, esas itibarıyla Kadiri tarikatının büyük kollarından biri olarak ortaya çıkmış, zamanla özgün bir kimlik ve yapı kazanmıştır. Tarikatın kökenleri, Kadiri geleneğine ve bu geleneğin Kuzey Irak'taki güçlü tasavvufi mirasına dayanmaktadır. Özellikle Erbil, Süleymaniye ve Duhok gibi şehirlerde yoğunlaşan tarikat, Kürt Bölgesel Yönetimi'nin bulunduğu bu coğrafyada hem dini hem de toplumsal açıdan önemli bir rol üstlenmiştir. Kadiri tarikatından ayrılarak bağımsız bir yapı kazanan Kesnezani tarikatı, kendi şeyhleri ve liderleri etrafında şekillenmiş, zamanla Irak'ın yanı sıra çevre ülkelerde de yayılmıştır.

Tarikatın tarihsel gelişiminde, şeyhlerin ve liderlerin rolü belirleyici olmuştur. Kurucu Şeyh Abdülkerim Kesnezan ve onun soyundan gelen liderler, tarikatın hem dini öğretilerinin hem de toplumsal faaliyetlerinin şekillenmesinde merkezi figürler olarak öne çıkmıştır. Tarikatın liderleri, sadece dini rehberlik yapmakla kalmamış, aynı zamanda eğitim, sosyal yardımlaşma ve kültürel faaliyetlerde de öncü olmuşlardır.

Kesnezani tarikatının temel öğretileri, klasik tasavvufun ana kavramları etrafında şekillenmiştir. Mürit-mürşit ilişkisi, adap kuralları, zikir ve toplu ibadetler, biat, tevessül, murakabe, keşf, cezbe ve hâl gibi kavramlar, tarikatın manevi yolculuğunun temel taşlarını oluşturmaktadır. Tarikatta, müridin şeyhine tam bağlılığı, manevi rehberliğe teslimiyeti ve ahlaki gelişimi esas alınır. Biat, sadece sözlü bir taahhüt değil, aynı zamanda kalbin samimi bağlılığını ve manevi bir dönüşümü ifade eder. Bu bağlılık zinciri, tarikatın önceki şeyhlerine ve nihayetinde Hz. Peygamber'e (s.a.v.) kadar uzanır.

Tarikatın uygulamaları arasında toplu zikirler, dini müzikler, salavatlar ve bazen keramet olarak görülen olağanüstü davranışlar (ateş yeme, kendine vurma vb.) yer almaktadır. Bu ritüeller, şeyhin izniyle ve manevi rehberliğiyle gerçekleştirilir. Toplu zikirler, müritlerin birlik ve beraberlik içinde Allah'a yönelmelerini sağlarken, bireysel zikirler de manevi arınma ve içsel huzur için önemlidir. Tarikatta, medet, tevessül ve murakabe gibi kavramlar, müritlerin manevi yükselişini destekleyen ve onları Allah'a daha çok yaklaştıran uygulamalar olarak öne çıkar.

Keşf, cezbe ve hâl gibi tasavvufi deneyimler, müritlerin manevi yolculuğunda yaşadıkları derin içsel dönüşümleri ifade eder. Tarikat, müridin nefsiyle mücadelesini, içsel arınmasını ve Allah'a yakınlaşmasını teşvik eder. Bu süreçte şeyhin rehberliği, müridin manevi

gelişiminde hayati bir rol oynar.

Kesnezani tarikatı, sadece dini bir oluşum olmanın ötesinde, toplumsal ve kültürel alanda da etkin bir rol üstlenmiştir. Tarikatın tekkeleri, ibadet yerlerinin ötesinde, sosyal yardımlaşma, eğitim ve kültürel faaliyetlerin merkezi olarak işlev görmektedir. Tekkelerde, ihtiyaç sahiplerine yardım edilmekte, eğitim faaliyetleri yürütülmekte ve toplumsal dayanışma teşvik edilmektedir. Tarikatın mali kaynakları, bağışlar, zekât, sadaka ve ekonomik yatırımlar yoluyla sağlanmakta; elde edilen gelirler, toplumsal hizmetlere ve tekkelerin ihtiyaçlarına yönlendirilmektedir.

Kesnezani tarikatı, sadece Irak ve çevre ülkelerde değil, uluslararası alanda da etkinlik göstermektedir. 1994 yılında kurulan Dünya Tasavvuf ve Manevi Araştırmalar Merkezi, tarikatın çağdaş bir Sufi vizyonla insanlığı maddi ve manevi sıkıntılardan kurtarmaya yönelik misyonunu yansıtmaktadır. Tarikat, modern dünyada İslam'ın mistik ve barışçıl yönünü öne çıkaran bir söylem geliştirmiş, Batı'da İslam'a yönelik önyargı ve saldırılara karşı akılcı ve yapıcı bir dil kullanmıştır.

Tarikat eğitim ve ekonomik kurumları da toplumsal kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Bağdat'ta kurulan Selam Üniversitesi ve çeşitli ticari yatırımlar, tarikatın kendi finansmanını sağlamasına ve toplumsal hizmetlerini sürdürebilmesine olanak tanımaktadır.

Kesnezani tarikatı, İslam tasavvufunun önemli ve az bilinen bir kolu olarak hem dini hem de toplumsal açıdan özgün bir örnek teşkil etmektedir. Tarikatın tarihsel kökenlerinden günümüze kadar olan gelişimi, dini ve toplumsal işlevleri, ritüel ve öğretileri, çağdaş İslam düşüncesine katkıları bu tezde kapsamlı biçimde analiz edilmiştir. Akademik kaynakların azlığı, bu çalışmanın önemini artırmakta; tez, Kesnezani tarikatının bilimsel olarak aydınlatılmasına ve gelecekteki araştırmalara ilham kaynağı olmayı ummaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdullah Mala Ahmed Ahmedauayi. *Nakşibendi u Nakşibendiyekan Puhtayek la Mezhuy Şeyhani Nakşibendi Hauraman u Zana u Pyauchakan u Mala u Şairani Muhlis u Hauadaranyan*. Süleymaniye: Başury Kurdistan, 2018.
- Abdülhak Mansur, *Ab 'ad al-Tacribah al-Sufiyyah*. Casablanca: Dar al-Bayda, 2007.
- Abu Nu'aym Ahmad ibn Abdullah al-Asfahani, *Hilyat al-Auliya va Tabaqat al-Asfiya*. Kahira: Darul Fikir, 2007.
- Ahmad Atiya Allah, *Anakl-Qamus al-Islami*. Kahire: Maktabat al-Nahda al-Misriyya, 1963.
- Ahmed, Vefa Hudur. "et-Tarîkatu'l-Aliyyetu'l-Kâdiriyyetu'l-Kesnezâniyye: en-Neş'etu ve't-Tekvîn." *Mecelletu'd-Dirâsâti'l-Mustedâme*, 4/(2022):97-110.
- Algar Hamid. "Hâlid el-Bağdâdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/283-285. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Amin Houry - Rafiq al-Othmani (Beirut, 1894), "amus Yuhawil 'ala Nisf wa Ithnata 'Ashar Alfa Kalimah al-Turkiyyah wa al-Farisiyyah Mutarjimah al-Arabiyyah", 204.
- Atun, Ata. "Irak'ın Derin Örgütü Kesnizani", www.avim.org.tr
- Barzani, Eyup. *el-Hareketu't-Tahrikiyye el-Kurdiyye ve Sarayu'l-Kaviyu'l-Akliyye el-Eklemiyye ed-Devletiyye 1958-1975*. Cenevre: Daru'l-Hakaiki'l-Meşriq, 2011.
- Bütan Ma'ruf Jiaugi, *Anfahat al-Kasnazaniyah*. Bağdat: Matbatul Asad, 1987.
- Dinç, Ahmet. *Saddam'ı Deviren Abd-İsrail Gülümlü Tarikat Kesnizani*. İstanbul: Kripto Basın Yayın, 2018.
- el-Naimi, *El Tesavvufu'l İslamiyye fi Irak min Bidayeti'l Kur'a'r-Rabi Eşrin el-Hicri hatta Vakati'l-Hazar*.
- Emin Şeyh Alaaddin Nakşbandi. *Tasavvuf Çiya*. Bağdat: Darul Hurye, 1985.
- Falih Nasif al-Hucaycah al-Kilani, *Şarh Diuan Abdulqadir al-Kilani va Şay' fi Tasavvufihi Ricaluhu* (Bağdat, ts.).
- Farhad Shakali. *Ka Baznau Lakeşakany Haldauşetaua Puhta Basu Mezhuyek Darbaray Tasavvuf*. Erbil: Dazgay Araz, 2010.
- Fatoohi, Louay. *Seyyid Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kesnezân el-Hüseyni, Siyer Ala Hatti Hayri's-Siyer*. Beyrut: ed-Dâru'l-Arabiyye li'l-Ulûm nâşirûn, 2019.
- Fatoohi, Louay. *et-Tasavvuf fi tarîkati'l-aliiyyeti'l-kâdiriyyeti'l-kesnezâniyye. Menhec tatbiki li'l-cânibi'r-rûhiyyi li'l-İslâm*. Birmingham: Dâru't-Tarîka, 2021.
- Fatoohi, Louay. *Hayatun ve fenâun fi hubbi'n-Nebiyy Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem Sîratu's-Seyyid eş-Şeyh Muhammed el-Muhammed el-Kesnezân*, Birmingham: Dâru't-Tarika, 2020.

- Hamid el-Matbai, *Mausu'at Elam El-Iraq Fi Al-Qurun Al-Ishrin*. Bağdat: Daru'ş-Şuûni's-Sekâfiyye, 1990.¹
- Harun Şafyıkı Enbrany. *Nakşeybend u Nakşybendye. Bendery Pahleuy*. İran: Çaphane-yi Tuana, 1967.
- Hassan, Zhiyan Najmaddin Hassan. *The Geopolitical Position of Northern Iraqi Region and Its Impact on The Relations with Turkey*. İstanbul: İstanbul Aydın University, Institute of Social Sciences, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Hemen Baban. “Şeyh Nehro Kesnezani İran seçimlerine oy vermek”, *Rudaw*, <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/1706202113> (17 Haziran 2021).
- İsmail Hüseyin Ali, *Tarih al-Hidamat al-Vaqfiyyah fi al-Musul 1834-1918*. Musul Üniversitesi, 2006).
- İzdihar el-Şazir, “At-Tariqa fi Istilah al-Şayh al-Ghauth Muhammad al-Kasnazani, Macalla Kasnazan”, *Bağdad* 8 (2009), 16.
- Kasım Hani. *Tarih Tasavvuf der İslam*. Tahran: Çaphane u İntişârât-ı Zuar, 1962.
- Kemaleddin Abdurrezzak el-Kaşani, *Mu'cem Istilahat el-Sufiyye*, ed. Abdulal Şahin. Kahira: Darul Menar, 1992.
- Kesnezan, “Mecelle El-Kasnazan ‘Fi Ruhâb Sadat-i Barzanja al-Kiram’”, 144-145.
- Kesnezan, Muhammed. *el-Envâru 'r-Rahman fi 't-tarikati 'l-aliyyeti 'l-Kesnezâniyye*. Bağdat: Eşter Tıbâiyye, 1988.
- Kesnezan, Raşid. “Kovar-i Kasnazan”. *Bağdad* 8/2009.
- Kesnezan, Seyyid Şeyh Muhammed Abdulkerim. *Tarikat-i Aliy-i Kâdirî-yi Kesnezâni*. çev. Halife Reşid Kesnezani. Süleymaniye: Çaphâne-yi Kemâl, 2013.
- Kesnezan, Şeyh Muhammed el-Hüseyini. *Mevsûatu'l-Kesnezân fihâ ıstalaha aleyhi ehlu't-tasavvuf ve 'l'irfân*. Dımaşk: Daru'l-Mehabbe, 2005.
- Kesnezan, Şeyh Şemseddin Muhammed Nehro. *Tarikat ve murid*. b.y.: y.y. 2022.
- Kuşeyri, Abdülkerim. *er-Risâletu'l-Kuşeyriyye fi ilmi't-Tasavvuf*.
- Ma'ruf el-Ruşeylani. *Menakıb-ı Sadat-ı Barzancıye, ts*
- Mala Abdullkarimi Mudaris. *Yad-ı Merdân*. Erbil: Çaphanay Kori Zanyari Kurd, 1979.
- Mala Hamydi Katbi Besarani. *Ryazul Muştakin*. Ed. EbuBekir Sepharaddin. Tahran: Çaphaney Mir, 2007.
- Marsa Brel Olkod. *Sofizim la Asyay Nauarast*. Çev. Abdullah Mala Ahmed Ahmedauayi. Süleymaniye: Hamdi Süleymaniye, 2017.
- Molla Muhammed Nakşibendi, *Kesnazani tarikatıyla Nakşibendi tarikatının arasındaki ilişkileri (Mektup 16 Mayıs 2024)*.

- Muhammad Ghazi Arabi, *An-Nusus fi Mustalahat at-Tasavvuf*. Dimaşk: Dar Qutaiba, 1985.
- Muhammed Rauf Taukuli. *Mezhuy Tasavvuf la Kurdistan*. Çev. Yusuf Zahir Hauramy. Erbil: Çaphaney Rozhhalat, 2015.
- Muhyendehet Mutamydi. *Nakşy ez Mevlana Halid Nekşabendi u Peruan*. Tahran: Çaphane-yi İntşârât-ı Paşing, 1990.
- Musa Muhammed Ali, *Hakikatü't-Teveşşül ve'l-Vesîle*. Amman: El-Mektebetü'l-İslamiye, 1984.
- Müderriş, *Ulemâunâ fi hidmeti'l-ilmî ve'd-din*.
- Naimi, Adil Alevi Şami. *et-Tasavvufu'l-İslamî fi Irak min bidâyeti'l-karnî'r-râbi'l-hicri hatta vakti'l-hazar*. Amman: Jami'at al-'Ulum al-Islamiyya al-'Alamiyya, 2014.
- Nidal Fadel Kani al-Sirhan, *El-Şayh Muhammad al-Kasnazani, Ma'alim Tariqati as-Sufiyyah*. Kuzey Amerika Arap Açık Üniversitesi, 2011.
- Ömer Furuc. *et-Tasavvuf fi'l-İslam*. Beyrut: Mneimneh, 2017.
- Ömer Raşid, “*At-Tarîqatu'l-Kasnazâniyye tuhaziru min fitnetin 'âlemiyye li-hujûmi Fransa 'alâ'l-İslâm*”, <https://www.dostor.org/3236673> (20 Ekim 2020).
- Rafeq Aki, *Çim Dî Şorşakani Şeyh Mahmudi Namer*. Bağdat: Çaphane-yi Bağdad, 1968.
- Salahaddin Şeyh Talb Nakşibandi. *Rebazi Nakşibandiu Tasavvuf*. Erbil: Çaphanay Kori Zanyari Kurd, 2002.
- Salahuddin Ticani, *El-Kenz fi'l-Mesaili's-Sûfiyye*. Kahire: 2008.
- Seyit Havus Sultan Hüseyin Kesnezan, “Mecelle El-Kasnazan ‘Fi Ruhab Sadat-i Barzanja al-Kiram’”, *Bağdad* 7 (2009), 102.
- Seyit Şeyh Muhhmed Abdulkerim Kasnazani Huseyni, *Tarikati Ali Kadri Kasnazani*, çev. Halife Raşid Kasnazni. Süleymaniye: Çaphane-yi Kamal, 2013.
- Silsile-i Hâcegân*, edit. Emine Altay Öztürk. İstanbul: Arifan, 3.basım, 2016.
- Şeyh Ali ibn Şeyh Hüseyin ibn Şeyh Abdulkerim el-Sani, “Şeyh Abdulkadir Kesnezanî” (2023).
- Şeyh Ali ibn Şeyh Hüseyin ibn Şeyh Abdulkerim el-Sani. “*Kesnazani tarikatının Şii mezhebiyle ilişkileri*”.
- Şeyh Ali Şeyh Hüseyin Şeyh Abdulkerim, “Kesnezanî Tarikatı'nın Tekkeleri” (2024).
- Şeyh Muhammed el-Kasnazani el-Hüseyini, *Silsilat Kutub at-Tariqah al-Aliyyah al-Qadiriyyah al-Kasnazaniyyah, Al-Aurad al-Kasnazaniyyah*. Bağdat: Matba'at al-'Ani, 2005.
- Şeyh Muhammed Kesnezân, *Kitabu't-tarîkati'l-Kâdiriyyeti'l-Kesnezâniyye*
- Şeyh Muhsin Müftü. *Gauhary Haqyqat Zhyannamay Şeyh Muhammed Osman Sarajaddin Nakşabandi*. Erbil, 2001.
- Şeyh Nehro Kesnezanî, “*Kesnazani tarikatıyla Nakşibendi tarikatının arasındaki ilişkileri*”,

<https://youtu.be/TNw44R86F5s?si=ipOMq00-1HGFKPC3>, ts.

Şeyh Nehro Muhammed el-Kasnazani, “*Risâle ilâ’l-mecâmi’ el-fikhiyye ve merkâz ed-diyânât gayr el-İslâmiyye - Mecelletü’l-Kasnazân*” 1 (2007), 6.

Şeyh Zahir Şeyh Saaid Çuiseyi, Şeyh Abdulkadiri Çuise Mezhuy Zhyaniy Akaribarzi u Bnamalakay (Süleymaniye: Çaphanay Karo, 2018), 71-75.

Tevekküli, Muhammed Rauf. *Mejuy Tasavvuf le Kurdistan* çev. Yusuf Zâhîr Hevrâmi. Erbil: Çaphâne-yi Rojhilat, tsiz.

Vefa Kadir el-Tayi, *Et-Tarikatu’l-aliyyetu’l-Kesnezaniyye*. Musul Üniversitesi, 2022.

Yapıcı Ünal. *Cumhuriyet Döneminde Nakşibendilik ve Siyaset*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Yusuf Hattar Muhammed, *Mavsû’atü’l-Yûsufiyye fî Beyâni Edillati’s-Sûfiyye*. Dımaşk: Mektebetu'n-Nadr, 2001.

Zhiyan Najmaddin Hassan, *The Geopolitical Position of Northern Iraqi Region and Its Impact on The Relations with Turkey*. İstanbul: İstanbul Aydın University, Institute of Social Sciences, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

“Evrâdu tarikati’l-Kesnezâniyye”, www.kasnazan.com

“Irak’ın Gizemli Tarikatı: Kesnizaniler”, www.gzt.com

“İmam Hüseyin’in şehadetini anması Bahtyari Kesnezani Resmi Tekyesi”, SNN, https://m.facebook.com/watch/?v=607987634011783&vanity=Slemaninewsnetwork&locale=ms_MY (08 Ağustos 2022).

“Kur’ân-ı Kerim Ayetleri ve Tertemiz Sünnet Işığında Kesnezâniyye Evradı”, www.kasnazan.com.

“Kuzey Irak ve İran Dervişler sınırı geçmek.”, Rudaw, <https://youtu.be/VeGfaBhDf4o?si=sJwTWvSoWWqOp3E9> (09 Temmuz 2020).

Zerrinküb, Abdulhüseyin. *Donbale-i Costecu der Tasavvuf-ı İran*. Tahran: İntişârât-ı Emir Kebir, 1984.

EKLER

Ek 1. Şeyh Abdülkerim Şahkesnezan'ın (öl.1902) Kırbıçne'de Cami ve Türbesi¹⁷⁸

¹⁷⁸ Ekler kısmındaki görseller tarikatın resmi internet sitesi www.kasnazan.com dan alınmıştır.

Ek 2. Şeyh Abdülkadir Kesnezan'ın (öl.1922) Türbesi

Ek 3. Şeyh Hüseyin Kesnezan

Ek 4. Şeyh Abdülkerim Kesnezan (öl.1978)

Ek 5. Şeyh Muhammed Kesnezani (öl. 2020)

Ek 6. Kesnezan Tarikatının mevcut lideri Şeyh Şemsuddin Muhammed Nehro

